Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Li.
59886

53 R

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

10. 6. 27

Kamer der Vertegenwoordigers.

Zitting van 23 Maert 1859.

VLAEMSCHE TAEL.

Aenmerkingen van het Staetsbestuer op het verslag der kommissie, welke gelast is geweest met het onderzoek der maetregelen in het belang der vlaemsche tael en letterkunde te nemen.

Mynheeren,

Op verschillige tydstippen ontvingen de Kamers en het Bestuer een zeer aenmerkelyk getal vertoogen ten voordeele der vlaemsche tael en letterkunde.

Een koninklyk besluit, in dato 27 juny 1856, genomen op verslag en voorstel van mynen achtbaren voorganger, stelde eene kommissie in « ten einde maet-
» regelen te beramen en aen het Staetsbestuer aen te wyzen het meest geschikt
» om de ontwikkeling der vlaemsche letterkunde te verzekeren, en om het gebruik
» der nederduitsche tael te regelen in hare betrekkingen met de verschillige
» gedeelten van het openbaer Bestuer. »

Wanneer myn geëerde voorganger de kommissie instelde, geloofde hy haer bedaerdheid te moeten aenpryzen; hy maende haer aen « met voorzichtigheid te
» handelen en geene andere maetregelen voor te stellen dan diegene, welke door
» het Staetsbestuer vóór de wetgeving zouden kunnen worden ondersteund en
» verdedigd. »

De Kamer heeft thans het werk der kommissie onder de oogen. Zy zal beseffen tot hoe verre de kommissie binnen de palen is gebleven, welke myn achtbare voorganger goedgevonden heeft haer byzonderlyk aen te bevelen.

Wat er ook van zy, de klagt van eenen enkelen Belg, die zich in zyne rechten benadeeld zegt, verdient de ernstige aendacht der openbare magt; wanneer het in name van gansche bevolkingen is, dat men de gelykheid der politieke en bestuer-

Digitized by Google

lyke voordeelen eischt, waer uit dezelve, na men beweert, spyts de Grondwet gesloten zyn, zou het onderzoek niet te nauwkeurig en de herstelling niet te volledig kunnen zyn, ingeval het vertoog gegrond herkend werd.

Al de daedzaken door de kommissie aengehaeld zyn het voorwerp geweest van een zoo uitgebreid onderzoek als de verloopene tyd sedert de afkondiging van haer verslag en de wensch der Kamer om uitleggingen te bekomen, het toegelaten hebben. Men heeft zich insgelyks beyverd de maetregelen te zoeken, die zouden kunnen genomen worden om aen de redelyke wenschen der kommissie te voldoen. Het gevolg van dit dubbel onderzoek zal ik onder de oogen der Kamer brengen volgens de schikking in het verslag gevolgd. Dit verslag heeft een zeer uitgebreid algemeen gedeelte. De kommissie handelt er over menigvuldige politieke en geschiedkundige punten, welke vreemd zyn aen het byzondere voorwerp van haer mandaet. De taek der kommissie was klaer aengeduid in het besluit zelve harer aenstelling. Men zal zich hier onthouden haer buiten den kring te volgen, die voor hare beraedslagingen bepaeld was. Niet te min gelooft men op een enkel punt het historische gedeelte van het verslag te moeten wederleggen. Het voorloopig Gouvernement, dat België geleidde in zyne poogingen om de nationale onafhankelykheid te verzekeren en er de eerste vruchten van te plukken, het Congres, welk dit werk voortzettede en het land begiftigde met zyne politieke instellingen, waren tot hier toe, te midden der inwendige verdeeldheden, geëerbiedigd geweest, en de partyen hadden dezelve buiten hare twisten gelaten.

De kommissie doet dit slach van historische onschendbaerheid ophouden. In de algemeene beschuldigings-akte, die zy opstelt, keert zy terug tot de bewerkers van het nieuwe stelsel en hun verwytende het zelve te hebben gesticht, pryst zy in het voorgaende bestier dat gene, welk eene der voornaemste oorzaken van zynen val geweest is. Het Staetsbestuer verstoot deze beschuldigingen en betreurt dat de kommissie, noch de rechtvaerdigheid noch de vaderlandsliefde gehad heeft er zich van te onthouden.

Het Staetsbestuer heeft nog een ander spyt uittedrukken, namelyk dat de kommissie steeds twee onderscheidene stammen gezien en tegenover elkander gesteld heeft in ons, onder de betrekking van het nationael gevoel, zoo eendragtig en gelykaerdig België, en dat zy, met een verzoeningsdoel ingesteld, zich eerder heeft toegelegd om gedachten van tegenstreving op te wekken en aen te moedigen.

Indien het Staetsbestuer er toe genopt is vergelykingen daer te stellen tusschen de verschillige gedeelten van het land, is het wel ondanks zich zelven dat het de kommissie op dit terrein volgt.

Digitized by Google

ONDERWYS.

LAGER ONDERWYS.

1.

LAGER NORMAEL ONDERWYS.

De kommissie beklaegt zich (bl. 34), *dat te Nyvel de leerling aen zyne moedertael, het eerste jaer acht, het tweede nogmaels acht en het derde vier uren per week besteedt; terwyl de leerling van Lier, in dezelfde tydruimte, het eerste jaer slechts vyf, het tweede vier, het derde twee uren voor het onderwys zyner moedertael heeft.*

De kommissie is hier deels bezyden de waerheid. Ingevolge besluit van 30sten september 1854, wydt de school van Nyvel aen het onderwys der fransche tael, slechts zes uren per week in de twee eerste jaren. Het zelfde besluit stelt vast dat in de normael school te Lier, waer men de twee spraken aenleert, aen elke dezer talen, gedurende het eerste studiejaer vier uren, gedurende het tweede jaer dry uren, en gedurende het derde jaer twee uren per week zullen besteed worden.

Het getal uren per week aen elk der deelen van het programma gewyd werd vastgesteld volgens het betrekkelyke belang, dat deze verschillige takken van onderwys aen den toekomstigen onderwyzer opleveren, niet alleen om hem in staet te stellen eene lagere school behoorlyk te houden maer tevens om hem toe te laten zekere bybedieningen, zoo als die van gemeente sekretaris, sekretaris van het weldadigheids-bestuer, ontvanger, enz , uit te oefenen in die gemeenten, welke de middelen niet zouden bezitten om hem een toereikend traktement te geven.

In het eerste jaer beloopt het getal uren aen de lessen te Nyvel verleend, tot negen-en-twintig en half per week, en tot een-en-dertig en half te Lier; het tweede jaer tot een-en-dertig en half, en het derde jaer tot negentien en half in de beide scholen. Gedurende dit laetste jaer zyn de leerlingen gehouden zich te oefenen in de pratyk van het onderwys, in eene voorbereidings school aen het normael-gesticht gehecht.

By de uren der lessen moet men de uren voegen, welke tot de studiën bestemd zyn, zoo dat het gansch onmogelyk is de leerlingen tot een aenzienelyker werk te dwingen. Het is gansch onmogelyk het getal uren te verdubbelen, welke thans wekelyks ter normael schole van Lier aen het onderwys der vlaemsche tael gewyd zyn. Er bleve dus niets over dan het getal uren

Digitized by Google

van het fransch onderricht te verminderen om die van het vlaemsch te vermeerderen. Maer men gelooft niet dat dit noodzakelyk zy.

Inderdaed, allen die met de twee spraken bekend zyn weten zeer goed dat het veel gemakkelyker is zich het vlaemsch dan het fransch eigen te maken. De syntaxis der fransche tael komt met moeijelykheden, uitzonderingen en byzondere vormen voor, welke men zich slechts na lange studiën gemeen maekt. In het vlaemsch is dit deel eenvoudiger en minder ingewikkeld. Wanneer men de zaek zonder eenige vooringenomenheid beschouwd, mag men zeggen dat, ingezien de grootere moeijelykheid, die de eerste dezer twee spraken aenbiedt, het getal uren aen de studie van het vlaemsch, in de normael school van Lier toegewyd, overeenkomt, voor wat de uitwerksels betreft, met het getal uren, in de normael school van Nyvel, aen het onderwys der fransche tael toegekend.

Het gelyktydig onderwys der twee nationale spraken in de school van Lier, ver van schadelyk te zyn aen de leerlingen van dit gesticht, bezorgt hun een onwederlegbaer voordeel, een voordeel, dat de leermeesters in de school van Nyvel gevormd, niet hebben, want deze, welke alleenelyk het fransch magtig zyn, kunnen slechts aenspraek maken op eene school in het waelsche gedeelte van het land gelegen, terwyl voor gene niet alleenelyk het vlaemsch gedeelte van het ryk, maer ook het geheele land open is, wanneer zy het door hunne werkzaemheid zoo ver gebragt hebben zich de kennis der twee talen genoegzaem eigen te maken.

Overigens bestaet er eene daedzaek. In het grootste getal der vlaemsche gemeenten van eenige aengelegenheid eischen, niet alleenelyk de vaders des huisgezins, maer meerendeels de gemeente besturen zelve, dat de onderwyzer ten minste de grondbeginselen der fransche tael kunne onderwyzen, aengezien de kennis dier tael eene ware behoefte wordt na matè de nyverheids- en handelsbetrekkingen zich tusschen de verschillige gedeelten van het land vermenigvuldigen.

Dit wordt ook zeer wel verstaen in de dry bisschoppelyke normael scholen van Sint-Niklaes, Sint-Truiden en Thorhout. Ieder derzelve besteed veel meer tyd aen het onderwys der fransche tael dan de normael school van Lier. (*Zie*, in byvoegsel *A*, de vergelykende opgave van het getal uren aen de verschillige vakken in de vier gestichten toegewyd.)

Verders is het vlaemsch onderwys in de normael school van Lier op eene volledige wyze ingerigt. Men kan er zich van overtuigen door het plan der studiën van 30 septembre 1854, in het vierde dry-jaerlyksch verslag, na te zien (bl. 98 des byvoegsels van dit verslag). De onderwyzers te Lier gevormd, herkennen zulks zelve. Ik voeg er by dat het niet zeldzaem is hun het spyt te hooren uitdrukken niet meer tyds aen de studie van het fransch te hebben kunnen besteden.

De kommissie zegt, bl. 34 : *dat men in de normael school van Lier, den vlaemschen leerling dwingt ook het fransch grondig aen te leeren, schoon, volstrekt genomen, by zyn later optreden als onderwyzer, die tael hem niet onontbeerlyk zyn zal.*

Digitized by Google

Vooreerst is de uitdrukking *ook* niet juist. Inderdaed wanneer de laetste zinsnede van art. 57 des besluits van 28 juni 1854 (4de dry-jaerlyksch verslag, bl. 86 der byvoegselen) zegt « dat geen leerling onderwyzer een » diploma bekomen kan, zoo hy by zyn uitgangs onderzoek niet ten minste » de twee derden bekomen heeft der punten, welke aen een volmaekt werk » toegekend worden in elk der vakken, waervan het onderwys krachtens » art. 6 der wet van 23 september 1842 verpligtend is » kan deze schikking voor de leerlingen der normael school van Lier aen de fransche tael niet toepasselyk zyn. Eene gelyke kennis der twee talen wordt dus in dit gesticht niet gevergd.

Daerby is er maer één enkel geval waer in de kennis der fransche tael niet onontbeerlyk zou zyn voor de toekomstige onderwyzers, namelyk wanneer men dezelve zou willen plaetsen in de gemeenten, welke uitsluitelyk vlaemsch zyn en men hunne benoeming onmogelyk zou willen maken, niet alleenelyk in het waelsche gedeelte van het land, maer ook in de groote meerderheid der vlaemsche gemeenten, waer het onderwys van het fransch gevraegd wordt door de ouders en door de gemeente-besturen. Is zulks het doel dat zich de schryvers van het verslag voorstellen? Wy kunnen het niet gelooven, want het ware tevens de belangen van het onderwys en die der onderwyzers miskennen. Maer zelve wanneer de onderwyzer zich nooit in de noodzakelykheid zou bevinden het fransch te moeten onderwyzen of er gebruik van te maken, zou de kennis dezer tael daerom niet te min nuttig zyn tot verstandelyker ontwikkeling. Overigens bestaet er geene beweegreden om het aen deze zoo moeijelyke spraek voorbehoudene deel te verminderen, wanneer het getal uren aen de vlaemsche tael met hare zoo eenvoudige en zoo regelmatige syntaxis toegewyd, betrekkelyk het zelfde is als het getal dat de school van Nyvel aen het fransch alleen toekent.

De kommissie beklaegt zich (bl. 35), dat *in het gesticht van Lier zekere vakken in het fransch onderwezen worden*. Deze wyze is slechts in voege gebragt om de leerlingen beter de zoo ingewikkelde vormen van het fransch gemeen te maken. Dit kon zoo gebeuren zonder de pratyk van het vlaemsch te benadeelen, wiens regelmatigheid van syntaxis in vergelyking veel minder oefening vergt.

Volgens de kommissie (bl. 35 en 36), *schynen de leerlingen der school van Lier, welke hunnen tyd tusschen de twee in dit gesticht onderwezene talen moeten verdeelen hebben, derhalve uit de leergangen gesloten waer men de leermeesters der middelbare scholen van den tweeden graed vormt.*

In het algemeen komen zich zeer weinig leerlingen uit de vlaemsche provinciën voor deze leergangen aenbieden. Verledenen jare, werden de beweegredenen dezer onthouding door den bestuerder der normael school van Lier uitgevorscht. Uit het onderzoek, welk hy deed onder de leerlingen van dit gesticht, bleek dat de jonge vlaemsche onderwyzers in het algemeen meer voordeel vinden in den staet van onderwyzer in eene gemeente school dan in dien van regent eener middelbare school van

Digitized by Google

tweeden graed, doordien al de middelbare scholen zich in de steden bevinden, alwaer de huishuer en het stoffelyke leven hooger in prys zyn. Dit verschil van onkosten wordt nauwelyks vergoed door het verschil bestaende tusschen het beloop der jaerwedde van het meerendeel der gemeente onderwyzers en de jaerwedden van een groot gedeelte regenten der middelbare scholen van den tweeden graed. Het is dus wel met voorbedachten rade dat de kandidaten onderwyzers in de normael school van Lier gevormd, zich tot de onderhavige leergangen niet aenbieden. En indien het uit oorzaek van onbekwaemheid ware, zou men daer in eene beweegreden vinden om by deze school de studie der fransche tael te versterken, eerder dan dezelve te verzwakken; want er bestaet in het geheele ryk niet éene enkele middelbare school waer het onderrigt dezer tael niet verplichtend zy, omdat de belangen der huisgezinnen, zoo wel als de noodwendigheden der dagelyksche gemeenschap even als de toevallige betrekkingen uit handels- en andere zaken ontstaende, gebiedend eischen dat men er zich op toelegge.

De kommissie drukt (bl. 36 en 37) den wensch uit :

« *Dat in de normael school van Lier de lessen in het nederduitsch gege-*
» *ven worden, vermits de leerlingen bestemd zyn om uitsluitelyk in de*
» *vlaemsche provinciën onderrigt te geven. Dat, gevolgentlyk, het van de*
» *willekeur der bestuerders of der leermeesters niet kunne afhangen de*
» *eene of de andere tael te gebruiken, maer dat het nederduitsch door veror-*
» *dentlyke schikking voorgeschreven worde.* »

Eenen dergelyken maetregel aennemen, ware, gelyk wy het hooger deden aenmerken, voor de kandidaten in dit gesticht gevormd, de ambten van onderwyzer enkel tot de vlaemsche provinciën beperken; het ware hun den toegang volstrekt afsperren tot alle ambt van regent of van leermeester in eene middelbare school van den laegsten graed; het ware hunne aenneming in welkdanige, zelfs in eene vlaemsche school, alwaer het onderwys der fransche tael door de plaetselyke noodwendigheden vereischt is, als onderwyzers of als onder-leermeesters volstrekt onmogelyk maken, het ware, in een woord, zonder eenig voordeel voor de vlaemsche zaek, moedwillig deze jongelingen benadeelen, wanneer men hun op deze wyze van een byhoorig middel van onderrigt beroofde, dat men hun verschaffen kan, zonder hunne eigene spraek, wier studie minder moeijelyk is dan die van het fransch, in eenigen deele te kort te doen.

Men kan ter zelfder tyd over dit punt de uitleggingen en de mededeelingen door den heer Gouverneur der provincie Braband geleverd, raedplegen. (Byvoegsel ***E.***)

Het verslag vervolg met den wensch (bladz. 37) :

« *Dat de vakken, welke by het onderzoek voor lagere onderwyzers zullen*
» *worden vereischt, de behoeften van het onderwys in de vlaemsche*
» *gewesten zouden ten doele hebben, als mede dat de leerlingen niet zouden*

Digitized by Google

» *kunnen gedwongen worden fransch te kennen evenmin als het de wael-*
» *sche leerlingen te Nyvel kan worden opgelegd nederduitsch te leeren.* »

Gelyk men het reeds heeft doen opmerken, moeten de leerlingen normalisten, om regt tot een diploma te hebben, luidens art. 57 van het besluit van 28 juni 1854, by hun uitgangs onderzoek, ten minste de twee derden der punten behalen aen een volmaekt werk in elk der verpligtende vakken toegekend. Maer, gelyk men het tevens gezegd heeft, wordt het fransch niet als verpligtend vak ter normael schole van Lier aenzien.Deze byzonderheid duidt de onderhoorigheid aen van het onderwys der fransche tael in dit gesticht. Deze tael uit het programma van het onderzoek schrabben, ware dezelve uit het programma der studiën schrabben, en vrywillig en zonder grond de belangen der leerlingen zelven tegenwerken, en hun zonder eenige reden noch schyn van reden de middelen ontnemen om hunne kennissen te vermeerderen en hunne toekomst te verbeteren.

« *Uit dien hoofde alsmede om reden dat de examinatoren vooral de tael*
» *dienen goed te kennen, is het noodig,* zoo voegt het verslag er by, *dat er*
» *voor de leerlingen van Lier een afzonderlyk jury voor de examens worde*
» *ingerigt.* »

Sedert het reglement van 28 juni 1854 eenen gelykvormigen jury ingesteld heeft, om tot het uitgangs onderzoek der leerlingen der beide normael scholen van den staet over te gaen, is deze jury steeds samengesteld geweest uit leden, welke der vlaemsche tael magtig waren. Zoo dus is er sinds 1854, aen dezen wensch geheel en al voldaen.

De kommissie verlangt ook :

« *Dat het aen de gediplomeerde leerlingen der school van Nyvel, niet*
» *toegelaten zy het ambt van onderwyzer in de vlaemsche gemeenten uitte-*
» *oefenen dan na een onderzoek ondergaen te hebben, waeruit blykt dat*
» *zy in staet zyn in alle vereischte vakken, door middel van het neder-*
» *duitsch, onderricht te geven, gelyk de onderwyzers komende uit de school*
» *van Lier.* »

Deze maetregel is onmogelyk. In der daed, de gemeenteraden hebben ingevolge art. 84 der gemeentewet en art. 10 der wet van den 23 september 1842, het regt, zonder eenig nazicht, hunnen onderwyzer te noemen, mits deze bewyze, gedurende eenen bepaelden tyd zyne normaelstudiën gedaen te hebben. Niemand zal redematig kunnen veronderstellen dat de gemeenteraden hunnen pligt en de belangen hunner geadministreerden dermate zullen miskennen, ooit het ambt van onderwyzer aen eenen kandidaet optedragen, welke zich in de onmogelykheid bevindt de vlaemsche tael en, met het behulp derzelve, de andere vakken te onderwyzen, welke door art. 6 der wet van 23 september 1842 verplichtend zyn verklaerd.

Eene dergelyke veronderstelling hervoorbrengen, is de gezonde rede der vlaemsche gemeentebesturen in twyfel trekken. Daerenboven, hoe handelt

Digitized by Google

men hierin gemeenlyk? De gemeenteraden duiden niet ligtelyk hunnen onderwyzer aen. Zy zien, zy hooren hem, en het een of ander bevoegd lid kan zich zeer wel overtuigen of de kandidaet zich behoorlyk in de spraek der meerderheid der inwooners uitdrukt. Nog meer, de diplomas den kandidaten-onderwyzers by hunne uittreding der normael scholen afgeleverd, behelzen de omstandige aenduiding der verschillige vakken, waervan het onderricht in ieder dezer gestichten gegeven wordt. By gevolg, is het enkel overzicht van een diploma voldoende, om eenen gemeenteraed te overtuigen of de kandidaet die de plaets van onderwyzer vraegt, bevoegd of onbevoegd is om het vlaemsch te onderwyzen, wanneer de kennis dezer tael door de meerderheid der inwooners der belanghebbende gemeente gevergd word.

Hier moet ook nog bygevoegd worden dat, wilde een gemeenteraed eene uitsluitelyk fransche school benevens eene vlaemsche inrigten en er eenen onderwyzer benoemen, welke het fransch alleen magtig zyn zou, het Gouvernement dit niet zou kunnen beletten, zonder inbreuk te maken op de gemeentelyke voorregten.

Het meerendeel der wederleggingen, welke men hier tegenover de beknibbelingen der kommissie stelt, betreffende de inrigting van het normael onderwys der leerlingen onderwyzers, zouden terzelfder tyd toepasselyk zyn op de normael scholen der leerlingen-onderwyzeressen, waervan het verslag geene melding maekt.

2.

GEMEENTELYK LAGER ORDERWYS.

De Kommissie drukt den wensch uit *dat het stelsel hetwelk te Antwerpen en te Gent in zwang is, en waer men de moedertael aenleert eer men zich met het fransch ophoude, overal elders in de stads lagere scholen worde toegepast.*

Na beknibbeling der stadsscholen van Brussel, waer men met het onderwys van het fransch aenvangt, en waer, volgens haer, het onderwys van het vlaemsch, onvoldoende is, drukt de kommissie zich volgenderwyze uit :

« *Indien er te Brussel thans eene gemengde bevolking is, dan zou men* » *wel doen een dubbel onderwys in te rigten*; *een nederduitsch voor de* » *vlaemsche, een fransch voor de waelsche kinderen.* » (Bl. 39.)

Zonder twyfel moet men den kinderen hunne moedertael aenleeren vooraleer met eene andere aen te vangen, en dit is hetgeen algemeen gebeurt, maer het is bywylen zeer moeijelyk te zeggen of wel het vlaemsch eerder dan het fransch voor moedertael te aenschouwen is, doordien, in menigvuldige streken des lands, de kinderen in de beide talen zyn opgekweekt. Onder dit betrek, behoeft men een zekere ruimte aen de plaetselyke besturen over te laten vermits zy de beste regters over de noodwen-

Digitized by Google

digheden der bevolking zyn, en het eerst in de goede inrigting van het lager onderwys betrokken. De wyze, waerop zy tot hiertoe dit deel hunner voorregten hebben uitgeoefend, heeft nog tot geene klagten aenleiding gegeven.

Wel is waer begint men in Brussel met het fransch, waerop men zich voornamentlyk toelegt. Doch hierin voldoet men slechts aen de wenschen der vaders van huisgezin.

Nogthans wordt de noodzakelykheid erkend van het vlaemsch onderwys voor de kinderen der volksklas. Er zyn zes stedelyke lagere scholen. In dry dezer spreekt het grootste deel der leerlingen gemeenelyk vlaemsch, terwyl in de dry andere het tegenovergestelde plaets grypt.

De leerlingen der 1ste en 2de afdeeling elker school leeren vlaemsch lezen en uit het vlaemsch vertalen. Zoodra zy tot de hoogste afdeeling gekomen zyn, leeren zy, daerenboven, de spelling en de voornaemste regels der vlaemsche spraekkunst. Zy ontvangen het godsdienstig onderricht in de tael, welke hun het meest eigen is.

In de bewaerscholen hebben de oefeningen in de twee talen plaets, en men bereidt aldus de kinderen voor, om het onderwys te ontvangen, dat in lagere scholen in het fransch wordt gegeven. Het fransch wordt der volwassenen uitsluitelyk onderwezen. Er was te vreezen de leerlingen de klassen der volwassenen te zien verlaten, indien men hen verpligtte het vlaemsch te leeren.

Zoo is de echte staet van zaken te Brussel. Deze stad bevindt zich in geheel andere omstandigheden dan Antwerpen en Gent, waer men zich algemeen van het vlaemsch bedient.

Te Brussel is de kennis van het fransch volstrekt onontbeerlyk voor de verschillige klassen der maetschappy. De inwooners van het lagere deel der stad, waer het vlaemsch meest gesproken wordt, gevoelen zelven de noodzakelykheid hunne kinderen het fransch te doen leeren; en sturen dezelve by voorkeur naer de stads scholen, omdat het onderwys dier tael er sterk is ingericht.

Er valt aen te merken dat op honderd vaders van huisgezin er ten minste tachtig zyn, welke hunne kinderen naer de stads scholen zenden, alleenelyk om hun eenen franschen leergang te doen volgen. Niet één dringt ten voordeele van het vlaemsch aen; velen verklaren hunne kinderen uit de byzondere scholen getrokken te hebben, omdat zy er slechts deze laetste tael leerden. Men zal begrypen dat dergelyke daedzaken het gemeente bestuer beletten de leergangen zoo te schikken als het de vervaerdigers van het verslag wel zouden willen. Zonder twyfel vreest hetzelve, dat by aldien men uitsluitelyk vlaemsche scholen inrichtte, deze weinig of niet zouden bezocht worden.

Wat er ook van zyn moge, bevinden er zich onder de leermeesters der Brusselsche gemeente scholen eenigen, die eene grondige studie der vlaemsche tael hebben gedaen, en de anderen kennen dezelve genoegzaem om, door haer middel, de noodige uitleggingen aen hunne leerlingen te kunnen geven.

Digitized by Google

Sedert de wet van 1842, worden de onderwyzers genoemd onder de gediplomeerde normalisten. (Art. 10, § 2 der wet.) Wanneer een ongediplomeerde kandidaet zich voorstelt, moet hy in een onderzoek vóór het jury der normael scholen bewyzen, dat hy de noodige kennissen bezit om de vakken te onderwyzen, welke krachtens art. 6 der voorzegde wet verpligtend zyn.

Om het goede voorbeeld, zegt de kommissie (blad. 37, in fine), *moesten de heeren provinciële en kantonale opzieners aenzocht worden zich van het nederduitsch te bedienen in hunne briefwisselingen met de onderwyzers, met de gemeenteraden en onderling met elkander.*

Eene zulkanige verpligting ware strydig met art. 23 der grondwet, luidende dat « *het gebruik der in Belgie gesprokene talen vry is, en slechts door de wet mag bepaeld worden voor de akten der openbare magt en voor de regterlyke zaken.* »

Daedzakelyk beantwoorden de opzieners in het vlaemsch die vragen, welke hun in deze tael toegestuerd worden. Men kan niet eischen dat zy fransche schriften of vragen in het vlaemsch beantwoorden. Wanneer ze zelve de voorhand nemen gebruiken zy die tael, waervan diegenen tot welke zy zich wenden, gewoonelyk in hunne ambtelyke briefwisseling gebruik maken.

De driemaendelyksche vergaderingen der onderwyzers worden in de kantons, waer men vlaemsch spreekt, in deze tael gehouden. Er schynt geene uitzondering te bestaen dan in het ressort der stad Brussel. Er valt echter op te merken dat, in verscheidene kantons, vlaemsche onderwyzers by voorkeur de vragen aen de dagorde der vergaderingen gesteld, in het fransch beantwoorden en de processen verbael dezer vergaderingen, in die tael opstellen.

Het budget van openbaer onderwys bevat eene toelage, onder anderen bestemd om de tydschriften, en in het algemeen alle die werken aen te moedigen, die ter verspreiding van het lager onderwys geschikt zyn. Het Staetsbestuer begunstigt de vlaemsche uitgaven van dezen aerd zoo wel als diegene, welke in het fransch verschynen.

Zie hier welke de aenmoedigingen zyn, op het budget van het lager onderwys aen de vlaemsche tydschriften vergund :

1° 75 inteekeningen op *den Akkerbouw*, te Gent uitgegeven.	fr.	350 40
2° 71 inteekeningen op *de Toekomst,* te Brussel uitgegeven .		372 75
3° 75 inteekeningen op het *Nieuw Tydschrift*, te Brugge uitgegeven.		
Dit laetste werk geniet eene toelage van		1,000 »

Het eenige fransch schrift, dat op dit deel van het budget aenmoediging ontvangt is *l'Abeille,* het welk te Nyvel door den professor van pedagogie der normael school uitgegeven wordt. Het Staetsbestuer neemt er 200 exemplaren van aen 6 frank, en daerby verleent het zelve 300 franken om te voorzien in de drukkosten van het werk.

Digitized by Google

MIDDELBAER ONDERWYS.

De kommissie vraegt (bl. 41) :

« *Dat het byzonder onderwys van het nederduitsch, door alle klassen* » *heen, in alles gelyk-gesteld worde met dat van het fransch, zoowel* » *onder betrekking van het getal uren als van professoren, bezoldiging,* » *verdeeling van minervalia, pryskampen, punten, enz.* »

Het deel der vlaemsche tael in het officieël middelbaer onderwys is bepaeld geworden door de wet van 1sten juni 1850.

Buiten de voorschriften der wet, heeft het Staetsbestuer verschillige maetregelen genomen, welke van het belang getuigen, dat het der vlaemsche tale toedraegt.

Het heeft eenen byzondere pryskamp voor de *vlaemsche* tael ingesteld. Deze pryskamp, welke in den beginne slechts verkiezig was, is zoo wel in de middelbare scholen als in de atheneën der vlaemschsprekende provinciën, verpligtend gemaekt; betrekkelyk de atheneën werd die pryskamp, eerst tot de afdeeling der humaniteiten beperkt, later tot de professionneele afdeeling gebragt.

De professoren van *vlaemsche tael,* welke aenvankelyk, gelyk de professoren van duitsch en engelsch, slechts een derde deel in de uitreiking van het minervalia ontvingen, hebben thans een geheel deel.

Het Staetsbestuer heeft het *conseil de perfectionnement* van het middelbaer onderwys een voorstel voorgedragen strekkende om den tyd, welke iedere week aen het onderwys van het *vlaemsch* bestemd is, in de afdeeling der humaniteiten met dry uren te vermeerderen. Eene beslissing zal over deze kwestie in den loop van het jaer 1859 genomen worden.

Wy spreken hier alleenelyk van de maetregelen het onderwys rakende; het Staetsbestuer heeft in voordeel der vlaemsche tael andere schikkingen genomen, waervan verder zal gewaegd worden.

De kommissie vraegt (bl. 40) :

« *Dat in de twee eerste leergangen der atheneën en kollegiën, het neder-* « *duitsch gebezigd worde voor het onderwys der oude talen, zoowel als van* « *alle andere vakken.* »

Men zou dezen wensch niet kunnen inwilligen, zonder den wil zelven te miskennen der ouders, die hunne kinderen naer de gestichten van den Staet in de vlaemschsprekende provinciën zenden. Deze ouders willen, inderdaed, dat hunne zonen te gelyker tyd wel het *vlaemsch* en het fransch leeren. Zoo dus, om hier toe te geraken, is het volstrekt noodzakelyk meer tyd aen het fransch dan aen het vlaemsch te besteden.

Men mag uit het oog niet verliezen dat ten minste de helft der leerlingen, welke de leergangen der atheneën en der middelbare scholen dezer provinciën volgen, slechts in de klas fransch spreken en hooren spreken. Gedurende de uitspannings uren heerscht nog het gebruik van het vlaemsch.

Digitized by Google

De ouders beseffen dezen staet van zaken goed, en met leed zagen zy het onderricht dat, zy voor hunne kinderen vragen, veranderd worden. Men zou dus juist het tegendeel doen van het geen de grootste meerderheid der vaders van huisgezin verlangt, indien men het voorstel door de kommissie geopperd, van « in de middelbare scholen, het onderwys in het vlaemsch te geven » aennam.

Overigens, wordt het gebruik van het fransch niet volstrekt in de voorbereidende afdeeling aen deze laetste gestichten gehecht, opgedrongen. In tegendeel, wordt het den onderwyzeren aenbevolen hunne uitleggingen in het *vlaemsch* te geven, wanneer zy zich tot kinderen wenden, welke niet genoegzam met het fransch bekend zyn.

Het Staetsbestuer voldoet ook, in eene zekere maet, aen de vragen door de kommissie geopperd, met, in de lagere klassen der atheneën wanneer er geen mangel aen bevoegde meesters bestaet, professors te benoemen die des noods, hunne uitleggingen in het *vlaemsch* kunnen geven.

De kommissie drukt den wemsch uit (bl. 41) « *dat het in de vier hoogste klassen vry sta zich, voor het onderwys, van het nederduitsch of van het fransch te bedienen.*

Het voorstel strekkende om het gebruik van het fransch of van het vlaemsch in de vier hoogste klassen vry te laten zou tot eene menigte bezwaren aenleiding geven. Men kon eenigzins bevatten dat men de eene of de andere der beide talen voor het taelonderwys opdrong; maer de vryheid, welke men hier waerschynelyk voor de professoren aenvraegt, zou de stooring der studiën te wege brengen.

De kommissie vraegt ook (bl. 41) « *dat de talen van germaenschen oorsprong in alle klassen, by middel van het nederduitsch onderwezen worden.* »

Voorzeker ware het hoogst wenschelyk dat men professoren van engelsch en duitsch aentrof, die wel met de vlaemsche *tael* bekend zyn en in staet om vergelykingen te maken tusschen deze tael en die, welke zy zouden gelast zyn te onderwyzen; het is behoorlyk de professoren van vreemde talen dezen weg te doen inslaen; maer er staet aen te merken, dat byaldien zy uitsluitelyk de *vlaemsche* tael in hun onderwys bezigden, de waelsche leerlingen, zonen van militairen, van nyveraers of handelaren in de vlaemschsprekende provinciën gevestigd, noodzakelykerwyze uit hunne leergangen zouden gesloten zyn, gelyk overigens deze zelfde leerlingen uit al de andere leergangen zouden gesloten zyn, indien al de voorstellen der kommissie aenvaerd werden.

« *Het ware wenschelyk en noodig,* zegt de kommissie (bl. 42), *dat in de pryskampen het nederduitsch op den zelfden voet gesteld wierde in de vlaemsche gewesten, als het fransch staet in het waelsch kwartier, namelyk dat de vlamingen in hunne tael zouden antwoorden.* »

De inrichting van den pryskamp aen de inriehting van het onderwys

Digitized by Google

zelve, ondergeschikt zynde, is het den Staetsbesture onmogelyk er de verandering in te brengen, welke de kommissie voorstelt, en die met zich de aenneming van een geheel nieuw studiënstelsel medebrengt.

De *vlaemsche* uitgaven betrekkelyk het lager onderwys worden op den zelfden voet aengemoedigd als de werken in het fransch vervaerdigd.

Wanneer het Staetsbestuer, in 1852, eenen pryskamp uitschreef voor het vervaerdigen van een *belgisch historisch leesboek*, voor de gestichten van middelbaer onderwys, werd de *vlaemsche* verzameling der heeren Dautzenberg en Van Duyse bekroond.

De regten der vlaemsche tael zyn geëerbiedigd gebleven in het normael onderwys der beide graden.

Het art. 16 van het koninklyk besluit van 1sten september 1852, dat de inrichting van de normael school der humaniteiten regelt, luidt, dat « de leergangen der *vlaemsche*, duitsche en engelsche letterkunde, aen de jongelingen, die deze talen aenleeren willen, om ze later zelven te onderwyzen, toegankelyk zullen zyn. »

Van eenen anderen kant, mag ieder kandidaet naer den graed van hulpprofessor in het middelbaer onderwys van den laegsten graed dingende, wanneer hy zulks begeert, een byzonder onderzoek over het *vlaemsch* ondergaen, en indien de uitslag van dit onderzoek hem voordeelig is, wordt hiervan melding gemaekt in het diploma dat hem afgegeven wordt. (Koninglyk besluit van 16 april 1851.)

Landbouwkundig onderwys.

De kommissie beklaegt zich (bl. 42 en volgende) :

1° *Dat de inrichting en het onderwys in de landbouwschool, te Thourout, niet uitsluitelyk vlaemsch zyn;*

2° *Dat er te Gentbrugge en te Vilvorde, tot het vormen van vlaemsche hoveniers, geen volledig onderwys in nederduitsche tael gegeven wordt;*

3° *Dat men in de vlaemsche provinciën voor de vlamingen geene scholen gelyk aen degene van Haine-Saint-Pierre en aen de school van veeartsenykunde heeft opgerigt;*

4° *Dat de leergang van drooglegging, alsmede de examens welke daerover worden geëischt, zoowel in het nederduitsch als in het fransch niet geschieden.*

Zie hier hoe ieder dezer punten kan beantwoord worden :

1° Men heeft in de school van Thourout eene vlaemsche afdeeling ingericht waer het zelfde onderwys, gelyk het met het fransch geschiedt, op eene volledige en regelmatige wyze in de vlaemsche tael kan gegeven worden.

De grootste ruchtbaerheid is aen dezen maetregel gegeven geweest.

Welnu, sedert 12 november 1855, tydstip waerop deze afdeeling

Digitized by Google

gemaekt werd, heeft er zich slechts één enkele kandidaet aengeboden om dezelve te volgen, en nog vroeg hy om dit kosteloos te mogen doen schoon hy volstrekt onbekwaem was.

De meerderheid der leerlingen te Thourout bestond, by verschillige herhalingen, uit jongelingen van vlaemsche afkomst : nimmer vroeg er één enkele om het onderwys in het vlaemsch te erlangen : allen hebben met goed gevolg de fransche leergangen gevolgd.

2° Alle jaren worden er te Gentbrugge en te Vilvorde vlaemsche en fransche leergangen gegeven voor de hoveniers der beide deelen des lands.

In 1858, waren er :

Te Vilvorde,	voor den vlaemschen leergang	172	inschryvingen.
Id.,	voor den franschen leergang	105	id.
Te Gendbrugge,	voor den vlaemschen leergang	75	id.
Id.,	voor den franschen leergang	35	id.

Deze leergangen worden sinds een groot getal jaren met het beste gevolg gegeven.

3° Er is voor de vlaemsche jeugd, noch veeartsenykundige school, noch school voor landbouwtuigkunde ingericht. Dit is echt, maer in een en ander dezer gestichten, zyn de jongelingen dier gewesten talryk, en geenszins onder de minst bekwame gerekend.

Indien men het onderwys in deze scholen hadde ingericht volgens de kommissie het verlangt, zou er gebeurd zyn wat te Thourout is geschied, namelyk : geene vlaemsche leerlingen meer.

Overigens wordt er alle jaren, voor de hoefsmeden ter veeartsenykundige school eenen vlaemschen en eenen franschen leergang gegeven. In 1858, waren er op den eersten 143, en op den tweeden, 74 inschryvingen.

4° De leergang van drooglegging wordt sinds lange niet meer gegeven; maer al wie een onderzoek over dit vak wil ondergaen, mag het in het vlaemsch of in het fransch, volgens keuze, doen. Er is nog, indien myne inlichtingen juist zyn, tot hiertoe geen enkel onderzoek in het vlaemsch verlangd.

Zeevaert scholen.

De kommissie vraegt :

« *Dat in de zeevaert-scholen een volledig onderwys by middel van het* » *nederduitsch gegeven worde.* »

De professors dezer twee gestichten spreken de beide talen.

Het onderwys wordt in het vlaemsch gegeven aen diegenen, welke het fransch niet magtig zyn ; in het fransch aen diegenen, welke het vlaemsch niet verstaen.

De examens tot het bekomen van een bewys van bekwaemheid, geschieden, volgens de keuze van den kandidaet, in het vlaemsch of in het fransch.

Over eenige jaren was het vlaemsch nog uitsluitelyk in voege. Het

Digitized by Google

gebruik der fransche tael is noodzakelyk geworden daer het getal leerlingen uit de waelsche provinciën steeds aengroeide.

Om aen deze dubbele noodzakelykheid te voldoen, zyn de school-reglementen, als ook de verhandelingen over het onderwys, in het vlaemsch en in het fransch.

Zekere werken, namelyk eene verhandeling over de meetkunde op de zeevaert toegepast, en eene spraekkunst, tot het aenleeren der engelsche tael, zyn door professors uit de twee scholen met aenmoediging van het Staetsbestuer in het vlaemsch opgesteld geworden.

Deze enkele daedzaken, in het kort aengehaeld, toonen genoeg aen dat er opzichtens de vlaemsche tael en letterkunde betrekkelyk de zeevaert scholen geene de minst gegronde klagt kan bestaen.

Professionneel nyverheids en handels-onderwys.

Alhoewel de kommissie over het professionneel nyverheids onderwys niet byzonderlyk gewage, gelooven wy er een woord te moeten over zeggen. In de nyverheids-school te Gent, worden de leergangen in het fransch en in het vlaemsch gegeven. In 1858, zyn de vlaemsche leergangen door 541, en de fransche door 166 leerlingen gevolgd geweest. Een leergang van groote aengelegenheid, namelyk die der vuerstokers-geleiders, vooral voor de werkende klassen der stad Gent ingericht, wordt uitsluitelyk in het vlaemsch gegeven.

In de nyverheids- en geweefteeken-school te Gent gevestigd, bedienen zich de twee professors, MM. Schepens en Sunaert, beiden geboren Vlamingen, tevens van deze spraek voor de uitleggingen, welke zy den leerlingen, die hunne moedertael beter dan de fransche verstaen, moeten geven.

Ter nyverheidschole van Brugge, is het vlaemsch de overheerschende tael in het onderwys.

Het vlaemsch wordt ook nog uitsluitelyk in de talryke leerwerkhuizen in Vlaenderen gebruikt; en het professionneel onderwys wordt er uitsluitelyk in deze tael gegeven, uitgezonderd eenige plaetsen waer het fransch meer by het volk in gebruik is, te Ronsse, by voorbeeld.

Het volstaet van de leerwerkhuizen te gewagen, om de byzondere zorgvuldigheid, onder het industrieël opzicht, aen te toonen, welke het Staetsbestuer, aengaende de vlaemsche hevolkingen, heeft bezield.

Deze hebben alleenelyk de weldaed dezer instelling genoten, alhoewel andere deelen des lands ze ook aengevraegd hebben.

Het Staetsbestuer heeft alle de gelegenheden waergenomen om de vlaemsche kunst- en handwerksleerige schriften aen te moedigen. Men verwyst byzonderlyk naer de *Nyverheids bibliotheek*, en de *Landbouw bibliotheek*, waervan de afzonderlyke uitgaven in deze tael plaets hadden.

Merken wy hier aen, vermits zy gelykelyk de industrieële bevolking raken, dat alle de dokumenten betrekkelyk de Maetschappyen van onderlingen bystand in het vlaemsch zyn vertaeld, en dat het in het vlaemsch is dat de formulen van rekeningen en mededeelingen door deze maetschappyen in Vlaenderen zetelende, opgesteld zyn.

Digitized by Google

Aengaende het professionneel handels-onderwys vraegt de kommissie (bl. 44) *dat men zich, in het Institut supérieur d'Anvers, met het onderwys van het nederduitsch bezig houde.*

Hier valt op te merken dat de jongelingen in dit gesticht aengenomen, in het algemeen van 16 tot 18 jaer oud zyn en hunne studiën hebben geëindigd.

In het Institut houdt men zich alleenelyk bezig met het onderwys der talen, welke in de gewoone leerings-gestichten niet worden onderwezen : namelyk het spaensch en het italiaensch. Het vlaemsch niet meer dan het fransch, schynt op het studie-programma van dit gesticht te moeten voorkomen.

Onderwys van zang en uiterlyke welsprekendheid.

De kommissie vraegt (bl. 44) *dat men in de muziek school, te Brussel, eenen leergang opene van vlaemsche deklamatie en uitspraek, uitsluitelyk voor tooneelisten en zangers bestemd.*

Er is aen dezen wensch der kommissie voldaen, door het onlangs inrichten, ter muziekschole van Antwerpen, eenes leergangs van vlaemsche deklamatie waervan de kosten door den Staet gedragen worden.

De kommissie herkent ten anderen, dat het Staetsbestuer de poogingen der vlaemsche zang- en tooneelmaetschappyen steeds heeft aengemoedigd.

De Vlaemsche zangmaetschappyen hebben in 1858, op het budjet van het Departement der Binnenlandsche Zaken, eene som van 2,550 franks bekomen, terwyl er aen de gestichten van den zelfde aerd, in de waelsche provinciën, slechts eene som van 675 franks werd toegestaen.

Akademie van schilderkunst te Antwerpen.

De kommissie beklaegt zich (bl. 42), *dat in de akademie schier al de lessen in het fransch gegeven worden en dat er aen dit gesticht niets meer bygebleven is wat den naem van vlaemsch waerdig zy.*

In alle de verschillige vakken die het onderwys in het algemeen zoo hooger als middelbaer, ter akademie van Antwerpen uitmaken, zoo als het teekenen, het schilderen, het beeldhouwen, de bouwkunst, het plaetsnyden, het landschapschilderen, de figuren en de versieringen, alsmede in de afdeeling der kunsten op de nyverheid toegepast, bedienen zich de leeraers gestadig van de beiden talen, volgens de behoefte der leerlingen. Het vlaemsch inzonderheid wordt gebezigd voor de leerlingen in het lagere en middelbaer onderwys.

Onder de hoogste leergangen worden er dry : die van geschiedkundige samenstelling, van uitdrukking en oudheidskunde, in het fransch gegeven ; dry anderen, in het vlaemsch, namelyk die van ontleedkunde, schilderachtige doorzichtkunde, en over de verhouding der deelen van het menschelyk

Digitized by Google

lichaem. Alle de leermeesters kennen derhalve deze spraek, en bedienen er zich van naer gelang hunner betrekkingen met de leerlingen.

Er moet opgemerkt worden, dat op het getal van 1,412 leerlingen, in 1858, ter akademie van Antwerpen aenwezig, er 450 waren vreemd aen de stad en 87 uit andere landen herkomstig. Indien men in het onderwys van dit gesticht het vlaemsch alleenheerschend maekte, is het klaerblykelyk dat men er een groot getal leerlingen van zou verwyderen, en dit ten grooten nadeele der stad Antwerpen, en zonder eenig nut voor de kunst, welke gansch en geheel onbetrokken is in het gebruik dezer of gener tael. Beweeren dat er der akademie van Antwerpen niets meer overblyft dat, den naem van Vlaming waerdig zy, is de uitstekende leeraren aen dit gesticht gehecht en de uitmuntende leerlingen in grooten getalle er uit gekomen, zonder grond beleedigen. Het is geenszins door de spraek, maer wel door de kunstmatige hoedanigheden, dat de roem der oude vlaemsche school zich zal handhaven.

De kommissie beklaegt zich nog (bl. 45) *dat de kandidaten voor de groote pryzen van teeken- en beeldhouwkunst, enz., de belooning niet kunnen bekomen waer zy naer streven, indien zy niet in staet zyn een fransch opstel te maken.* Zy vraegt *dat zoo eene ergernis ophoude.*

Vooreerst valt er betreffende het fransch opstel aentemerken, dat het jury den leerling van het schriftelyk onderzoek kan ontslaen, indien deze leerling door zyne mondelingsche antwoorden het bewys eener genoegzame geleerdheid, heeft gegeven.

Ten tweede, moet men doen aenmerken dat de bekroonde, welke op geene voldoende wyze dit deel van het programma zou hebben beantwoordt, een uitstel kan bekomen, om zich in staet te stellen er aen te voldoen, zonder iets van zyne regten te verliezen.

Het is onwederlegbaer dat men aen de bekroonden eenen zeer slechten dienst zou bewyzen, indien men hun niet in staet stelde, wanneer zy zich by den vreemde begeven, zich in eene tael te kunnen uitdrukken, die in alle landen gesproken wordt, welkdanig ook derzelver byzondere tale zy. Wat zou een jonge kunstenaer, aen zich zelven overgelaten, in Frankryk, in Italië, enz., kunnen doen, indien hy slechts de vlaemsche tael kende? Het eenvoudigste gezond oordeel zegt dat het begrip der fransche tael den bekroonden onontbeerlyk is, wanneer zy eenig nut uit hunne reis willen trekken. Welligt zou men zelfs verder moeten gaen en eischen dat zy de italiaensche of de duitsche tael magtig zyn.

In al de, in de vlaemsch sprekende gewesten, gestichtte scholen en akademiën van teekenkunst, is het onderwys in dier voege ingericht dat de leerlingen, welke slechts de vlaemsche tael spreken, dit onderwys met vrucht kunnen volgen.

HOOGER ONDERWYS.

De kommissie beklaegt zich *dat de vlaemsche tael in het hooger onder-*

Digitized by Google

wys geene plaets, harer waerdig, bekleedt, en uit den wensch *dat het nederduitsch naest het fransch, in dit onderwys op gelyken voet sta.*

« *Het is billyk,* vervolgt het verslag, *dat er by de hooge scholen van den Staet voor de vlaemsche leerlingen, verpligtende leergangen gegeven worden in de geschiedenis der nederlandsche letterkunde en in de eigenlyke kunst van schryven in de moedertael.* »

In 1854, werd de leergang van *vlaemsche* tael en letterkunde, ter hoogeschool van Gent, heringericht; de heeren professors Serrure en Heremans werden met deze leergangen gelast; de eene geeft den leergang van de *geschiedenis der vlaemsche letterkunde;* de andere dengenen der *vlaemsche letterkunde.*

Er bestaet te Luik insgelyks een leerstoel van vlaemsche tael, aen den heer professor Bormans toevertrouwd.

Luidens art. 6. der wet van 1^en^ mei 1857, bevat de voorafgaendelyke proef ten onderzoeke van kandidaet in de wysbegeerte en de letteren, een fransch, *vlaemsch* of duitsch opstel; de keus van eene dezer dry talen is den recipiëndaris overgelaten, al zoo wel als in de voorafgaendelyke proeven voor de onderzoeken van kandidaet in de wetenschappen, van kandidaet in de artsenykunde en van kandidaet notaris.

De kommissie vraegt :

« *Dat voor het onderzoek van kandidaet notaris, de leerling, die den wensch uitdrukt om in een vlaemsch kanton geplaetst te worden, bewyzen geve van voldoende kennis der nederduitsche tael.* »

Art. 16 der wet van den 1sten mei 1857, welk medebrengt dat de recipiëndarissen blyken hunner geschiktheid in het opstellen van akten in het *vlaemsch* of in het duitsch kunnen geven, en dat er melding dezer geschiktheid in het getuigschrift hunner bekwaemheid zal gedaen worden, schynt aen den wensch der kommissie voldaen te hebben.

« *Het onderwys van het nederduitsch, althans by de hoogeschool van Gent,* zegt de kommissie, *is des te dringender, daer by die school de burgerlyke genieschool gevoegd is, en dat het billyk is dat de Staet den leerling van de burgerlyke genieschool in staet stelle om behoorlyk zyne plicht te vervullen.*

Het programma der kennissen gevergd om tot de krygsschool, tot de voorbereidende school van het burgerlyk genie en tot de voorbereidende school der kunsten en manufakturen en der mynen van Luik, toegelaten te worden, meldt dat de kandidaet een examen zal ondergaen, het zy over de latynsche tael, het zy over eene der dry talen, de *vlaemsche,* engelsche of duitsche, volgens zyne keure.

Koninglyke Akademie van België.

De kommissie wil wel herkennen dat by de herinrigting der koninglyke Academie van België in 1845, er eene behoorlyke plaets is ingeruimd voor

Digitized by Google

de vlaemsche tael, welke op gelyken voet gesteld is met de fransche, zoowel aengaende de verhandelingen der leden als de vraegpunten in pryskampe gesteld ; maer de kommissie vraegt (bl. 50) « *dat er by de thans bestaende koninglyke Academie eene nederduitsche afdeeling gevoegd worde, die in alles dezelfde regten geniete als de andere klassen, en wier werkzaemheden gelyk zyn aen degene waeraen de klas van wysbegeerte en letteren zich toewydt.* »

Het geen de kommissie vraegt ware niet alleen het vlaemsch op dezelfde lyn stellen als het fransch, maer de eerste dezer talen eene aenzienelyke hoogte boven de andere verzekeren.

Inderdaed, met de tegenwoordige inrichting, hebben de letterkundigen, de geleerden en de kunstenaers der vlaemschsprekende provinciën des lands, zoowel als hunne medestrevers der andere provinciën, het regt naer de akademische eereposten te dingen, en dit regt, het zy ter hunner eere gezegd, maken zy zich ruim ten nutte, gelyk het eene opgave bestatigt welke zich onder de byvoegselen (litt. *B*) bevindt. Het koninglyk besluit van 6 juli 1851, dat vyf vyfjaerlyksche pryzen instelt, heeft er eenen voorbehouden aen de vlaemsche en eenen anderen aen de fransche letterkunde. Daerenboven, gelyk de kommissie dit zelve aenhaelt, mogen de verhandelingen alsmede de werken voor de groote vyfjaerlyksche wedstryden, onverschillig, 't zy in het latyn, 't zy in het fransch, 't zy in het vlaemsch of in het hollandsch opgesteld zyn. (Art. 37 van het koninglyk besluit van 1sten december 1845.) In grondbeginsel dus, vindt men de beide talen op eenen volstrekten voet van gelykheid gesteld. Aengaende de klas der letteren, welke hier voornamentlyk bedoeld wordt, bespreekt art. 1 van bovengemeld besluit, dat deze klas, de nationale geschiedenis, de algemeene geschiedenis, de oudheidskunde, de oude talen en de *fransche en vlaemsche letterkunde* zal behelzen.

Eene afzonderlyke klas voor de vlaemsche tael daerstellen, ware aen deze, hoogere voordeelen schenken dan de fransche tael geniet.

Zyn de belangens der vlaemsche letterkunde niet genoegzaem vertegenwoordigd en verdedigd door de heeren de Smet, de Ram, David, de Saint-Genois, de Decker, Serrure, Snellaert, Bormans, Van Duyse en andere schryvers of geleerden tot de vlaemschsprekende gewesten des lands behoorende, en welke de Akademie onder hare uitstekendste leden telt?

Welke zyn de vraegstukken betrekkelyk de vlaemsche tael of de vlaemsche letterkunde, die zich buiten de bevoegdheid dezer akademieleden bevinden, en voor welke de byvoeging anderer leden of de daerstelling eener afzonderlyke klas noodzakelyk zou zyn?

Akademie van geneeskunde.

De kommissie vraegt (bl. 51) *dat de geneeskundige Akademie een besluit neme, waerby het nederduitsch in haren school op den zelfden voet gebragt worde, als het by de koninglyke Akademie van wetenschappen, kunsten en letteren staet.*

Digitized by Google

Hetgeen de kommissie vraegt bestaet. De verhandelingen aen de geneeskundige akademie ingezonden, ter gelegenheid der wedstryden door deze vereeniging uitgeschreven, mogen in het latyn, *vlaemsch* of fransch opgesteld zyn.

Koninglyke bibliotheek.

De kommissie beklaegt zich (bl. 52) *dat de aenkoop van hollandsche werken verwaerloosd wordt in de koninglyke bibliotheek van Brussel.*

M. de opperbewaerder van de koninglyke bibliotheek heeft dies aengaende ophelderingen gegeven, welke ten volle de aentyging der kommissie vernietigen. (*Zie* byvoegsel *C.*)

Bulletin du Musée de l'industrie.

De kommissie vraegt (zelfde bladzyde), *dat het Bulletin du musée de l'industrie, gelyk alle de officiële uitgaven van de ministeriën uitgaende, zoo wel in het nederduitsch als in het fransch verschynen.*

Het *Bulletin du musée de l'industrie* geeft aenleiding tot kosten, welke geenszins door den opbrengst der inteekeningen op dezen bundel gedekt worden.

Hiervan eene vlaemsche uitgave willen doen verschynen, ware de kosten sterk vermeerderen, en dit zonder groot nut, dewyl elkeen, die zich ernstig met kunst- en handwerks-leerige kwestiën ophoudt, genoegzaem de fransche tael verstaet.

Dezelfde aenmerking is toepasselyk aen byna alle de uitgaven waervan de kommissie gewaegt. Overigens, telker male dat er een wezentlyk nut bestaet, geschieden de uitgaven in beide talen.

Aenmoedigingen aen de vlaemsche letterkunde.

De kommissie drukt geene enkele klagt uit aengaende het deel in de aenmoedigingen van wege het Staetsbestuer aen de vlaemsche letterkunde toegekend. Uit dit stilzwygen mag men opmaken dat zy op dit punt aen den huidigen staet der zaken niets te wederleggen heeft. De vlaemsche tael wordt, in derdaed, zoo goed, indien niet beter dan de fransche tael, in de letterkundige aenmoedigingen behandeld. By al de wedstryden, het zy regtstreeks door de akademiën, het zy door byzondere schikkingen des Staetsbestuers, ingericht, worden er steeds gelyke pryzen voor de opstellen in beide talen vergund (1). Er valt zelfs aen te merken dat er een afzonderlyke wedstryd voor de vlaemsche tooneel-letterkunde werd ingesteld, terwyl tot hiertoe de zelfde gunst niet is toegestaen geweest aen de dramatische

(1) Er bestaet slechts uitzondering voor de dichtstukken bestemd om op muziek gebragt te worden door de mededingers naer den grooten prys van toonzetting.

Digitized by Google

schryvers, welke de fransche tael gebruiken. De vlaemsche letterkundigen genieten ter zelfder tyd een regtmatig en aenzienelyk deel der individuëele aenmoedigingen op het budget verleend.

Nationale vertegenwoordiging.

De kommissie vraegt (bl. 54) « *dat, zoo niet eene volledige vertaling, ten minste eene breedvoerige nederduitsche analysis van de* ANNALES PARLEMENTAIRES *gelyktydig met den franschen text verschyne :* »

De kommissie begrypt zelve de onmogelykheid der uitgave van eenen vlaemschen tekst der *Annales parlementaires;* gewis zou deze uitgave, om de zittingen getydig op te volgen, tot zeer aenzienelyke onkosten aenleiding geven. Het ware min moeijelyk eene tamelyk volledige analysis van de beraedslagingen der Kamers te doen verschynen. Deze analysis zou kunnen toevertrouwd worden aen eenen of twee opstellers, wier werk geautographiëerd en aen alle dagbladen in de vlaemsche tael verschynende, zou medegedeeld worden. Dit is een maetregel, welke de Kamers betreft.

Algemeen bestuer.

Onder dezen titel, bemoeit de kommissie zich met vraegstukken betrekkelyk de gemeentelyke en provinciële besturen, alsmede met andere, die byzonderlyk het Departement der Geldmiddelen en dat der Openbare Werken betreffen.

Aengaende de beweeringen en de voorstellen der kommissie rakende het provinciëel en het gemeentelyk bestuer, heeft het Staetsbestuer den raed ingevraegd van de heeren gouverneurs der provinciën Antwerpen, Braband, Westvlaenderen, Oostvlaenderen en Limburg (1).

De verslaggevingen dezer ambtenaren komen voor onder de byvoegselen *D, E, F, G* en *H.*

Zie hier eene korte ontleding ervan :

PROVINCIE ANTWERPEN. — Het verslag van den heer gouverneur der provincie Antwerpen, verslag door de bestendige deputatie, met eenparigheid van stemmen, aengenomen, toont aen dat de grieven door de kommissie aengehaeld, voor zoo veel zy de provinciële besturen betreffen, in de provincie Antwerpen niet bestaen.

---

(1) De kommissie vraegt namentlyk (bl. 58) :

1° *Dat alle instruktiën, dokumenten, besluiten, enz., uit welk bestuer ook voortkomende, in het nederduitsch, of ten minste in de twee talen gedrukt worden;*

2° *Dat elk ambtenaer den brief, dien hy ontvangt, in de tael beantwoorde in welke hem geschreven wordt;*

3° *Dat het personneel der kantooren* (bl. 55) *der mate worde ingerigt, dat al de ambtenaren in staet zyn, zoo wel eene vlaemsche als eene fransche briefwisseling te houden, zoo wel een vlaemsch als een fransch besluit met beweegredenen te vergezellen.*

Digitized by Google

Dit verslag is vergezeld van eenen omzendbrief, door de bestendige deputatie der provincie Antwerpen, aen de arrondissements-commissarissen gestuerd, om dezelve uit te noodigen zich van de vlaemsche tael te bedienen in al hunne briefwisselingen, mededeelingen en betrekkingen van allen aerd met de gemeentelyke besturen, telken male deze laetste daer over den wensch uitdrukken.

Deze omzendbrief spoort ter zelfder tyd deze ambtenaren aen op al de vragen en op al de mededeelingen, welke hun in het vlaemsch door hunne geadministreerden gedaen worden, in de zelfde tael te antwoorden.

Braband. — De heer gouverneur der provincie Braband toont aen :

Dat al de dokumenten, welke een regtstreeksch belang voor de algemeenheid der burgers opleveren, zoo als berichten of bekendmakingen door plakbrieven, in het fransch en in het vlaemsch zyn opgesteld; dat het zelfde plaets heeft voor de inlichtingen, welke aen de gemeentebesturen en aen de publieke gestichten gestuerd worden, alsmede voor al de gedrukte formulen welke hun afgeleverd worden;

Dat er van wege het provinciëel bestuer en in de kommissariaten van arrondissement met den zelfden spoed, met de zelfde bezorgdheid en met dezelfde oplettendheid gevolg gegeven wordt aen de vragen in het vlaemsch ingediend of aen de zaken in het vlaemsch behandeld, als aen diegene, welke in het fransch ingediend of behandeld worden;

Dat er nimmer in deze provincie den gemeentebesturen aengemaend werd eerder hunne zaken in het fransch dan in het vlaemsch te behandelen;

Dat het vlaemsch aen het meerendeel van het persooneel der provinciële kantooren eigen is, en dat het opperhoofd des bestuers, zooveel mogelyk, in acht neemt dat opvolgentlyk, by iedere plaetsvervanging, de bedienden de beide talen magtig zyn;

Dat in de provincie Braband de wetten alsmede de besluiten van den provinciëlen raed in de twee talen afgekondigd worden;

Dat de registers van den burgerlyken stand, de budgetten en de rekeningen, waervan het provinciëel bestuer de voorschriften levert, by 203 der 338 gemeenten waeruit de provincie samengesteld is, in de vlaemsche tael opgesteld zyn.

Westvlaenderen. — Uit het verslag van den heer gouverneur *ad interim* dezer provincie vloeit voort :

Dat de gemeentelyke zaken, by de zeer groote meerderheid der gemeente besturen van Westvlaenderen waer het vlaemsch overheerscht, uitsluitelyk in het vlaemsch behandeld worden, en de beraedslagingen der gemeenteraden in het vlaemsch opgesteld en der hoogere overheid in de zelfde tael overgemaekt worden;

Dat de huwelyksafkondigingen en de andere akten van den burgerlyken stand ook in het vlaemsch gedaen worden;

Dat byna alle de akten der provinciële overheid met eene vlaemsche vertaling afgekondigd worden;

Digitized by Google

Dat het zelfde plaets heeft voor al de besluiten in vorm van plakbrieven gedrukt, om de uitvoering der wetten en verordeningen te verzekeren ;

Dat het *Mémorial administratif* en het verslag der zittingen van de bestendige deputatie in het vlaemsch en in het fransch verschynen ;

Dat al de bedienden, zonder onderscheid, gelast met den opstel in het provinciëel Bestuer, in staet zyn eene briefwisseling in het vlaemsch te houden, en een vlaemsch zoo wel als een fransch besluit met beweegredenen te vergezellen ;

Dat, alhoewel de bestuerlyke briefwisseling tusschen het provinciëel bestuer en de *steden* in het algemeen in het fransch plaets hebbe, eenige dezer laetste de zaken in het vlaemsch behandelen en zich bepalen den opzendbrief in het fransch op te stellen ;

Dat al de omzendbrieven van eene vlaemsche vertaling begeleid zyn ;

Dat de beslissingen des provinciëlen bestuers, in de betrekkingen met byzondere persoonen gewoonelyk aen dezen door de tusschenkomst der arrondissements-kommissarissen en van het kollegie van burgemeester en schepenen medegedeeld worden ; en dat deze mededeelingen algemeen in het vlaemsch geschieden ;

Dat, wanneer, by uitzonderlyk geval, het provinciëel bestuer regtstreeksch met de byzonderen in briefwisseling treedt, zulks in de tael plaets heeft waervan deze laetste zich in hunne brieven of rekwesten bedienden.

Oostvlaenderen. — Het verslag van den heer gouverneur van Oostvlaenderen bestatigt :

Dat al de bedienden-opstellers der provinciële administratie de beide talen kunnen schryven, dat deze kennis eene uitdrukkelyke voorwaerde is tot hunne aenvaerding als kommisen, en dat de kennis der beide talen ook by de expeditionnarissen vereischt wordt ;

Dat de beraedslagingen der gemeente raden in het vlaemsch opgesteld zyn, ter uitzondering nogthans van degene der steden, van dry waelsche gemeenten en van eene andere groote gemeente ;

Dat de gemeente-budgetten allen in het vlaemsch opgemaekt en afgekondigd worden, uitgenomen degene der steden *Gent* en *Ronsse,* en der dry waelsche gemeenten der provincie ;

Dat, in alle de vlaemsche buitengemeenten, de registers van den burgerlyken stand in het vlaemsch worden gehouden ;

Dat de briefwisseling der burgemeesters en schepenen met de arrondissements-kommissarissen ook byna overal in het vlaemsch plaets heeft, en dat deze laetst gemelde ambtenaren, in hunne dagelykse betrekkingen met de gemeentelyke overheden, in de tael schryven waervan deze by voorkeur gebruik maken ;

Dat het *Memorial administratif* der provincie in de twee talen is opgesteld, alsmede al de andere afkondigingen en onderrichtingen van de provinciële administratie uitgaende, die zelfs voor hare omzendbrieven dikwyls deze tael alleen gebruikt ;

Dat deze administratie zich van de vlaemsche tael niet alleen bedient in

Digitized by Google

hare beslissingen over de vlaemsche verzoekschriften, maer dat zy eveneens handelt nopens de aenvragen der gasthuizen, der bureelen van weldadigheid en der kerkfabrieken, welke haer in het vlaemsch opgesteld toekomen, dat zy nog het vlaemsch gebruikt, wanneer zy zich regtstreeksch tot het bestuer eener buitengemeente wendt;

Dat de briefwisseling met byzondere persoonen te Gent, te Aelst, te Audenaerde, te Geeraerdsbergen, te Sint-Nikolaes, te Ninove, te Ronsse, te Dendermonde in het fransch of in het vlaemsch gevoerd wordt, volgens de tael welke de byzonderen gebruiken; dat deze briefwisseling te Deynze, te Eccloo en te Lokeren uitsluitelyk in het vlaemsch gedaen wordt;

Dat al de afkondigingen te Gent, te Ronsse en te Dendermonde in het vlaemsch gedaen worden;

Dat zulks te Ninove, nu eens in het vlaemsch, dan in het fransch, doch meerendeel in het vlaemsch gebeurt; dat in de andere steden zulks in het vlaemsch gedaen wordt;

Dat de akten van den burgerlyken stand te Audenaerde en te Dendermonde in het vlaemsch of in het fransch opgesteld worden; in het fransch voor diegenen der verschynenden, welke verlangen dat men deze tael gebruike, en in het vlaemsch voor de anderen;

Dat in de andere steden (Ronsse uitgezonderd) de akten van den burgerlyken stand in het vlaemsch opgesteld worden;

Dat de provinciële raedsheeren en de gemeenteraedsheeren volle vryheid bezitten zich in hunne administratieve vergaderingen in het vlaemsch uit te drukken;

Dat de sekretarissen der landelyke gemeenten zich van de vlaemsche tael bedienen by den opstel der beraedslagingen van de gemeenteraden en der andere bestuerlyke akten;

Limburg. — Er blykt uit het verslag van den heer gouverneur der provincie Limburg:

Dat, in deze provincie, een zeer groot getal landelyke gemeenten by hunne briefwisseling met het arrondissements-kommissariaet, het fransch bezigen;

Dat er evenwel verscheidenen uitsluitelyk van de vlaemsche tael gebruik maken, en dat er eenigen, nu eens de eene, dan de andere tael bezigen;

Dat de arrondissements-kommissarissen, ten dezen opzichte, zich volgens de gewoonten der gemeentebesturen van hun ressort schikken;

Dat al de vlaemsche landelyke gemeenten dezer provincie, zeventien uitgezonderd, de akten van den burgerlyken stand in het vlaemsch opstellen, dat allen of byna allen deze tael in hunne gesprokene beraedslagingen, alsmede in hunne regtstreeksche betrekkingen met hunne geadministreerden, bezigen; en dat slechts het mindere gedeelte zich in den opstel der beslissingen van het fransch bedient;

Dat, betreffende de steden, te Hasselt, te Maeseyck en te Tongeren, de akten van den burgerlyken stand in het vlaemsch zyn, en dat enkel de stad Sint-Truyden hare akten van den burgerlyken stand in het fransch vervaerdigt;

Dat deze vier steden zich van de fransche tael bedienen in hunne betrek-

Digitized by Google

kingen met de hooge overheid, maer dat zy het vlaemsch bezigen wanneer zy zich regtstreeksch tot hunne geadministreerden wenden, behoudens nogthans wanneer deze eene andere tael gebruiken;

Dat het provinciëel bestuer in het vlaemsch antwoordt op de vragen door de gemeenten of door de byzonderen in het vlaemsch gedaen, « *zeer zeldzame gevallen, waervan ik slechts gewage, om te bestatigen dat men geen uitsluitelyk stelsel gevolgd heeft,* » zegt de heer gouverneur;

Dat het *Memorial administratif,* de budgetten en de gemeenterekeningen, en in het algemeen al de voorschriften van tabellen in de beide talen gedrukt worden;

Dat de bedienden-opstellers van het provinciëel bestuer allen geborene *vlamingen* zyn, gewoonelyk hunne moedertael spreken, en genoegzaem met de studie hunner tael gemeen zyn om zich er van in alle omstandigheden te kunnen bedienen.

Ik geloof de Kamer bovenal aendachtig te moeten maken op de algemeene beweegredenen in het verslag van den heer gouverneur der provincie Braband ontwikkeld. De vroegere parlementaire stand van dezen hoogen ambtenaer, die van vlaemsche afkomst is, geeft eene byzondere waerde aen de denkwyzen, welke hy voorbrengt.

Ik aerzel niet te gelooven dat de Kamer de uitleggingen door de heeren gouverneurs der provintiën gegeven, geheel en al voldoende zal vinden, en dat de oordeelvelling der kommissie zelve, op vele punten, anders zou geweest zyn, indien zy de daedzaken, welke haer tot uitgangspunten voor hare vertoogen dienen, op eene volledigere wyze had gekend. Het is onbetwistbaer dat het bestuer, in de provinciën waer de vlaemsche tael heerscht, op eene zoo spoedige, zoo gunstige manier onder alle opzichten voor de bestuerden is ingericht, als in de deelen des lands, waer de fransche tael bovenal gebruikt wordt. Verbeteringen zyn voorzeker in het byzakelyke gedeelte mogelyk; deze verbeteringen worden alle dagen en om zoo te zeggen van zelfs ingevoerd; het bestuer, wel verre er eenige hinderpael tegen te stellen, tracht en zal steeds trachten dat er alle voldoening aen de echte noodwendigheden der vlaemschsprekende bevolkingen gegeven worde.

Wat het midden-bestuer betreft, er bestaet geen enkel dienstvak waer de vlaemsche tael niet verstaen wordt door de meerderheid der ambtenaren en bedienden; aen alle stukken in deze tael opgesteld wordt er met den zelfden spoed en met de zelfde zorgvuldigheid gevolg gegeven als men er besteedt in het onderzoek der stukken in de fransche tael opgemaekt. Een vlaemsch bureel werd onlangs nog in het Ministerie van Binnenlandsche Zaken ingericht, om onder dit opzicht nog meer waerborgen te verleenen, voor hetgene byzonderlyk de belangen der vlaemsche letterkunde betreft.

Financiewezen.

De kommissie beklaegt zich (bl. 57 en volgende):

Dat in het bestuer der direkte belastingen, douanen en accynsen, in dat

Digitized by Google

der registratie, enz., de briefwisseling tusschen de ambtenaren onderling en met het hoofdbewind, in het fransch plaets heeft;

Dat dit stelsel een beletsel daerstelt voor het aennemen van persoonen in eene bediening en voor het opschuiven van lagere bedienden tot hoogere posten;

Dat een groot getal ambtenaren het volk niet te woorde staen kan;

Dat de beschryvingen, welke de ontvangers van enregistrement op de vlaemsche minuten der notarissen schryven, door velen in het fransch gedaen worden;

Dat de korte inhoud dier akten door de ontvangers in hunne registers opgenomen, mede in het fransch wordt opgesteld; hetgene voor de partyen noodlottige gevolgen kan hebben, indien de bepalingen onnauwkeurig vertaeld zyn;

Dat de administratieve beslissingen op verzoeken en reklamen altyd in 't fransch aen de partyen medegedeeld worden, zelfs wanneer de reklame of het verzoekschrift in het nederduitsch is opgesteld;

Dat de akten van vervolging in 't fransch worden opgesteld, zonder achtgeving op de in 't nederduitsch gepasseerde akten;

Dat de kohieren van lasten en bespreken en de voorwaerden van verkoop van domeingoederen, waervan lezing wordt gegeven aen de plattelandbewooners in de vlaemsche gewesten, in 't fransch zyn, en dat het zelfde plaets heeft voor de plakbrieven.

De kommissie vraegt (bl. 58 en volgende) :

« *Dat alle onderrichtingen, dokumenten, besluiten, enz., welke voor de* » *vlaemsche gewesten dienen moeten, in het nederduitsch, of ten minste* » *in de twee talen gedrukt worden;*

» *Dat elke ambtenaer de brieven die hy ontvangt, in de tael moete* » *beantwoorden in welke deze geschreven zyn;*

» *Dat de beambten by de registratie verplicht worden in alles de tael te* » *bezigen der te enregistrerene stukken;*

» *Dat, wanneer een ambtenaer zich het eerste tot den burger rigt, hy* » *gehouden zy de tael te gebruiken, welke bekend is de heerschende te* » *wezen in het gewest waer de burger, tot welken hy zich rigt, woont.* »

De volgende uitleggingen beantwoorden de aenhalingen en de wenschen der kommissie.

BESTUER DER DIREKTE BELASTINGEN, DOUANEN EN ACCYNSEN.

Reeds, in 1841, waren maetregelen genomen geweest voor de uitgaef in het vlaemsch der besluiten, beslissingen, enz., voor het vlaemschsprekende gedeelte des lands bestemd.

In 1854 werden deze maetregelen den ambtenaren in de provinciën, op de dringendste wyze herinnerd.

Den 21sten 1845 beval de Minister van Financiën het drukken in het

Digitized by Google

vlaemsch van dry en twintig formulen van dokumenten in zake van direkte belastingen, douanen en accynsen.

Den 5 december 1849, deed hy in het *Recueil administratif* der belastingen (nr 108) eene onderrichting plaetsen, die de bestuerders der provinciën waer de vlaemsche (of hoogduitsche) tael in gebruik is, gelastte *de voorschriften van vermanings extrakten uit de belastingsrolen te doen vertalen en acht tê geven dat er, voor elke gemeente, slechts die documenten gebezigd worden, die in de tael opgesteld zyn, welke in die gemeente gesproken wordt.*

Het gemis van welkdanige klagt doet met reden gelooven dat het bestuer der belastingen, onder dit opzicht, alle de wettige eischen heeft beantwoordt.

Deze administratie heeft zich tevens beijverdt een gelykmatige verdeeling der openbare bedieningen te doen en eene verstandige verdeeling der ambtenaren in de verschillige standplaetsen daer te stellen.

Het grondbeginstel dat, ten dezen opzichte, in de administratie der belastingen, enz., doordraegt, is Vlamingen in de vlaemschsprekende, en Walen in de waelschsprekende provinciën te benoemen; en daerenboven, nooit in eene welkdanige plaets des lands, eenen ambtenaer te zenden, die door den aerd zyns ambts met het publiek moet handelen, indien hy de tael, in deze plaets gebruikelyk, niet verstaet.

Om alle misverstand dien aengaende te vermyden, heeft de Minister van Financiën byzonderlyk al die bedieningen aengeduid, waervan de titularissen de tael der gemeente, waer zy hun ambt uitoefenen, moeten kennen.

Mogelyks zal men echter eenige zeldzame afwykingen dezer grondbeginselen kunnen aenwyzen; maer er moet in aenmerking genomen worden dat de Vlamingen zich veel min bekreunen dan de Walen om openbare bedieningen te erlangen, en dat er veeltyds schaersheid bestaet aen vlaemsche kandidaten. Op het huidige oogenblik, telt de administratie der kontributiën 1,070 kandidaten tot verschillige bedieningen. Op dit getal zyn er 667 Walen en slechts 403 Vlamingen.

Niettegenstaende de moeijelykheden uit dezen staet van zaken voortspruitende, heeft het Ministerie van Financiën het somwylen beter geacht vlaemsche kandidaten van geringe verdienste aen te nemen, dan zich aen beknibbelingen bloot te stellen met dezelve uit te sluiten.

Men is zoo verre gegaen, van het bestuer te eischen dat hetzelve van eenen Vlaming zoo min de kennis van het fransch moogt vergen, als hetzelve de kennis van het vlaemsch den Wale moogt vragen. Deze aenmatiging, byaldien zy volstrekt ingevolgd wierd, zou het bestuer in de onmogelykheid stellen deszelfs bedienden volgens de noodwendigheden van den dienst te benuttigen. Echter wilde het zich niet, zelfs onder dit opzicht, aen een verwyt blootstellen, dat door vooringenomene geesten als gegrond moogt beschouwd worden, en sinds tien jaren, deed het 168 benoemingen tot openbare ambten in de administratie der belastingen, in voordeel van Belgen, die volstrekt met het fransch onbekend waren en uitsluitelyk de vlaemsche tael spreken en schryven.

Digitized by Google

Wanneer het volstrekt aen vlaemsche kandidaten mangelt, wordt er hun eenen oproep gedaen door de dagbladen. (*Zie* inzonderheid, betreffende het personneel der douanen, den *Moniteur* van 18 october 1853, nº 291.)

Bestuer der registratie en domeinen.

Al de vlaemsche bedienden, tot dit bestuer behoorende, welke in de vlaemsche of in de waelsche provinciën geplaetst zyn, zyn de fransche tael magtig, en noodwendiglyk moeten zy dezelve kennen, welke ook hunne verblyfplaets zy, daer er geen kantoor bestaet in wiens ressort er geene akten in het fransch worden opgesteld.

Er zyn geene beambten in de vlaemsche of in de gemengde provinciën die het vlaemsch niet spreken en diegene, welke dit niet kunnen, hebben in hun kantoor een of meer agenten in staet aen de burgers mondeling het woord te voeren of dezer brieven, des noods, in het vlaemsch te beantwoorden.

Gevolgentlyk bestaet er, op de wyze als de onderlinge briefwisseling der ambtenaren in de provinciën en de briefwisseling der hoogere beambten met het middenbestuer zyn ingericht, geene hinderpael ter aenvaerding der vlamingen, 't zy tot eene lagere, 't zy tot een hoogere bediening.

Al de ontvangers in de vlaemsche of in de gemengde provinciën, nemen, zonder vertaling, de akten en opgaven van erfenissen in het vlaemsch opgesteld, aen; velen ontleden dezelve in hunne registers, en geven in dezelfde tael kwittancie der betaelde regten af.

Het hoogere bestuer besluit over vlaemsche aenvragen en stukken; een korte inhoud ten minste dezer beslissingen, die in het fransch opgesteld zyn, wordt gemeenlyk den belanghebbenden in het vlaemsch overgemaekt, alswanneer deze in laetstgenoemde tael hun vertoog inzonden of er geene andere kenden.

In niet één kantoor van hypotheken des lands, wordt er eene vertaling voor de overschryvingen der akten gevergd.

De betrekkingen der ontvangers met de burgemeesters, voor het erlangen of het overgeven der maendelyksche staten van sterfgevallen en der bewysschriften van solvabiliteit, hebben in het fransch plaets, maer ook bestaet er geen gemeentesecretaris, welke deze tael niet magtig zy.

De akten van vervolging worden, wel is waer, in het fransch opgesteld; maer men gelieve op te merken dat zy allen, door ten minste ééne vlaemsche waerschuwing, voorafgegaen worden.

Het is waer dat de kohieren van lasten en voorwaerden en de plakbrieven voor de toewyzing der Staetsgoederen gemeenelyk in het fransch zyn gedrukt.

Echter worden deze plakbrieven in de provinciën Antwerpen, Limburg, Oost- en -Westvlaenderen, in de beide talen gedrukt,

Zoo dus, dat het geenszins noodig noch nuttig is de onderrichtingen der hoogere administratie in het nederduitsch of in de twee talen te vervaerdigen, en dat er aen de verlangens der kommissie kan voldoening gegeven

Digitized by Google

worden, met aen al de ontvangers in de vlaemsche of gemengde provinciën en arrondissementen voor te schryven :

De akten te registreren in de tael waerin zy vervat zyn;

De vlaemsche tael te gebruiken in den opstel der stukken, die moeten afgegeven of beteekend worden aen persoonen, welke het fransch niet magtig zyn.

De plakbrieven en de kohieren van lasten en bespreken voor verkoopingen of verpachting van goederen den Staet toebehoorende, alsmede de processen verbael van verkoop en verpachting in de tael te vervaerdigen, welke gebruikt wordt in de plaets der afkondigingen en in die waer men er zich van bedient.

Het Departement van Financiën houdt zich met het daerstellen der schikkingen in dezen zin bezig.

Openbare werken.

De kommissie gispt de besturen, welke van het Ministerie van Openbare Werken afhangen, over gelyksoortige feiten als degene, welke zy den administratiën te laste legt welke van het Ministerie van Financiën afhangen. (*Zie* bl. 25 en 26 hierboven.)

Zie hier hoe dit gedeelte van het verslag kan beantwoord worden.

Bestuer der yzeren wegen, posten en telegrafen.

De briefwisseling, in het bestuer der yzeren wegen, posten en telegrafen, op weinige uitzonderingen na, heeft plaets in het fransch, uit reden dat de algemeenheid der stukken, welke aen dit bestuer toegezonden worden, in het fransch zyn opgesteld, en dat derhalve, de fransche tael de eenige is welke de nyverheids- en handelswereld kent.

Geen enkel misbruik werd hierover aengeduid.

Overigens, brengt dit stelsel geen beletsel aen het opschuiven der lagere bedienden, doordien al de Vlamingen, welke deel maken van de administratie, zoo wel het fransch als het vlaemsch kennen, en dat, van eenen anderen kant, zy een zeker voordeel hebben op de waelsche bedienden, welke slechts de fransche tael magtig zyn; de verplichting voor dezen het vlaemsch als officiële tael te kennen, zou hun eene onoverkomelyke hinderpael zyn tot eene administratieve loopbaen.

In al de diensten waeruit het bestuer der yzeren wegen, posten en telegrafen bestaet, vindt men een zeer groot gedeelte ambtenaren, die Vlamingen van geboorte zyn of de vlaemsche tael spreken.

Op de 98 ambtenaren met den rang van ingenieur, kontroleur, bureeloversten en daerboven bekleed, vindt men er 51 die Vlamingen zyn of het vlaemsch kunnen spreken. Op 391 statieoversten, treinoversten, ontvangers en uitdeelers van den post, zyn er 226 die Vlamingen zyn of het vlaemsch kunnen spreken. Gevolgentlyk kan het publiek, in al de deelen der dienst, waermede het zelve in betrekking moet komen, in dit bestuer vlaemsche of vlaemschsprekende ambtenaren aentreffen; het is dan zeer

Digitized by Google

onnauwkeurig wanneer men voorwendt dat het volk er niemand aentreffen kan die hetzelve te woorde sta. (Bl. 57 des verslags.)

Men bemerke nog, dat het bestuer steeds bezorgd is, by de benoeming van deszefs agenten, diegene naer de vlaemsche provinciën te zenden, welke vlaemsch spreken en naer de waelsche, diegene, welke het fransch alleen magtig zyn.

De aen het bestuer ingezondene vertoogschriften in het vlaemsch opgesteld, zyn buitengemeen zeldzaem. Er blykt uit de opzoekingen met de uiterste zorgvuldigheid uitgevoerd dat, by voorbeeld, voor de dienst der wegen, die wel het meest met de veldbewooners te doen heeft, en dit voor de twaelf laetste maenden (maert 1858 tot maert 1859), er slechts *dertien* vragen of vertoogschriften in het vlaemsch, aen het bestuer zyn ingezonden geweest.

Het onderzoek dezer zaken werd door bedienden gedaen, die de vlaemsche tael kenden, die in betrekking met de belanghebbenden kwamen en hun de beslissing des bestuers deden kennen.

De opstel in het fransch der kohieren van lasten en bespreken betrekkelyk de openbare aenbestedingen voor leveringen, heeft tot hiertoe tot geene enkele klagt aenleiding gegeven, doordien al de ondernemers, deel nemende aen deze aenbestedingen, de kennis dezer tael bezitten.

De plakbrieven en berichten, alsmede de onderrichtingen ten dienste der lagere bedienden worden in de twee talen opgesteld.

In menigvuldige standplaetsen van den spoorweg kondigt men gewoonlyk den naem der standplaets en den rusttyd, in het vlaemsch af (1). Echter valt er op te merken dat byaldien, in al de statiën en halten, men de fransche namen in het nederduitsch moest wedergeven, er eene ongelooffelyke verwarring zou uit voortvloeijen, waeraen de Vlamingen zelven niets meer zouden verstaen.

De onderrichtingen en verordeningen, alsmede de bekendmakingen en plakbrieven, die het publiek in de vlaemschsprekende provinciën mogten aenbelangen, worden in de beide talen gedrukt.

Overal waer de agenten van het bestuer der yzeren wegen, posten en telegrafen in aenraking met het vlaemsprekend publiek komen, drukken zy zich in deze tael uit.

Het kon ook niet anders en onder dit opzicht kan er niets verbeterd worden.

Bestuer der bruggen en wegen en der mynen.

In het bestuer der bruggen en weggen en der mynen heeft het Departement der Openbare Werken tevens niet verzuimd om, zoo veel mogelyk,

---

(1) Dit in antwoord aen de kommissie, welke bewerrt *dat langs de spoorwegen men in verkeerde rigtingen gevoerd wordt, doordien schier in alle standplaetsen de namen der opvolgende statiën in 't fransch worden afgeroepen en aengeduid, en de namen der gemeenten, welke geene fransche vertaling dulden, onverstaenbaer gemaekt worden.*

Digitized by Google

regtmatige voldoening aen het vlaemsch bestanddeel te geven. Dien ten gevolge werden er in al de vlaemschsprekende provinciën ingenieurs en konducteurs geplaetst, welke het vlaemsch spreken, schryven of verstaen.

Er zyn op heden slechts zeldzame uitzonderingen aen dezen regel; uitzonderingen derhalve door den drang der omstandigheden gewettigd.

In de provinciën Antwerpen, Oost- en Westvlaenderen zyn er slechts dry leden van dit dienstwezen (een per provincie) die het vlaemsch niet magtig zyn,

In Limburg zyn er dry en in Brabant zyn er zeven. In deze laetste provincie is het getal grooter dan in de andere, maer er valt aen te merken dat men er algemeenlyk het fransch spreekt.

In de provincie Luxemburg, kennen al de leden van dit dienstwezen meer of min de hoogduitsche tael, zoo dat de betrekkingen met het publiek er in geenen deele onder lyden.

Het onderhoorig personneel, namelyk, de sluismeesters, brughouders, enz , in de vlaemschsprekende gewesten geplaetst, spreken in 't algemeen de twee talen.

Aengaende het korps der ingenieurs der mynen, bestaet het zelve uitsluitelyk, op ééne uitzondering na, uit Walen. Overigens, daer al de leden dezes dienstwezens hun ambt in de waelsche provinciën uitvoeren, is het onnoodig dat zy het vlaemsch kennen.

Regterlyke orde.

De heer Minister van Justicie heeft my, in antwoord op de aentygingen en op de vragen der kommissie, nopens de regterlyke orde, het verslag des heeren Leclerq, procureur generael, overgemaekt; welk verslag onder de byvoegselen wordt aengetroffen. (Byvoegsel *I.*)

Dit rapport gaet vergezeld van het uittreksel eens briefs, onlangs door den heer procureur general Ganser geschreven.

Krygswezen.

De volgende brief van den heer Minister van Oorlog bevat, voor wat het leger betreft, een afdoend antwoord op de opmerkingen der kommissie.

Brussel, 4 maert 1859.

MYNHEER DE MINISTER,

Het verslag der vlaemsche kommissie, ingesteld door koninglyk besluit van 27 juny 1856, legt eene opvolgentlyke reeks, ongegronde grieven tegen het krygswezen bloot, en stelt voor, misbruiken, welke niet bestaen, af te weeren door middelen, welke echte misbruiken zouden te wege brengen. Het valt in mynen plicht de dwalingen aen te duiden, welke zy begaen heeft, en de besluitzelen te wederleggen, welke zy er uit afgeleid heeft, in het belang der vlaemsche zaek en ten grooten nadeele van het thans nationale en evenwezenlyke leger dat men in twee tegen elkander strevende deelen

Digitized by Google

zou willen brengen, welke van den geest en de driften der vroegere eeuwen zouden doordrongen zyn.

De vlaemsche kommissie moet weinig bekend zyn met hetgeen in het krygsbeheer omgaet, wanneer zy beweert « dat het stelsel van uitsluiting » voor onze vlaemsche eigendommelykheid er onmenschelyker dan ergens, » wordt toegepast; dat de Vlaming, eens in het leger, geheel in eene » vreemde wereld is, gekwetst in zyn gevoel van eigenwaerde; reeds vóór » hy den soldatenrok heeft aengetrokken, vernederd, dikwyls tegenover » menschen, die in onderwys en opvoeding, hem op verre na niet even- » aren. »

By hunne aenkomst in het leger, worden de vlaemsche rekruten onder de bevelen van officieren en onder-officieren geplaetst, die op weinige uitzonderingen na, wel met der vlaemsche tale bekend zyn. Naderhand worden zy opgeleid door onderrichtgevers, in het algemeen, Vlamingen van oorsprong; en deze worden nauwkeurig bewaekt, op dat de jonge soldaten met zachtheid en gevoegzaemheid behandeld mogen worden. Er is hoegenaemd geene vooringenomenheid jegens de vlaemsche rekruten, en gevolgentlyk hebben zy geene welkdanige vernedering te onderstaen. By hunnen intrede in het leger, en gedurende gansch hunnen diensttyd, leven zy in de zelfde voorwaerden, en worden zy even gelyk de milicianen van waelschen oorsprong behandeld. Men zou moeijelyk begrypen dat het anders ware in een nationael leger, waer de gelykheid der regten het noodzakelyk gevolg is van de gelykheid der plichten en der lasten.

De grondbeginselen der vlaemsche tael worden ter krygsschool, in gevolge de wet van 18 maert 1838, onderwezen.

De tabel der studiën, voor de leerlingen der infanterie-afdeeling, behelst: de vlaemsche tael, de spraekkunst, vertalingen, tweespraken betrekkelyk de dienst en voornamelyk zulke, welke gemeenlyk tusschen officieren en soldaten plaets hebben.

Het programma der studiën voor de school van soldatenkinderen, schryft, aengaende de vlaemsche tael, de lezing, oefeningen voor het geheugen en verhalen voor.

De punten in beide de vlaemsche en fransche talen te behalen, zyn de zelfde.

Schoon de organische verordeningen der regimentscholen, over het onderwys der vlaemsche tael niet gewagen, moet men echter opmerken, dat, in byna al de regimenten, over dit onderwys gehandeld wordt; myn Departement heeft er zoo wel de noodzakelykheid van ingezien, dat thans in de regiment- en in de avondscholen het werk van kapitein Desbordeliers : *Morale militaire* is ingevoerd, ten dienste der onder-officieren en soldaten; welk evengenoemd werk myn voorganger in het vlaemsch deed vertalen.

Het gebruik der vlaemsche spraek is vry in de betrekkingen der soldaten en der onder-officieren met hunne oversten : nimmer heeft het de opschuiving van militairen vertraegd, die de vereischte hoedanigheden bezaten om vervoorderd te worden : de opgave, welke ik kom te doen opmaken

Digitized by Google

bewyst dat de officieren generael, hoogere en lagere, van vlaemschen oorsprong, thans in meerderheid onder de officieren van den staf en in de kaders van het leger, aengetroffen worden.

In tegenwoordigheid dezer daedzaken, is het niet te begrypen hoe de vlaemsche kommissie beweeren kunne : « dat de tael der meerderheid » geheel en al uit het leger is gebannen,... dat de jongeling, eens in de » regimentschool, geen enkel vlaemsch woord meer over de lippen mag » laten vloeijen, of dat de straf er onmiddelyk op volgt,.... dat het fransch » de eenige tael is die in de school van soldatenkinderen te Lier geleerd » wordt,... dat de waelsche jongelingen in de krygsschool opgeleid worden » om de Vlamingen als redelooze dieren tegen den vyand op te dryven, » en dat de vlaemsche jongeling er zynen stam leert kleinachten. »

Ik heb hooger doen zien dat deze aentygingen van allen grond ontbloot zyn, en dat de vlaemsche kommissie het krygswezen heeft beoordeeld zonder hetzelve te kennen.

Aengaende het onderwys in de regiment- en in de krygsscholen gegeven, wil ik eene enkele aenmerking maken. Dit onderwys heeft tot voornaem doelwit de leerlingen met de verschillige vakken der krygskunst bekend te maken; welnu, het meerendeel der werken voor hun geschikt en over deze kunst handelende, zyn in het fransch geschreven. De voorstanders der vlaemsche tael zouden in tegenstrydigheid met hunne grondbeginselen staen, indien zy eischten dat deze werken werden overgebragt en onderwezen in eene tael, welke de leerlingen uit de waelsche streken herkomstig niet verstaen, welke zy zich moeijelyker aenschaffen dan de Vlaming zich het fransch eigen maekt, en welke zy min belang hebben te spreken doordien zy op verre na de zelfde gewigtigheid niet bezit als de fransche.

De kommissie wendt voor dat de uitsluiting der vlaemsche tael « de impopulariteit van het leger by het vlaemsche volk te wege brengt, en by den soldaet de verschrikkelyke landziekte doet ontstaen, die met de hulpmiddelen der geneeskunde spot en haer heil zoekt in ongebondenheid, of desertie of zelfmoord. »

Nog eene ongegronde aentyging, welke de daedzaken logenstraffen. Voorzeker is het leger al zoo min impopulair in de vlaemsche als in de waelsche gewesten, en de landziekte onder onze jonge soldaten is zeer zeldzaem; zeldzamer dan in andere legers waer er eenheid van spraek bestaet.

De kommissie heeft niet meerder reden te beweeren « dat de inrich- » ting der openbare magt voor den Vlaming ondragelyk is, en dat er eene » geheime vyanschap tusschen Walen en Vlamingen bestaet. »

De voortreffelyke geest en de broederlyke eenheid, welke in onze regimenten heerschen, vernietigen deze aentyging. Nimmer heeft de aenwezigheid der Vlamingen en der Walen in het zelfde korps eenig beletsel medegebragt; integendeel zou men kunnen beweeren dat zy ter ontwikkeling der onderrichting van den soldaet en van den militairen geest heeft gestrekt, vermits zy den volgyver en zekere loffelyke nastreving opwekt.

Het getal rekruten jaerlyks voor de regimenten des legers geschikt, bestaet uit Vlamingen en Walen; hunne verdeeling geschiedt ingevolge de

Digitized by Google

grondbeginselen door andere ryken gevolgd, waer verschillige spraken heerschen. Deze manier van inlyving heeft voor grootste voordeel, talryke aenrakingspunten tusschen verschillende volkstammen daer te stellen, en vooroordeelen, uit stamvyandschap herkómstig, uit te roeijen.

Het in voege brengen van vlaemsche en van waelsche regimenten zou, voor het leger en voor het land, beweenelyke gevolgen hebben; eene voortdurende afscheiding tusschen de beide volkstammen, wier innige vereeniging zoo wenschelyk is onder het militair als onder het politiek oogpunt, zou er uit voortvloeijen; ten nadeele van den nationalen, zou men den provinciëlen en plaetselyken geest, dien het alreede zoo veel moeite kostte in regtmatige palen te beperken, aenvuren; en eindelyk zou de invoering van dezen maetregel de eenheid, welke men na een acht-en-twintig jarig gemeenzaem bestaen er in gelukt is in het onderwys, de regeltucht, de rekrutering en het bestuer des legers te brengen, omverre werpen.

Ik zal overigens nog doen omerken dat de verdeeling des legers in vlaemsche en waelsche regimenten geen het minste voordeel zou opleveren om de zware hindernissen, welke ik kom aen te wyzen te vergoeden. Aen degenen, welke door dit middel den geest en de dapperheid der troepen denken te vermeerderen en op te wekken, wil ik herinneren, dat de in de laetstverloopene eeuw de zoo vermaerde *Gardes wallonnes* uit Vlamingen en Walen waren te samen gesteld. De zelfde ondermenging van stammen had, ten tyde der oorlogen der republiek en des keizerryks, in eenige oostenryksche en fransche regimenten plaets, welke onder de aenmerkelyksten vermeld stonden.

Wanneer zoo hooge beweegredenen zich verzetten tegen de verdeeling des belgischen legers in regimenten van verschillige stammen, geloof ik het onnoodig de moeijelykheden, zoo niet de onmogelykheid te doen uitschynen, welke het in voege brengen van zekere middelen door de kommissie aengeduid zou aenbieden, als onder anderen het afsturen der vlaemsche regimenten in de zuidelyke provinciën, en het afsturen der waelsche regimenten in de noorder- en westergedeelten des lands.

Ik zal my bepalen, onder wyze van algemeene opmerking, te bestatigen dat de onderteekenaers van het verslag, na zonder eenigen grond voorgewend te hebben dat de vlaemsche rekruet in het leger vernederd, verstooten en verdrukt wordt, als geneesmiddel tegen eene kwael, welke niet bestaet, de inrichting voorstellen van eenen toestand, die het leger en het land zou verzwakken, terwyl hy eene tegenwryving en vooroordeelen zou opwekken, die byna uitgedoofd en weldra gansch vernietigd zullen zyn.

De Minister van Oorlog,

Ed. Berten.

Burgerwacht.

De kommissie vraegt *dat de burgerwacht in de vlaemsche gewesten in het nederduitsch ingericht worde* (bl. 67).

Deze wensch is bevredigd in al de gemeenten waer de vlaemsche tael

Digitized by Google

heerscht. Men gebruikt er het vlaemsch in al de werkingen betrekkelyk de kiezingen en in al de verschillige administratieve deelen. Voor het kommando, behoeft er eenheid en bygevolg eene enkele tael.

Het getal der steden of gemeenten waer de burgerwacht in werkzaemheid is en waer men ter wapenoefening is verplicht, beloopt slechts tot vyf-en-veertig : op achttien dezer plaetsen wordt het fransch alleenelyk gesproken, terwyl in de andere zeven-en-twintig (waeronder Brussel, Antwerpen en Gent voorkomen) het gebruik van het fransch algemeen verspreid is en de leden der burgerwacht er in ervaren zyn.

Zeewezen.

De kommissie zegt (bl. 68) :

« *Wil men ernstig eene zeemagt tot stand brengen, bekwaem om den lande dienst te doen, dan moet de inrichting geheel vlaemsch zyn; zoo niet, dan is 't eene geldverkwistende pralery, gevaerlyk voor 's lands schatkist, gevaerlyk voor de bevolking, waeruit dè zeeman gewoonlyk getrokken wordt, gevaerlyk voor den volksgeest.* »

Militaire zeemagt. — Het personneel der bemanning, welke de militaire zeemagt bezeten of gewapend heeft sedert hare inrichting in 1832, heeft altoos, betreffende de onder-officieren en matroozen, uitsluitelyk uit Vlamingen bestaen.

Al de bevelen aengaende het scheepswerk, de takeling, het zeilwerk, enz., worden in het vlaemsch gedaen, zoo wel voor het algemeen kommando als voor de geringere uitleggingen.

Voor de oefeningen der artillerie, der vuerwapenen, der blanke wapenen en voor de bewegingen betrekkelyk de battery in het aenrukken des gevechts, wordt het algemeen kommando in het fransch gegeven, maer de mindere deelen dezer oefeningen alsmede de uitleggingen, welke de officier of de onder-officier voor de onderrichting der manschappen geeft, worden in het vlaemsch ontvouwd.

Van daer ook dat de officieren uit de waelsche gewesten herkomstig, by hunne dienstintrede, genoodzaekt zyn geweest het vlaemsch te leeren.

Allen spreken het.

Het straf- en regeltuchtwetboek wordt in het vlaemsch voorgelezen, wanneer er geene Walen onder de bemanning zyn. In het tegenovergesteld geval, bedient men zich overhands van de beide talen.

Het kommando betrekkelyk de stoomwerktuigen op de stoomschepen wordt in het fransch gegeven, omdat al de werktuigkundigen, zonder uitzondering, Walen zyn.

Zeevaert politie. — Het vlaemsch wordt uitsluitelyk gebezigd in dienstbetrekkingen met de *handelsvloot.*

In de dienstbetrekkingen met het franschsprekend publiek, bedient men zich zonder onderscheid van de twee talen.

Digitized by Google

Worden in het vlaemsch of in de beide talen opgesteld :

1° De bemanningsrolen;
2° Het straf- en regeltuchtwetboek;
3° De werkboekjes der matroozen;
4° De onderrichtingen aen de kapiteinen overhandigd;
5° De akten van inlyving;
6° De akten van afdanking;
7° De bemanningsrolen der groote en der kleine vischvangst, enz.;
8° De aenvragen van loodsen, enz., enz.

De akten van geboorte en van overlyden, zyn nu eens in het vlaemsch, dan in het fransch, naer keuze des kapiteins, opgesteld.

Loodsdienst. — Byna al de drukwerken door het loodswezen afgeleverd, zyn in het vlaemsch opgesteld, als daer zyn : de aenvragen en de bevelen voor loodsen, de kwytschriften voor regt van loodsing, de dagorders, de verslaggevingen der loodsen en, in het algemeen, al de welkdanige dokumenten welke den loodsen moeten overhandigd worden of in handen der agenten of bedienden der makelaren moeten komen.

Het persooneel van het loodswezen is, zonder uitzondering, uit Vlamingen samengesteld; hunne tael is de eenige, welke in de dienst gebezigd wordt.

Overigens moet men opmerken dat het loodswezen meer in betrekking met vreemdelingen komt dan met onze ingeborenen.

Daeruit vloeit dat, by de aenneming van loodsen-leerlingen, den kandidaten, welke verscheiden talen spreken, de voorkeur gegeven wordt.

Diplomatie.

De kommissie uit den wensch (bl. 69) :

« *Dat er een besluit genomen worde waerby, voor het examen van* » *gezantschapvolger, de grondige kennis van het nederduitsch vereischt* » *wordt.* »

Voorzeker ware het betreurenswaerdig indien de Belgen by den vreemde de bescherming, waertoe zy regt hebben, niet vinden konden, om dat er niemand van het gezantschap het vlaemsch magtig ware.

Maer dit is eene vergedrevene veronderstelling, die zich nog nooit voordeed, noch zich nooit verwezentlyken zal, vermits by elk onzer gezantschappen er minstens één lid is uit de vlaemsche gewesten oorspronkelyk.

Het zou derhalve niet anders kunnen zyn. — Het belgisch diplomatisch korps bevat meer Vlamingen dan Walen.

By voorbeeld, op twaelf buitengewoone gezanten en gevolmagtigde ministers, zyn er slechts vyf uit de waelsche provinciën herkomstig; op vyf residerende ministers, twee, enz.

Op negen-en-veertig leden van het diplomatische korps in werkzaemheid van dienst, onbegrepen de legatievolgers, zyn er slechts achttien, welke niet aen het vlaemschsprekende gedeelte van België behooren.

Digitized by Google

In de lagere rangen is het persooneel niet toereikend voor de dienst; dit werft men zeer moeijelyk aen, want men kan het niet ontkennen dat het vooruitzicht, welk de diplomatische loopbaen, onder het geldelyk oogpunt, oplevert, alles behalve schitterend is; de intrede dezer loopbaen nog moeijelyker maken door het vereischen der grondige kennis van het nederduitsch, zou voor gevolg hebben de jonge lieden, die zich ten huidigen dage reeds niet in genoegzaem getal aenbieden, er nog meer van af te wyderen.

Aengaende onze konsuls, verlieze men niet uit het oog dat zy in twee kategoriën verdeeld zyn.

De eenen worden niet bezoldigd. Het zyn meesttyds vreemde negocianten.

Indien men de konsuls dezer klas slechts onder de Belgen of onder de persoonen, welke de nederduitsche tael magtig zyn, moest uitkiezen, zouden er vele konsulaten onbekleed zyn.

Het is echter onnoodig te zeggen dat het Staetsbestuer steeds bezorgd is deze plaetsen aen kandidaten te schenken, welke aen deze voorwaerde voldoen. Men zou hier ook menige konsuls kunnen aenstippen, byzonderlyk in de haven van eenig gewigt, die aen hun handelshuis of aen hunne kanselary eenen bediende gehecht hebben, wel met de tael onzer zeelieden bekend.

De bezoldigde agenten zyn slechts ten getalle van zeven. Het Staetsbestuer is voornemens de nederduitsche tael te begrypen onder de stoffen van het examen der leerlingen-konsuls.

Ik heb de grieven door de kommissie uitgebragt, in de orde in welke zy voorgedragen werden, in overzicht genomen.

De Kamer heeft zich kunnen overtuigen dat de kommissie veeltyds de daedzaken overdreven heeft, en dat menivuldige harer aentygingen van allen grond ontbloot zyn.

In de wenschen door de kommissie uitgedrukt, zyn er eenige, welke in aenmerking kunnen genomen worden, andere, in tegendeel, wier verwezentlyking gansch en geheel, onvereenbaer is met onze staetkundige en bestuerlyke inrichting, ik zeg zelfs met alle welkdanige regelmatige inrichting. Ik laet de financiële kwestie daer : vele der door de kommissie aenbevolene maetregelen zouden tot aenmerkelyke onkosten leiden, en het vlaemschsprekende gedeelte des lands al zoo wel als het waelschsprekende eene vermeerdering van lasten berokkenen, zonder eenig ernstig voordeel ter vergoeding.

Ik moet insgelyks doen opmerken dat het Staetsbestuer, op vele punten, de verlangens der kommissie heeft voor gekomen. Deze aenmerking is namelyk toepasselyk aen alles wat de maetregelen betreft, die voor de ontwikkeling der vlaemsche letterkunde genomen zyn. Het is onweerleggelyk dat het Staetsbestuer zich beijverd heeft om deze letterkundige beweging zoo mild mogelyk aen te moedigen; onder den invloed dezer aenmoedigingen en door hare natuerlyke aendryving, heeft de vlaemsche letterkunde, in

Digitized by Google

deze laetste jaren, eene zeer aenmerkelyke ontwikkeling genomen, welke het Staetsbestuer zich gelukkig acht aen te stippen, en welke het door al zyne middelen zal blyven begunstigen.

Het Staetsbestuer aenziet het als eenen plicht, voor wat de bestuerlyke betrekkingen aengaet, de bevolkingen van al de deelen des ryks in staet te stellen, hunne verbindtenissen te kennen, hunne noodwendigheden uit te drukken en hunne belangens te bewaken met al het mogelyk gemak en al de mogelyke vryheid. Onder dit opzicht moet de inwooner der Vlaenderen de zelfde voordeelen genieten als de inwooner van Henegauwen, en heeft de luxemburgsche burger regt tot dezelfde achting als hy die in Brabant gehuisvest is. Deze regel vindt zyne palen slechts in de grondwettelyke voorschriften, en kan alleen voor den drang der zaken zelve buigen.

Welnu, het is stellig dat het gebruik van deze of gene spraek niet kan opgedrongen worden, in tegenwoordigheid van art. 23 der Grondwet, welk het vrye gebruik der talen in België medebrengt. Van eenen anderen kant, gelyk zulks de heer gouverneur der provincie Braband, met zoo vele reden als gezag, doet opmerken, schier al de magten, politieke, administratieve en regterlyke, alsmede de ambtenaren die dezelve uitoefenen, het regtstreeksch of onregtstreeksch uitvloeisel zynde der kiezing van het volk, zou men eenigszins de wenschen der meerderheid geweld aendoen met de verkozenen te verplichten deze of gene tael te kennen of te gebruiken.

De bestuerlyke inrichting in de vlaemschsprekende provinciën, biedt, met der daed, gelyk hooger bewezen werd, alle de waerborgen aen, welke men ernstig kan verzoeken. Het Staetsbestuer zou geen beter bewys zyner bezorgdheid kunnen geven voor de belangen door de kommissie vertolkt, dan door de keuze der voornaemste ambtenaren, die de bemiddelaers zyn tusschen het bestuer en de vlaemschsprekende bevolkingen. Deze agenten, gouverneurs en arrondissements-kommissarissen, zyn allen Vlamingen van geboorte. Uit de verslaggevingen der heeren gouverneurs, welke verder in hun geheel teruggegeven worden, blykt dat deze ambtenaren zich uiterst beijveren om de maetregelen aen te nemen, welke in het byzonder belang der provinciën die zy besturen, voorgesteld worden. Wat het Staetsbestuer betreft, het zal, gelyk ik het verklaerde, de hand leenen aen al de wezentlyke en nuttige hervormingen, die onder dit opzicht moogten voorgedragen worden. De administratieve ondervinding toonde de tot hier toe aengenomene maetregelen aen; 't is ook die ondervinding, welke het Staetsbestuer te rade zal gaen voor de volgende in te voerene schikkingen. Deze verklaring doe ik in naem van gansch het Staetsbestuer en voor al de bestuerlyke diensten.

Hetgeen ik hooger zegde over de inzichten van het finantiewezen, aengaende de dienst der registratie en domeinen, bewyst hoe zeer het Staetsbestuer vaerdig is om de uitvoerbare gevraegde verbeteringen te verwezentlyken.

Onder de belangrykste maetregelen, welke de kommissie aenraedt, komt de vlaemsche uitgave voor van een kort verslag der *Annales parlementaires*, alsmede de vertaling in het vlaemsch van het officiëel gedeelte van den *Moniteur*. Ik zegde hooger dat de invoering van den eersten dezer maetre-

Digitized by Google

gelen van de Kamers afhangt, die hier over naer haer goeddunken zullen beslissen. Aengaende.de uitgave in het vlaemsch van het officieël gedeelte van den *Moniteur*, schynt deze overbodig, daer het *Bulletin des lois* eene vlaemsche vertaling der wetten en besluiten mededeelt, en het *Memorial administratif* ook in het vlaemsch verschynt voor de provinciën waer deze tael in gebruik is. Echter heeft het Staetsbestuer zyne aendacht op dezen maetregel gevestigd.

In de ontwikkelde uitleggingen, welke ik gegeven heb, betrekkelyk het openbaer onderwys, heb ik getoond dat het Staetsbestuer, voor zoo veel het zulks doen kon, zonder de welbegrepene belangen des onderwyzes en de gemeentelyke voorregten te kwetsen, gevolg heeft gegeven aen de inzichten door de kommissie uitgedrukt. Het Staetsbestuer behoudt zich voor te onderzoeken of het niet mogelyk is, op eene volledigere wyze aen de wenschen der kommissie te voldoen. Het stelt zich inzonderheid voor, den verbeteringsraed van het middelbaer onderwys uit te noodigen, om te beraedslagen over de maetregelen, welke zouden kunnen genomen worden in voordeel der gediplomeerde onderwyzers der normaelschool van Lier, die den graed van toegevoegden leeraer van het middelbaer onderwys der laegste klas, willen bekomen.

Ik geloof geerne dat deze uitleggingen en verklaringen duidelyk zullen aentoonen, dat onze politieke inrichting en onze bestuerlyke gebruiken geenszins dat partydig karakter bezitten, welke de kommissie aen dezelve toeschryft. Het Staetsbestuer is met de zelfde gevoelens van bezorgdheid voor de vlaemschsprekende bevolkingen bezield als voor degene der andere deelen des ryks; deszelfs beheerstelsel moet steeds naer de nauwer en nauwere verbinding der leden van den belgischen stam streven, en met krachtdadigheid verwerpt het alles wat eene tegenstreving zou kunnen doen ontstaen of zelfs doen vermoeden, tegenstreving door welke de duerbaerste belangen des vaderlands in gevaer mogten komen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

CH. ROGIER.

Digitized by Google

Digitized by Google

BYVOEGSELEN.

Digitized by Google

BYVOEGSEL *A*.

Vlaemsche normaelscholen tot opleiding

Korte inhoud der uren wekelyks aen het onderwys

DEELEN VAN HET ONDERWYS.	STAETS NORMAELSCHOOL, TE LIER.			
	3e afdeeling.	2e afdeeling.	1e afdeeling.	TOTAEL.
	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.
Kristelyke leering	3	3	3	9
Vlaemsche tael	4	3	2	9
Fransche tael	4	3	2	9
Lezing in het fransch en in het vlaemsch	2	2	»	4
Schoongeschrift	2	2	»	4
Wiskunde	4	4	2	10
Aerdrykskunde	2	2	1	5
Geschiedenis	1	1	1	3
Wetenschapsbegrippen	1 ½	1 ½	1 ½	4 ½
Toonkunst	3	2	1	6
Landbouw (*inzonderheid boomenkweek en hovingbouw*)	2	2	1	5
Lynteekening	2	2	»	4
Boekhouden	1	2	»	3
Opvoeding- en leerwyskunst	»	2	3	5
Onderwys oefening	»	»	»	»
Grondbeginselen van administratieve oefening	»	»	2	2
Pligtplegingen der kerk	»	»	»	»
Uitgalming en voordragt	»	»	»	»
	31 ½	31 ½	19 ½	82 ½
			Boven de onderwys oefening der toepassings school.	

Digitized by Google

van onderwyzers voor lagere scholen.

van elk vak in de dry afdeelingen besteed.

BISSCHOPPELYKE NORMAELSCHOLEN.

SINT-NICOLAES.				SINT-TRUIDEN.				THOUROUT.			
3e afdeeling.	2e afdeeling.	1e afdeeling.	TOTAEL.	3e afdeeling.	2e afdeeling.	1e afdeeling.	TOTAEL.	3e afdeeling.	2e afdeeling.	1e afdeeling.	TOTAEL.
Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.	Uren.
4	5 ½	5 ½	11	4	4	4	12	3	3	3	9
				(alsmede heilige en kerkelyke geschiedenis.)							
5 ½	5	5	15 ½	5	5	2	12	3	2	2	7
5	5	5	15	6	5	2	13	8	8	6	22
»	»	»	»	2	2	»	4	2	2	1	5
1 ½	1 ½	1 ½	4 ½	2	2	»	4	2	2	1	5
2	2 ½	2 ½	6 ½	3	3	3	11	3	3	2	8
				(Reken- en meetkunde.)							
1 ½	1 ½	1 ½	4 ½	1 ½	1 ½	»	3	1 ½	1 ½	1	4
1 ½	1 ½	1 ½	4 ½	»	2	2	4	1	1	1	3
(Vaderlandsche.)				(Algemeene en vaderlandsche geschiedenis.)							
1	1	1	3	1 ½	1 ½	2	5	1	1	1	3
6	6	6	18	3	3	»	6	2	2	2	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1 ½	1	2 ½
									(Akkerbouwkunde.)		
1	1	1	3	2	1	»	3	2	2	2	6
»	»	»	»	1	»	»	1	1 ½	2	»	3 ½
½	1 ½	1 ½	3 ½	2	2	3	7	»	2	3	5
				(Opvoedingskunst.)							
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3
½	½	½	1 ½	»	»	1	1	»	»	2	2
(Regtsbegrippen.)											
»	»	»	»	1	1	1	3	»	»	»	»
»	»	»	»	1	1	1	3	»	»	»	»
30	30 ½	30 ½	90 ½	35	36	21	92	30	33	31	94

Digitized by Google

Byvoegsel *B.*

Koninglyke belgische Akademie van letteren, wetenschappen en schoone kunsten.

AENDUIDING DER KLASSEN.	GETAL der leden tot de *niet vlaemsche* provinciën behoorende.	GETAL der leden tot de *vlaemsche* provinciën toebehoorende.	GETAL der leden Brussel behoorende of er gehuisvest zynde.
KLAS DER WETENSCHAPPEN.			
Werkende leden	7	8	13
Briefwisselende leden	5	2	2
KLAS DER LETTEREN.			
Werkende leden	4	13	8
Briefwisselende leden.	»	4	6
KLAS DER SCHOONE KUNSTEN.			
Werkende leden	2	8	19
Briefwisselende leden.	»	3	6
Totael.	18	38	54

Digitized by Google

BYVOEGSEL C.

Verslag van den heer opperbewaerder der koninglyke bibliotheek.

Brussel, 10 maert 1859.

MYNHEER DE MINISTER,

Onder de grieven in het verslag der vlaemsche commissie bygebragt vinden wy de volgende aentyging:

« *Bibliotheek.* Er was een tyd dat de hollansche werken in voldoend getal voor alle vakken van menschelyke kennissen voor de koninglyke boekzael te Brussel werden aengekocht: thans geschiedt dit op veel geringere schael. Wy brengen diensvolgens het verlangen uit dat daerin, ook voor de andere boekzalen van 't land voorzien worde. »

Ik vroeg myzelven af op welken grond deze beknibbeling wel moogt gestaefd zyn; uit welk dokument de heer verslaggever zyne onderrichtingen wel had geput; ik kan verklaren dat het niet is met onze aenschaffingen van boekwerken aen een enkel hoegenaemd kontrol te onderwerpen, dat hy zich eene denkwyze heeft kunnen vormen; ik verdenk zeer dat hy de aentygingen van eenigen belanghebbenden aenklager als echt zal hebben aenvaerd.

Wat hier ook van zy, geloof ik te moeten verklaren dat de klagten van den verslaggever van allen grond ontbloot en de daedzaken stellig tegenstrydig aen zyne beschuldigingen zyn.

Om hiervan de overtuiging te geven, zal het volstaen het stelsel myns achtbaren voorgangers te ontvouwen en hetzelve in tegenoverstelling te brengen met hetgene, welk ik sinds negen jaren volg.

Wylent de heer de Reiffenberg, om der koninglyke boekzael, de voortbrengselen der hollandsche litteratüer te bezorgen, nam zynen toevlugt tot de dienstwillige tusschenkomst van den heer Serrure, professor aen de hoogeschool van Gent; hy bragt aldus eene welverdiende hulde toe aen de taelkundige en bibliographische kennissen van zynen geleerden ambtgenoot, wel bekend als eigenaer eener ryke vlaemsche en hollandsche bibliotheek. Met myne ambtsintrede in 1850, vond ik deze zaken op dezen voet, en gedurende eenigen tyd volgde ik de zelfde baen. Maer sindsdien in de gelegenheid gekomen zynde, regtstreeksche betrekking met de uitgevers uit den Haeg en uit Amsterdam aenteknoopen, heb ik my van alle andere tusschenkomst kunnen onthouden, en liet ik de welwillende medehulp des kundigen gentschen leeraers daer. Mogelyks dat deze verandering in de betrekkingen der koninglyke boekzael, by zekeren kring, voor eene afschaffing der inteekeningen op hollandsche werken zal doorgegaen hebben; maer het is onwederlegbaer dat sinds dat tydstip, onze aenkoopen van nederlandsche

Digitized by Google

werken, ver van te verminderen, in eene groote evenredigheid zyn toegenomen. Ik heb er my op toegelegd om dit deel onzer bibliotheek te volledigen en uit te breiden, min met het oog op het huidige dan op het toekomende; want tot op heden, heeft het brusselsch publiek slechts weinige genegenheid voor de nederlandsche letterkunde laten blyken.

De koninglyke boekzael heeft immer voort de periodische verschyningen blyven ontvangen, alsmede het gevolg der werken waerop myn achtbare voorganger, door de tusschenkomst van den heer Serrure, had ingeteekend. Al de nieuwe werken van ernstigen inhoud, en naer welke, ongelukkiglyk weinig vraeg is, hebben wy mede der bibliotheek aengeschaft.

Maer ik geloof voornamelyk eenen belangryken dienst aen onze verzameling gedaen te hebben, door het benuttigen der betrekkingen, welke ik met den heer uitgever Muller van Amsterdam heb aengeknoopt om de zeer talryke en beklagelyke leemten aen te vullen, welke het meerendeel der nederduitsche verzamelingen in onze dry hoofddeelen aenboden, zoowel in de nieuwe aenkoopen als in die van Van Hulthem en der stad Brussel. In gemeenschapsbetrekking met den heer Muller gekomen by gelegenheid der verkooping van de boekverzameling van wylen den heer Van Steenwyck, heb ik de hooge waerde van zyn fonds van oude boekery kunnen beseffen, en heb ik het ook ten nutte gemaekt. De heer Muller, by zyne reis naer België, heeft een achttal dagen besteed om onze boekzael te doorloopen, aen te stippen wat er mangelde aen hollandsche werken, en 't was dank aen zyne zorgen dat deze leemten aengevuld werden.

Ik zou eene menigte byzonderheden kunnen mededeelen, om de echtheid van hetgeen ik beweer te bestatigen; echter laet ik liever het woord aen den ambtenaer belast met het ingangskantoor en met de aenschryving van al hetgeen ter koninglyke boekzael inkomt. Ik voeg hier dus het verslag by dat de heer Ch. Ruelens my over dit vraegstuk den 21 february laetst liet geworden. De heer Ruelens, vlaming (gelyk derhalve het meerendeel der bedienden aen de bibliotheek gehecht, sinds ik het bestuer er over kreeg, het zyn), heeft in zyn verslag geen enkel feit voorgebragt, dat niet den stempel der strikste waerheid draegt.

Indien ik het werk van de vlaemsche kommissie vroeger hadde gekend, zou ik de hierbovenstaende uitleggingen in myn algemeen verslag van 29sten december begrepen hebben; maer ik verwachtte my geenszins op een voorwerp aengevallen te worden, welk my steeds de levendigste bezorgdheid inboezemde.

Aenvaerdt, enz.

De Opperbewaerder,

L. Alvin.

Digitized by Google

Verslag door den heer Ruelens aen den heer Opperbewaerder der koninglyke boekzael.

Brussel, 21 february 1859.

MYNHEER DE BEWAERDER,

De beschuldiging voorkomende in het verslag der vlaemsche kommissie, staet op eene algemeene manier uitgedrukt : « De boekzael koopt min hollandsche en vlaemsche boeken aen dan weleer. » Maer wanneer de leden dezer kommissie eene dergelyke aentyging uitbrengen halen zy geen enkel stipt feit, noch toonen zy evenmin leemten aen ; zy bepalen zich met het gezegde dat het verledene beter was dan het tegenwoordige is.

Wy zouden insgelyks op eene algemeene manier hierop kunnen antwoorden. Maer het is beter eene omstandige vèrgelyking daer te stellen tusschen de vlaemsche en hollandsche aenkoopen door de twee besturen gedaen, welke in het verslag tegenover elkander gesteld zyn.

Te dien einde zou men artikel per artikel, de opgave moeten doen der werken door den heer de Reiffenberg en door UE., Mynheer de Bewaerder, aengeschaft.

Ik heb dit werk voor de jaren 1838 tot en inbegrepen 1846, en voor de jaren 1851 tot en inbegrepen 1855 gemaekt. (Sinds dit laetstgenoemd jaer werdt er geen cataloog meer uitgegeven.)

Ik heb de jaren 1847 tot 1850 niet opgenomen om reden van het groot tydverlies welk dit werk veroorzaekt. Echter moet de enkele inzage der vermeerderingskataloog bewyzen dat deze jaren niet meer *vlaemsch* waren dan de andere. In alle gevallen zyn zy, onder het betrek der aenkoopen, beneden het jaer 1845.

Ik heb de aenkoopspryzen aengeteekend voor de jaren 1845 en 1846, die de sterksten vooruitkomen in vlaemsche aenkoopen, van gansch het bestuer des heeren de Reiffenberg. In 1845, heeft de geleerde bibliothekaris de achterstellen der voorgaende jaren aengevuld ; door de tusschenkomst van den heer Serrure, heeft hy ze in orde gebragt. Welnu, in dit zelfde jaer 1845 beloopt het getal der vlaemsche en hollandsche aenkoopen slechts tot 500 frank, en in 1846 bereikt het de 450 frank niet. Ik reken de inschryvingen niet mede. Ik heb de uitgaven voor de jaren 1838 tot 1844 niet opgenomen ; echter kan ik verzekeren dat zy in middelbaer getal de 250 frank niet bereiken. Het jaer 1840, by voorbeeld, beloopt nog tot geen 100 frank.

Tegenover deze getallen kunnen wy er andere stellen. Aldus, hebben wy, by voorbeeld, in 1855, by den heer J. Muller, te Amsterdam, *alle* onze hollandsche verzamelingen volledigd : ingediende werken der genootschap-

Digitized by Google

pen, universiteitsthesen, wetenschappelyke en letterkundige bladen, enz.; onvolledige verzamelingen in Van Hulthem, in het fonds der Stad en in de onlangsche aenschaffingen, welke de heer de Reiffenberg geenszins bedacht was in orde te brengen. Hierover gaven wy meer dan 600 nederlandsche guldens uit.

Wy hebben steeds met de zelfde inschryvingen voortgevaren, welke het oude bestuer had genomen, en wy hebben op eene menigte nieuwe uitgaven ingeteekend, als daer zyn onder anderen : de *Navorscher*, de *Gids*, de *Dietsche Warande*, de *Rederyker*, het *Taal-Magazyn*, enz.

De inzage der inschryvingslysten, zal ten duidelykste bewyzen dat wy geen stelsel van uitsluiting nopens het vlaemsch en het hollandsch volgen.

Wy hebben, onder dit opzicht, ten minste zoo veel als wylen den heer de Reiffenberg, aengekocht en koopen nog steeds zoo veel aen.

In onze aenkoopen gebruiken wy geen uitsluitelyk systeem : iedere wetenschap, iedere tael wordt op den zelfden voet behandeld. Wy schaffen ons in alle vakken aen, volgens onze middelen en inzonderheid volgens de *desiderata* der bezoekers onzes gestichts.

Indien wy meer aenkoopen doen in het eene vak dan in het andere, is het om dat wy beter dan iemand het slach der werken kennen waeraen men zich hier overlevert. De geschiedenis des lands, de talenkennis, de kunsten en derzelver geschiedenis, zyn by ons de meest behandelde vakken. Voor alles dienen wy dus de vragen te bevredigen dergenen, die deze deelen der wetenschappen beoefenen,

De hollandsche en vlaemsche letterkunde en taelstudie zyn twee te Brussel uitnemend verzuimde vakken. Wy bezitten, in onze dry fonds, een zeer ryke kern van dichters en prozaschryvers, zoo oudere als nieuwere, uit de Nederlanden; welnu byna nooit komen hunne werken uit hunne plaets. Wy zyn ingeschreven op de byzonderste hollandsche uitgaven, zoo letterkundige, wetenschappelyke als historische; dat men nu eens gelieve onze bulletyns der leeskamer na te zien, en byna zou ik durven bevestigen dat men er geen enkel zal vinden die om de mededeeling vraegt van den *Konst- en letterbode*, der *Dietsche Warande*, des *Navorschers*, der *Bydragen* van Den Tex, dergenen van Nyhoff of van Janssen, des *Kruidkundig Archiefs*, des *Kerkhistorischen Archiefs*, des *Rederykers*, des *Taalmagazyns*, enz.

De afleveringen onzer dagbladen en overzichten berusten in myn kabinet tot dat zy in boekwerken worden gebonden : dus is het tot my dat men zich wendt, wanneer men er mededeeling van wil; welnu ik kan verzekeren dat het nimmer voorviel dat men my naer een enkel ervan vroeg.

Persoonelyk, en meermalen zelf, heb ik onderhandelingen gehad met leden der « vlaemsche beweging, » en op al hunne beschuldigingen antwoordde ik steeds dat men daedzaken zou aenhalen.

Al het geen ik te weten ben gekomen, bepaelt zich hierby, dat de boekzael

Digitized by Google

in het bezit niet is van een spotschrift te Londen, omstreeks 1580 door den dichter Van der Noot uitgegeven, dat dezelve sommige uitgaven van Anna Byns mist, enz. Welnu, dit spotschrift van Van der Noot is zoodanig zeldzaem, dat er in België slechts één enkel exemplaer, in eene verzameling aen my bekend, bestaet; aengaende Anna Byns, indien de eerste uitgaef en anderen, ons mangelen, bestaet er nergens dan by ons, eene volledigere verzameling harer gedichten. Wy bezitten een handschrift behelzende 16 onuitgegevene stukken.

In het algemeen genomen, mogen wy zeggen dat onze boekzael, in zake van nederlandsche litteratuer, zeer ryk is, en dat enkel de verzameling des heeren Serrure het welligt meerder is.

Maer het ware onregtvaerdig ons eenige leemten te laste te leggen : de tyd alleen zal die aenvullen. Het gene ons mangelt, men gelieve het wel op te merken, zyn de zeldzame belangwekkende stukken, die aen eenen navorscher als Van Hulthem, zyn ontsnapt. Welnu, zulke zeldzaemheden komen niet dikwils in boekverkoopingen voor. Het Borluutsche kabinet bezat in zake van nederduitsche litteratuer slechts vyf of zes werken, welke wy in onze boekzael misten. Wy hebben een deel ervan, aen zeer hoogen prys, aengekocht. Op al de boekverkoopingen, welke sinds tien jaren in België, en zelfs in Holland, plaets hadden, hebben wy ons trachten aen te schaffen al wat de leemten welke het vak : *vlaemsche letterkunde* aenbood, aenvullen kon. Wy handelen hierin met minder voorbehoudendheid dan wylen de heer de Reiffenberg; want deze heeft by Willems boekverkooping eene eenige gelegenheid laten voorby gaen, namelyk eene menigte zeldzame en kostelyke boeken, welke hedendaegs het vyfdubbele van den prys zouden gelden als zy als dan verkocht werden.

Over het algemeen, is de aentyging, dat wy de nationale letterkunde en de uitgaven der hollandsche en belgische werken verzuimen, zeer onnauwkeurig. Ik zelf koester eene byzondere voorliefde voor onze oude vlaemsche litteratuer, waermede ik my volgaerne ophoud, en nimmer laet ik na u, in de katalogen welke ik doorloop, aen te duiden het geen tot de verryking onzer verzameling kan bybrengen. Wy hebben alreeds eenige zeldzaemheden uitgevorscht, en geene enkele dergene, welke te koop geboden werden, bleef onnagezien.

Aengaende de nieuwere werken, geloof ik dat wy ons genoegzaem in orde bevinden. Wy raedplegen de hollandsche boekenlysten gelyk de fransche en de duitsche, en wy koopen alles aen, wat ons nuttig schynt. De nederlandsche letterkunde is daerby sinds eenige jaren zeer weinig vruchtbaer, en in Nederland geeft men zeer luttel oorspronkelyke werken uit. De *Naamlyst van Boeken* behelst slechts vertalingen (1).

En hierby vergeten de schryvers van het verslag eene zaek, namelyk dat al de groote werken welke in Holland verschynen, 't zy wetenschappe-

(1) M. Nyhoff, uit den Haag, op zyne laetste reis te Brussel, zegde my dat hy ons geene in Holland verschenen werken kon aenduiden. De theologische betwistingen, de politieke schimpschriften en de duitsche vertalingen maken byna gansch het fonds der loopende litteratuer uit. En, inderdaed, een overzicht der *Naamlyst* is genoegzaem om ervan overtuigd te zyn.

Digitized by Google

lyke of geschiedkundige, in het fransch of in het latyn verschynen. De hollandsche schryvers trachten, voor alles, gelezen te worden en de wetenschap te verbreiden, en daerom verkiezen zy de talen die iedereen begrypt. Aldus schreef de bibliotheek in op de *Monuments de Leyden*, door Leemans, op de *Monuments typographiques*, door Holtrop, op de *Archives*, door Groen Van Prinsterer, op de *Flora Javæ*, door Miquel, op het *Recueil des archives*, door Bakhuizen, op het *Pays d'Israël*, door M. Vandevelde, en op dezes *Carte de la Palestine*, enz. Benevens deze werken, hebben wy al de groote nationale nederlandsche uitgaven : de nieuwe editie van Vondel, de *Flora batava*, de *Algemeene geschiedenis*, door Arend; de *Atlas historique*, door Mees, de werken der hoogescholen, van het Instituet en der voorname maetschappyen; wy koopen alle geschiedkundig werk der Nederlanden aen. Alleenelyk mangelt het ons aen loopende litteratuer, en niemand zal dit beklagen.

Het is dus eene zeer ongegronde aentyging, wanneer men beweert dat de boekzael zich thands min vlaemsche werken aenschaft dan eertyds. De hierbygaende opgaven en de lyst der uitgaven waerop wy ingeschreven zyn, geven er een voldoende bewys van. En, hoe vreemd! de heer de Reiffenberg werd menigmalen beschuldigd een driftvolle liefhebber van romaensche tael te zyn, en thans komt men hem ons als een kampvechter van het vlaemsch tegenstellen! Dit feit alleen toont aen hoezeer de beschuldiging tegen de koninglyke boekzael uitgebragt, verkeerd is.

Aenvaerdt, enz.

CH. RUELENS.

BYVOEGSEL *D.*

Verslag van den H. Gouverneur van de provincie Antwerpen.

Antwerpen, den 14 maert 1859.

MYNHEER DE MINISTER,

Ik heb het verslag, in naem der vlaemsche kommissie vervaerdigd, door koninglyk besluit van 27 juni 1856 ingesteld, der bestendige deputatie van den provincialen raed, met uwe depeschen van 10 february en 3 maert 1859, nr 3766/5468, medegedeeld.

De deputatie deze dokumenten in handen der heeren Heylen en Caers, afgevaerdigden van het arrondissement Turnhout, besteld hebbende, hebben deze twee leden in hare zitting van den 11 dezer maend, een verslag aengeboden, waervan de besluitselen met eenparigheid van stemmen goedgekeurd werden.

Ik heb de eer, Mynheer de Minister, UE. een afschrift van dit stuk te laten

Digitized by Google

geworden, met welks inhoud ik mede instem, en dat in het kort aenhaelt alles wat gevraegd en gedaen is geweest in voordeel der vlaemsche tael.

Ik voeg er een afschrift by van den omzendbrief, welken de bestendige deputatie, den 27 january 1851, aen de dry arrondissements-kommissarissen der provincie heeft gezonden in uitvoering der beslissingen door den provincialen raed genomen.

De Gouverneur,

TEICHMANN.

By brieve van 10 february 1859 onderwerpt de heer Minister van Binnenlandsche Zaken aen het onderzoek der bestendige deputatie de besluitselen van het verslag in name der vlaemsche kommissie vervaerdigd, voor zooveel zy het bestuer der provincie raken. M. de Minister vraegt stipte onderrichtingen nopens de echtheid der in het verslag voorkomende grieven, en tevens nopens de voor- en nadeelen der maetregelen door de kommissie voorgesteld. Deze hooge ambtenaer verlangt bovenal inlichtingen te winnen betrekkelyk het gebruik der tael voor de bestuerlyke briefwisseling met de steden en gemeenten en met de byzonderen, alsmede over den gevolgden gang in zake van afkondiging aller bekendmakingen, krachtens wetgevende en bestuerlyke bepalingen, tot het publiek gerigt.

Het provinciëel bestuer heeft sinds verscheidene jaren al het mogelyke gedaen om aen de vertoogen regt te doen, welke ten voordeele van het vlaemsch, de tael van de algemeenheid der inwooners van de provincie, gedaen werden.

Wy aerzelen niet te verklaren dat, voor hetgeen de provinciële besturen betreft, de grieven in het verslag aengewezen, in onze provincie om zoo te zeggen, opgehouden hebben te bestaen.

Volgens de beslissingen door den provinciëlen raed, in zyne zittingen van 17 en 19 juli 1850 genomen, had de heer gouverneur der provincie de volgende kwestiën aen de beraedslagingen der gemeenteraden onderworpen :

1° Verlangen de gemeentebesturen der provincie, dat al de schriften der gemeente in het vlaemsch gehouden worden?

2° Welke der beide talen verlangen zy die aengenomen worde door de hoogere overheden voor hunne officiële betrekkingen met de gemeente?

3° Eene lyst opmaken der bedienden en beambten des Staetsbestuers, die het vlaemsch niet magtig genoeg zyn om zich door de inwooners te doen verstaen.

Na afloop der beraedslagingen van de gemeentraden, werd er een brief, namens de bestendige deputatie, aen de arrondissements-kommissarissen geschreven, om de zelve aen te bevelen zoo veel mogelyk de noodwendigheden der vlaemschsprekende bevolkingen te bevredigen.

Nopens de 3e kwestie, bleek uit de verschillige dokumenten door de gemeenten en de overheden der provincie aen de bestendige deputatie

Digitized by Google

overgemaekt, dat er op dat tydstip vier-en-twintig ambtenaren en bedienden van den Staet bestonden, die het vlaemsch niet magtig genoeg waren om zich door de inwooners te doen verstaen. Onder de bedienden waren er dertien douaniers, die slechts tydelyk van dienst in de provincie waren om de smokelary te beteugelen.

Den 22 january 1851, deed de heer Gouverneur aen de Ministers van Binnenlandsche zaken, der Financiën, des Oorlogs, der Openbare Werken en der Justicie, den wensch kennen door den provinciëlen raed uitgedrukt, en drong voornamentlyk op de volgende punten aen :

Dat men meer algemeenlyk de vlaemsche tael gebruike in de betrekkingen met de vlaemschsprekende gedeelten des lands; dat de vertaling van het *Bulletin officiel* voortaen op tyd en zonder vertraging den gemeentebesturen geworde; dat, in het toekomende de gouverneur tot de plaetsen, waervan de ambtenaren in regtstreeksche betrekking met het publiek moeten komen, slechts persoonen benoeme, die hetzelve in het vlaemsch te woord kunnen staen. Tot staving dezer laetste aenbeveling, deelde men aen deze hooge ambtenaren eene lyst mede der bedienden in de provincie van hun Departement afhangende, en die het vlaemsch onkundig waren.

De Ministers antwoordden op dezen brief met de verzekering hunner welwillende inzichten nopens de vlaemsche tael.

Zy schryven het daerzyn der ambtenaren in de provincie, vreemd aen het vlaemsch, meest daeraen toe, dat voor het bedienen der plaetsen, er zich weinigen aenbieden, die genoegzaem deze tael kennen.

In den gewoonen zittyd van den provinciëlen raed van 1857, wees men weêr op nieuwe grieven rakende het gebruik van het fransch in de briefwisselingen met de gemeentebesturen. De heer gouverneur, herinnerde in name der bestendige deputatie nogmaels de arrondissements-kommissarissen de belissingen door den provinciëlen raed, in 1840 en 1851, genomen. De heer kommissaris van Antwerpen alleen dacht eenige opmerkingen te moeten maken, daer hy het regt beweerde te hebben, gelyk allen belgischen burger, zich op het art. 23 onzer Grondwet te mogen steunen. Sinds dit tydstip, werden er van wege de deputatie nieuwe aenzoeken tot dezen zelfden ambtenaer gedaen, op dat hy zich moogt gedragen volgens de beslissingen des provinciëlen raeds, welke hy scheen uit het oog verloren te hebben. Meer onlangs nog, verzocht hem de heer gouverneur, in name des Ministers van Binnenlandsche Zaken, in het vlaemsch briefwisseling te houden met de gemeentebesturen van zyn arrondissement.

Wat de handelwyze betreft, die gevolgd wordt voor de afkondiging der berichten aen het publiek krachtens wetgevende en bestuerlyke bepalingen, voor zoo veel dezelve het provinciëel bestuer betreffen, deze hebben steeds in de twee talen plaets.

In zitting van den 11sten maert 1859.

(*Geteekend*) J.-B. Heylen.

Caers.

Digitized by Google

27 january 1859.

MYNHEER DE KOMMISSARIS,

De provinciële raed heeft, in zitting van 19 juli 1850, besloten :

« 1° Dat de heer Gouverneur, de bestendige deputatie alsmede de » heeren arrondissements-kommissarissen zullen uitgenoodigd worden » zich voortaen en immer van de vlaemsche tael te bedienen in al hunne » briefwisselingen, mededeelingen en hoegenaemde betrekkingen met de » gemeentebesturen, zoo dra deze daertoe het verlangen zullen uitgedrukt » hebben.

» Dat zy, terzelfder tyd, zullen uitgenoodigd worden, in de zelfde tael » te antwoorden op al de vragen en op al de stukken, die hun in het » vlaemsch door hunne bestuerden zullen toegezonden worden.

» Dat deze beslissingen, enz., enz..... »

Na de plaetsing van het besluit des provinciëlen raeds in het *Memorial administratif*, zyn de gemeenteraden byeengeroepen geweest ten einde over dit onderwerp te beraedslagen. Uit hunne antwoorden, welke gy ons overgemaek hebt, blykt, dat in uw arrondissement, allen of meest allen wenschen dat de vlaemsche tael by voorkeur gebezigd worde, zoowel voor de schriften der gemeenten als voor derzelver officiële betrekkingen met de hoogere overheden.

Wy verzoeken u by deze, Mynheer de Kommissaris, dezen wensch, zoo veel mogelyk, in te willigen. Het art. 23 der grondwet luidt : « Het gebruik » der in Belgie gebezigde talen is vry; de wet alleen kan dit gebruik rege- » len en slechts voor de akten der openbare overheid en voor de regter- » lyke zaken. »

In tegenwoordigheid dezes voorschrifts en by gebrek aen eene wet op dit onderwerp, kan het aennemen eener uitsluitelyke tael voor de geschriften des openbaren bestuers, niet opgedrongen worden. Ook was dit niet het inzicht van den provinciëlen raed, en dit is ook geenszins het onze. Het geen deze vereeniging wil, en het geen wy als zy wenschen, is, dat de gemeenteraden niet geroepen mogen zyn te beraedslagen over stukken in eene andere tael geschreven dan degene, welke zy verstaen. Dit ware een echt misbruik, en wy zyn verzekerd, Mynheer de Kommissaris, dat gy alles zult doen wat van u afhangen zal om onder dit opzicht volle voldoening aen de gemeenten van uw arrondissement te geven. Trouwens er staet aen te merken dat indien de kollegiën van schepenen of ten minste de burgemeesters en de sekretarissen de fransche tael kennen, echter het vlaemsch alleen volkomentlyk door de gemeenteraden verstaen wordt.

Byaldien er byzonderen of bestuerlyke lichamen zich tot u wenden, Mynheer de Kommissaris, en dat gy hun onmiddelyk zonder voorafgaende tusschenkomst der hoogere overheid, kunt antwoorden, is het voor u gemakkelyk u van de tael te bedienen, waervan zyzelven gebruik gemaekt hebben. Er kan slechts moeijelykheid bestaen voor de zaken, waervan het onderzoek begint of voortgezet wordt buiten de palen uws arrondissements of zelfs

Digitized by Google

der provincie. Dagelyks worden er een groot getal brieven of depeschen in het fransch vervat, en 't zy van het middenbestuer, 't zy van besturen vreemd aen de provincie, herkomstig, door uwe tusschenkomst, aen de gemeenten van uw gebied medegedeeld. Het ware klaerblykelyk buiten het doel loopen, in dergelyk geval, van u de vertaling van elk stuk van het dossier te eischen, en u aldus tot groote opofferingen van geld en tyd te verpligten, terwyl de gang der dienst, reeds vertraegd door talryke administratieve omloopingen, nog meer zou belemmerd worden.

Maer zonder tot daer toe te gaen, behoort het aen u, Mynheer de Kommissaris, maetregelen te nemen opdat ten minste de mededeelingen voornamentlyk tot de gemeenteraden gerigt en aen deze onontbeerlyk, 't zy om eene denkwyze te kennen te geven, 't zy om in volle kennis van zaken eene beslissing te nemen, hun in het vlaemsch, de eenige tael die zy kennen, gedaen worden.

Het is in dezen geest dat wy de wenschen van den provinciëlen raed begrypen, en dat wy uwe medehulp inroepen om er de uitvoering van te verzekeren.

Wy berusten derhalve op uwe gevoelens van billykheid en op uw verlangen om regt aen gegronde vertoogen te laten wedervaren.

De bestendige deputatie,

(*Geteekend*) T. Teichmann.

Byvoegsel *E*.

Verslag van den heer Gouverneur der provincie Braband.

Brussel, 28 maert 1859.

Mynheer de Minister,

Ik heb het verslag nagezien, opgemaekt door de kommissie by koninglyk besluit van 27 juni 1856 ingesteld, en handelende over het gebruik der vlaemsche tael in derzelver betrekkingen met het openbaer bestuer. Ik heb de eer UE. mededeeling te geven der opmerkingen, welke dit werk my ingeeft.

De vlaemsche bevolkingen hebben sinds hunne afscheiding van Holland, eene wezenlyke, ernstige grief, en in wier herstelling het Staetsbestuer zonder moeite kon voorzien, te doen gelden gehad. Inderdaed, een groot getal beambten slechts het fransch kundig, voornamentlyk aen het finantiewezen behoorende, zyn opvolgentlyk in steden of gemeenten waer de bevolking uitsluitelyk vlaemsch spreekt, geplaetst geweest. Niets kwetst meer het volksgevoelen dan dergelyke benoemingen; het volk acht zich door vreemden bestuerd, wanneer het in onmiddelyke en dagelyksche

Digitized by Google

aenraking komt met bedienden die zyne tael niet verstaen; wanneer, om hun eene klagt in te dienen of eene gunst te verzoeken, er hem eenen vertaler behoeft. Het was echter zeer gemakkelyk de bedienden der douanen, accynsen, belastingen, enz., enz., in de deelen des lands te benoemen waer zy zich door de bestuerden konden doen verstaen.

Ik herken volgaerne dat deze benoemingen thans zeldzamer zyn dan eertyds, en ik zal er byvoegen dat, wanneer ik de eer had minister te wezen in 1840 en 1852, ik, by mynen wete, niet eene benoeming heb gedaen waerover de vlaemschsprekende bevolkingen te klagen gehad hebben. Eene tweede grief bestaet hierin dat, als wanneer het Staetsbestuer en deszelfs agenten zich tot het publiek wenden door wetten, besluiten, bekendmakingen, lastkohieren, enz., enz., zy niet altoos de voorzorg nemen tegenover den tekst eene vlaemsche vertaling te stellen.

Indien het Staetsbestuer er zich vroeger op toegelegd hadde, om de klagten, waervan ik kom te gewagen, niet te verwekken, zou men in België dit slach van beroering niet gekend hebben, waeraen men de benaming van vlaemsche beweging heeft gehecht; maer, zoo als het altoos gebeurt, door het verzuim aen herstelling van gegronde grieven, vindt men zich heden genoodzaekt te antwoorden op klagten, die niet gewettigd zyn.

Ik zeg dat men heden talryke klagten inbrengt, welke niet gewettigd zyn, en, inderdaed :

Schynt de kommissie, wier verslag ik voor oogen heb, te vergeten, dat in ons vry België, byna al de magten en de ambtenaren, die ze uitvoeren, het regtstreeksch of onregtstreeksch uitvloeisel der volksverkiezing zyn.

Aldus, om te beginnen met het hoogste des maetschappelyken gebouws, indien, gelyk de kommissie het herkent, men niet moet verwachten dat de nationale vertegenwoordiging ooit de beraedslaging der wetten in het vlaemsch zal doen, is het omdat de meerderheid der kiezers het aldus wil; en zy heeft reden zulks te willen, dewyl allen Belg, die den graed van geleerdheid bezit, welken men van eenen volksvertegenwoordiger mag verwachten, altoos tamelyk de fransche tael zal kennen, terwyl een inwooner der waelsche provinciën zeer goed kan geleerd zyn, zonder zich het vlaemsch eigen te hebben gemaekt.

In een parlementair Staetsbestuer, worden de Ministers door de meerderheid tot den keus der Kroon aengewezen; van daen af, indien deze gekozene onder de gekozenen het vlaemsch niet kundig zyn, vraeg ik of het redelyk is van hun te eischen dat zy op de aenvragen en verzoeken beantwoorden in de tael, welke de verzoeker gebruikt? mogen zy voor hunzelven geen aenspraek maken op de vryheid, die men aen de verzoekers laet, namentlyk van de tael gebruik te maken die hun het meest eigen is?

Het Senaet, vry uitvloeisel der kiezing, wyst aen den keus des konings de leden van het Hof van verbreking; indien er dus by dit hooge geregsthof magistraten zyn, die het vlaemsch niet verstaen, is het omdat de natie, door de tolk harer wettelyke vertegenwoordigers, dezelve meer bevoegd erkent dan anderen, die de beide talen kennen.

Digitized by Google

Het zelfde geldt voor de raedsheeren by het Hof van beroep en de voorzitters en ondervoorzitters der regtbanken. Doordien zy eenigerwys door de provinciële raden (op hunne beurt afkomstig der regtstreeksche kiezing) gekozen worden, zouden de vlaemsche regtverzoekenden ongelyk hebben te klagen dat eenige dezer magistraten slechts het fransch spreken en schryven, om dieswil, indien het een kwaed is, de kiezers het door de tolk hunner provinciële regtvoerders aldus willen.

De regtsbeambten eerder gekozen dan benoemd zynde door de openbare magten, zou het eene ongrondwettelyke schennis plegen zyn jegens hen, wanneer men hun de tael der aenklagenden opdrong gelyk de kommissie het schynt te eischen. Het slot eener dusdanige hervorming ware, dat by de keuze der kandidaten, de kiesmagtige vereenigingen de kennis, de regtschapenheid over het hoofd zouden moeten zien, en enkel den graed van onderrichting in de beide talen, by de kandidaten zouden mogen raedplegen.

Hieruit volgt ook dat het niet zeer redelyk zou zyn te eischen dat de zaek eens vlaemschen regtverzoekers steeds in het vlaemsch door den advokaet en het openbaer ministerie zou bepleten worden, aengezien het voor den regtverzoeker van meer belang is dat de tot het oordeelvellen over de zaek geroepene magistraten, de tael kennen, welke men gebruikt om dezelve voor het Hof of voor de regtbank te ontvouwen.

Hetgene wy komen te zeggen van de vertegenwoordigers en van de provinciële raden is tevens echt voor het geen de gemeenteambtenaren betreft; en indien het den vlaemschen kiesgeregtigden vry staet eenen raed te kiezen waer men slechts het fransch spreekt, met wat regt zou een bestuerde zich beklagen een antwoord in het fransch te ontvangen op eene vraeg in het vlaemsch opgesteld?

Ik kom aen het deel van het verslag der kommissie, welk meer regtstreeksch het provinciël bestuer aengaet.

Bladzyde 58 leest men dat de kommissie onder anderen, vraegt :

1° *Dat alle instruktiën, dokumenten, besluiten, enz,, uit welk bestuer ook voortkomende, in het nederduitsch, of ten minsten in de twee talen worden gedrukt;*

2° *Dat elk ambtenaer den brief, dien hy ontvangt, in de tael moet beantwoorden in welke hem geschreven wordt;*

3° *Dat het persooneel der kantooren dermate ingericht worde, dat al de ambtenaren in staet zyn, zoo wel eene vlaemsche als eene fransche briefwisseling te houden, zoo wel een vlaemsch als een fransch besluit met beweegredenen te vergezellen;*

Braband is, onder al de provinciën des ryks, degene, welke men als werkelyk gemengd onder betrek van spraek mag beschouwen, en het provinciëel bestuer heeft steeds al de mogelyke maetregelen aengenomen om onder dit opzicht in de noodwendigheden der bevolking te voorzien.

Al de dokumenten het publiek regtstreeksch rakende, zoo als berichten of bekendmakingen afgekondigd by wyze van plakbrieven, reglementen of

Digitized by Google

andere schikkingen, worden in het fransch en in het vlaemsch afgekondigd.

Hetzelfde geschiedt met de instruktiën aen de gemeentebesturen en aen de andere openbare gestichten gericht, alsmede met de gedrukte voorschriften die hun afgeleverd worden. Ik voeg hier by, Mynheer de Minister, eenige dier voorschriften, waervan ik kom te gewagen.

Er wordt, in myn bestuer, in de arrondissements-kommissariaten en elders, met den zelfden spoed, met de zelfde bezorgdheid gevolg gegeven aen de vragen in het *vlaemsch* ingediend en aen de zaken in het *vlaemsch* behandeld, als aen degenen, die in het fransch ingediend of behandeld worden.

Niet eene klagt is my ooit onder dit opzicht ingekomen, en ik heb de overtuiging dat de gang in Braband gevolgd de goede is en aen de noodwendigheden van allen voldoet.

Ik geloof hem bovenal goed, omdat hy in de palen blyft, die men niet mag overschryden wil men in geene overdryvingen vervallen.

Aldus kan ik in de denkwyze der kommissie niet deelen wanneer zy wil dat eene beslissing, een besluit, wanneer het eenen Vlaming geldt, in het vlaemsch genomen worde.

Op het eerste zicht schynt dit voorstel gansch redelyk, gansch redematig en biedt het eenen verleidenden schyn van regtvaerdigheid aen. Zelfs zou men denken dat niets gemakkelyker om in te voeren ware. Echter mag men niet uit het oog verliezen dat de beslissingen, alsmede de wetten in eenen om zoo te zeggen *officiëlen* text vervat moeten zyn, en dat dit officiëel karakter geenszins volgens elks keuze mag veranderen.

Het grootste getal besluiten, in de provinciële besturen, gaet van de bestendige deputatie uit, welke uit mannen bestaet die eerder gekozen dan regtstreeksch door het Staetsbestuer benoemd zyn; men zal dan nimmer de kennis der beide talen van de leden dezer vereeniging kunnen *eischen*. Welnu, hoe zou men dan kunnen willen dat de beslissingen der bestendige deputatie eerder in het vlaemsch dan in het fransch genomen worden? Waer zullen de waerborgen zyn voor degenen der leden van dit kollegie die het vlaemsch niet kundig zyn, die het niet *moeten* kennen, wanneer men namens hun, in de kantooren, een besluit zal vervaerdigen dat zy noch lezen, noch verstaen kunnen zullen?

'T is alsdan dat er verwarring en wanorde in de besturen zou ontstaen, die andere grootere kwalen zouden te weeg brengen dan diegene, welke in het verslag opgenaemd zyn.

Indien men vryheid in alles en voor allen wil, moet men, gelyk het thans in Braband geschiedt, aen iedereen de keus zyner tael laten. Indien het eenen byzonderen vry staet zich in het vlaemsch tot een bestuer te wenden, moet het beslissende lichaem even vry zyn zich van het fransch te bedienen in deszelfs besluit, in het belang der goede beoordeeling en van den eensvormigen en ordelyken gang des bestuers.

Ik zou begrypen dat men zich kon beklagen, by aldien men, in de gemeentebesturen, stelselmatig alle vlaemsche stuk verdrong; indien men ooit tot de gemeentebesturen gezegd had: gy zult al de zaken in het fransch

Digitized by Google

behandelen; indien men zich halsstarrig verzette tegen het geven in het vlaemsch der onderrichtingen, welke degenen, die slechts het vlaemsch kennen, er gaen vragen.

Maer het is geenszins zoo, Mynheer de Minister, in de provincie die my toevertrouwd is. Dit is een der punten, ik durf het verzekeren, over hetwelk nog nooit eene klagt van wege eenen byzondere werd gehoord.

Een groot deel van het persooneel myns bestuers is met de vlaemsche tael bekend, en ik neem byzonderlyk in acht dat, zoo veel het mogelyk is, de bedienden, welke opvolgentlyk voor elke plaetsvervulling aengenomen worden, de beide talen magtig zyn. Ik zeg zoo veel het mogelyk is, Mynheer de Minister, om dat het persooneel der provinciële besturen moeijelyk te verkrygen is in tegenwoordigheid der zwakke toekomst, welke de loopbaen der openbare bedieningen oplevert; en mag men wel uitgestrekte kennissen vergen van degenen, welke, gedurende lange jaren, met eene geringe bezoldiging zich moeten vergenoegen?

De kommissie zegt, bladzyde 56, dat de maetregelen, welke zy voorstelt, *niet weinig zouden toebrengen om de provincie-raden en de gemeenteraden in de groote steden aen te sporen, in hunne vergaderingen, by voorkeur vlaemsch te spreken; waerdoor,* vervolgt het verslag, *menig lid dier vergaderingen, dat thans zelden of nooit het woord voert, zich in de moedertael zou kunnen uitdrukken, en de hem toevertrouwde belangen daerin verdedigen.*

Indien deze opmerking ernstiglyk op eenen der provincie-raden des ryks kan toegepast worden, is het voorzeker niet op dengenen van Braband. Ik ken er geen lid dat de minste moeijelykheid vindt om er zich in het fransch uit te drukken; niet één zelfs, dat zich niet volgens al de parlementaire vereischten van deze tael bedient.

Het zelfde geldt voor de gemeente-raden der steden. Nogthans is het my niet bewust, of te Diest, de beraedslagingen in de twee talen plaets hebben; maer ik heb bestatigd dat zy in het fransch geboekt worden.

Om terug tot den provinciëlen raed te keeren, zal ik zeggen dat elk lid, welk er deel van maekt, de noodwendigheden en de vereischten der bevolkingen wier tolk hy is, natuerlyk moet kennen; en echter heeft er nog nooit een van hun gevraegd dat er in voordeel van het vlaemschsprekende gedeelte der inwooners meer gedaen worde dan thans geschiedt.

Ik zal zelfs zeggen dat het deze vergadering is, die de vertaling in het vlaemsch der processen verbael harer zittingen heeft afgeschaft.

De provincie-raed heeft hierin gehandeld volgens hetgene in de wetgevende Kamers gebeurt. Inderdaed, de ontwerpen van wetten worden in het fransch alleenelyk vervaerdigd en het zelfde geschiedt met de uitgaef der Annales parlementaires.

De wetten worden in de twee talen afgekondigd.

Aengaende den provincie-raed:

De voordragt over den toestand der provincie, de besluitsontwerpen, en het verslag der beraedslagingen hebben alleenelyk plaets in het fransch;

De afkondiging der besluiten wordt steeds in de twee talen gedaen.

Digitized by Google

Dit is grootetyks voldoende in Braband, Mynheer de Minister; want de inwooners, die tot de dokumenten, welke men niet vertaelt, hunnen toevlugt nemen, behooren reeds tot die klas der maetschappy, welke het fransch, zoo niet beter, dan ten minste zoo goed als het vlaemsch leest en schryft. De vertalingen zouden dus overbodig zyn, dewyl er weinig of geene persoonen zouden zyn om die te lezen.

Van eenen anderen kant, worden deze afkondigingen niet gedaen om in de openbare plaetsen als een dagblad uitgedeeld te worden; zy zyn bestemd voor de provinciële raedsheeren zelven en voor de openbare besturen en gestichten; en indien de vlaemsche dagbladen verslag willen geven der beraedslagingen van den provinciëlen raed, worden hunne snelschryvers toegelaten zoowel als degenen der fransche bladen.

In een werk, welk ik de eer had u den 3 december 1856, toe te sturen in antwoord op eenen omzendbrief van uw departement in dato 10 november (Statistiek, nr 682), heb ik gezegd dat de registers van den burgerlyken stand, de budgetten en de rekeningen waervan het provinciëel bestuer de voorschriften levert, in het vlaemsch vervaerdigd worden,

voor 101 gemeenten van het arrondissement Brussel,
en voor 102 gemeenten van het arrondissement Leuven.

Te samen 203 gemeenten, op 338 waeruit de provincie Braband bestaet.

Men moet uit deze opgave niet afleiden dat alles in het vlaemsch in deze gemeenten gedaen wordt. Voor een groot gedeelte derzelve ontvang ik meertyds de brieven of de beraedslagingen in het fransch opgesteld, en nog onlangs, by het inzamelen der statistieke inlichtingen by al de gemeenten der provincie, *heb ik bestatigd dat* $^6/_{10}$ *ten minste der vlaemsche gemeenten my in het fransch antwoordden, schoon de toegezondene gedrukte voorschriften in de beide talen waren vervat.*

Betrekkelyk het lager onderwys doet de kommissie voorstellen, welke ik in het kort aenhalen ga, om er vervolgens op te antwoorden :

Bladzyde 36 :

Dat in de normaelschool te Lier de lessen in het nederduitsch dienen gegeven te worden, dewyl de leerlingen UITSLUITEND *bestemd zyn om in de vlaemsche gewesten te onderwyzen. Dat de leerlingen dezer school niet kunnen gedwongen worden fransch te kennen, evenmin als het de waelsche leerlingen te Nyvel kan worden opgelegd nederduitsch te leeren.*

Dat de leerlingen der school van Nyvel niet kunnen toegelaten worden om in de vlaemsch sprekende gemeenten het ambt van onderwyzer uit te oefenen, dan alvorens hunne examens op de nederduitsche tael te hebben ondergaen.

Deze maetregelen zouden ontwyfelbaer voor gevolg hebben de leerlingen van de normael school te Lier in de onmogelykheid te stellen het fransch te kennen, en, by gevolg, hetzelve te onderwyzen, en ik betwyfel sterk dat de huisvaders der vlaemsch sprekende gewesten over eenen dergelyken uitslag zouden te vrede wezen.

Digitized by Google

Overigens moet men grootelyks de afschetsing van het nederduitsch onderwys te Lier gegeven, overdreven hebben; want ik heb tot hiertoe nog geene enkele klagt ontvangen over de onkunde, betrekkelyk de kennis van het vlaemsch, der uit dit gesticht herkomstige onderwyzers, noch over de moeijelykheid, welke hunne leerlingen zouden ondervinden om de lessen die zy geven te begrypen.

In tegendeel, heeft de gemeenteraed eener *vlaemschsprekende* gemeente (Schepdael) onlangs de afstelling van haren onderwyzer gevraegd, om dat deze laetste niet in staet was het fransch aen zyne leerlingen te onderwyzen.

Wanneer men by dit volstrekt mangel aen klagten de omstandigheid voegt, dat byna al de in de vlaemsche gemeenten van Braband benoemde schoolmeesters en onder-schoolmeesters uit de school van Lier komen, mag men met reden veronderstellen dat het onderrigt in dit gesticht gegeven niet zoo gebrekkig is als men het schynt te gelooven. Trouwens, uit de opname der benoemingen in deze gemeenten gedaen, blykt dat de keuzen vielen :

In 1851 op	8	leerlingen van Lier,	2	van Nyvel.
In 1852 op	12	—	1	—
In 1853 op	11	—	»	—
In 1854 op	13	—	2	—
In 1855 op	8	—	2	—
In 1856 op	16	—	2	—
In 1857 op	15	—	»	—
In 1858 op	10	—	3	—
Te samen :	93		12	

Onder de 12 leerlingen van Nyvel, zyn er 2 te Opheylissem benoemd, gemeente welke deels waelsch en deels vlaemsch is, 1 te Hal, 3 te Brussel en 1 te Sint-Joost-ten-Noode, gemeenten welke men niet als volstrekt vlaemschsprekende mag beschouwen.

Daedzakelyk dus, worden de leerlingen van Nyvel uit de vlaemschsprekende gemeenten gesloten juist tegenstrydig aen hetgeen de kommissie gelooft.

Uit al hetgeen voorgaet, Mynheer de Minister, zult gy met my, denk ik, herkennen, dat in Braband alles wat mogelyk is gedaen wordt om aen de noodwendigheden der vlaemschsprekende bevolking te volkomen en dat er niet verder dient gegaen te worden.

De Gouverneur,

LIEDTS.

Digitized by Google

BYVOEGSEL *F.*

Verslag van den heer Gouverneur ad interim *der provincie Westvlaenderen.*

Brugge, den 16 february 1859.

MYNHEER DE MINISTER,

Ik heb met uwe depesche van 10 february 1859, algemeen bestuer der schoone kunsten, letteren en wetenschappen, nr 3766/5468, een afdruksel van het verslag ontvangen, gemaekt door de vlaemsche kommissie by koninglyk besluit van 27 juny 1856 ingesteld. UE. drukt onder anderen het verlangen uit, Mynheer de Minister, eenige inlichtingen te ontvangen betrekkelyk de tael in de bestuerlyke briefwisseling met de steden en gemeenten en met de byzonderen gebezigd, alsmede over den gang gevolgd voor de afkondiging van al de berichten tot het publiek, krachtens wetgevende en bestuerlyke schikkingen, gerigt.

Alhoewel ik niet gansch bekend ben met alles, wat in het gebied van al de arrondissements-kommissariaten in zwang is aengaende de bestuerlyke briefwisseling, heb ik het my niet kunnen onthouden UE. een verslag over te maken, in tegenwoordigheid der uitnoodiging die UE. my doet, om UE. zoo haest mogelyk inlichtingen te geven.

In Westvlaenderen is het vlaemsch de gebruikelyke tael. In de groote meerderheid der vlaemschsprekende gemeenten worden de gemeentelyke zaken in het vlaemsch behandeld en de beraedslagingen der gemeente-raden worden in de zelfde tael opgesteld en der hoogere overheid overgemaekt. De huwelyks-afkondigingen worden insgelyks in het vlaemsch gedaen.

De provinciële overheid bedient zich gemeenelyk van de fransche tael voor hare akten, doch de overgroote meerderheid dergene dezer akten, welke voor het publiek bestemd zyn worden steeds met eene vlaemsche vertaling afgekondigd. Al de in vorm van plakbrieven gedrukte besluiten, ten einde de uitvoering der wetten en verordeningen te verzekeren, worden mede met eene vlaemsche vertaling afgekondigd. Het *Memorial administratif* als ook het verslag der zittingen der bestendige deputatie verschynen in de beide talen. Al de bedienden-opstellers aen het provinciaël bestuer van Westvlaenderen gehecht, zonder onderscheid, zyn in staet eene briefwisseling zoo wel in het vlaemsch als in het fransch te houden, alsmede een besluit met beweegredenen te vergezellen in de beide talen.

Aengaende de bestuerlyke briefwisseling der provinciële overheid met de steden, heeft de zelve uitsluitelyk in het fransch plaets; echter behandelen eenige dezer laetste hunne zaken in het vlaemsch en bepalen zy zich by den opstel in het fransch van den begeleidingsbrief. De briefwisseling met de gemeenten heeft plaets door de tusschenkomst der heeren arrondisse-

Digitized by Google

ments-kommissarissen. Het is slechts in buitengewoon zeldzame en dringende gevallen, dat men regtstreeks met de landelyke besturen in briefwisseling treedt. Overigens, voor eenen omzendbrief, wordt deze door eene vlaemsche vertaling begeleid.

Voor hetgeen de regtstreeksche briefwisseling der provinciële overheid met byzonderen betreft, worden de beslissingen in het fransch genomen, welke tael men ook in het verzoekschrift hebbe gebezigd; echter wordt mededeeling ervan door de tusschenkomst der heeren arrondissements-kommissarissen en van het kollegie van burgemeester en schepenen gedaen. Ik heb menigmael de gelegenheid gehad te herkennen dat deze laetstgenoemde kollegiën, by de beteekeningen, welke zy den byzonderen, van wege de hoogere overheid te doen hebben, het vlaemsch gebruiken. In uitzonderlyke gevallen, heeft de briefwisseling met byzonderen plaets in de tael waerin deze laetste hun verzoek schreven. Deze regel wordt steeds gevolgd voor hetgeen het vlaemsch en het fransch betreft, en zelfs is het gebeurd dat een myner voorgangers in het engelsch antwoordde aen persoonen te Oostende verblyvende en welke, onderdanen harer Britsche Majesteit, zich van hunne eigene tael in hunne verzoekschriften hadden bediend.

Over het geheel genomen, denk ik niet, Mynheer de Minister, dat er jegens het provinciëel bestuer van Westvlaenderen, betrekkelyk het gebruik van het fransch, gegronde klagten kunnen ingediend worden. Alleenelyk zou men de heeren arrondissements-kommissarissen kunnen aenmanen, in het voorkomend geval, zich van het vlaemsch te bedienen in hunne officiële betrekkingen met de gemeentebesturen, die den wensch zouden te kennen geven de zaken in deze tael behandeld te zien.

Voor my persoonelyk, Vlaming van geboorte en het vlaemsch schryvende, heb ik altoos de poogingen ondersteund, welke strekten om de vlaemsche tael op de plaets te brengen, die zy waerdig is te bekleeden in de bestuerlyke en openbaren betrekkingen. Van dan af, kan ik UE. de verzekering geven, Mynheer de Minister, dat ik my in myne bestuerlyke briefwisseling volgens de inzichten des Staetsbestuers zal gedragen en in dier voege om der hoogere overheid min of meer gegronde klagten over dit onderwerp uit den weg te ruimen.

De Gouverneur ad interim,

B. VRAMBOUT.

BYVOEGSEL *G*.

Verslag van den heer Gouverneur der provincie Oostvlaenderen.

Gent, den 10 maert 1859.

MYNHEER DE MINISTER,

In het overmaken met uwe depesche in dato 10 february, algemeene

Digitized by Google

directie der schoone kunsten, enz., nr 3766/5468, van een exemplaer des verslags der vlaemsche kommissie, door koninglyk besluit van 27 juny 1856 ingesteld, belast UE. my met het overzien der besluitselen dezes verslags, voor zoo veel dezelve het bestuer dezer provincie raken, en tevens om UE. stipte inlichtingen over de echtheid der aengeduide grieven, alsmede over de voor- en nadeelen der door bovengenoemde kommissie voorgestelde maetregelen te laten toekomen.

De voorstellen dezer kommissie, voor hetgeen het provinciëel en gemeentelyk bestuer betreft, kunnen in de volgende punten betrokken worden :

A. « Het persooneel der kantooren van het provinciëel bestuer zou dermate behooren te worden ingericht, dat al de ambtenaren in staet zyn, zoo wel eene vlaemsche als eene fransche briefwisseling te houden, zoo wel een vlaemsch als een fransch besluit met beweegredenen te vergezellen.

B. » In afwachting dat die maetregel zonder merkelyke stoornis kunne genomen worden, diende men *verpligtend* te maken wat thans *vrygelaten* is, namelyk dat alle vlaemsche gemeentebesturen, *zonder uitneming*, die onder de bewaking van eenen arrondissement-kommissaris staen, met dezen ambtenaer in het nederduitsch briefwisselen, tael welke ook hy ten hunnen opzichte zou moeten gebruiken.

C. » Het provinciëel bestuer zou op vlaemsche verzoekschriften vlaemsche besluiten dienen uit te vaerdigen.

D. » De steden zouden het nederduitsch moeten gebruiken in *al hunne* betrekkingen met de burgers, in de plakbrieven, bekendmakingen, verordeningen, oproepingsbrieven tot de kiezingen, enz.; zy zouden vooral moeten vermyden in het fransch op vlaemsche rekwesten te antwoorden.

E. » Deze maetregelen zouden toebrengen om de provincie-raden en de gemeente-raden in de groote steden aen te sporen, in hunne vergaderingen, by voorkeur vlaemsch te spreken.

F. » Deze maetregelen zouden een einde stellen aen den noodlottigen invloed, dien thans in vele plattelands-gemeenten, welker zaken in 't fransch worden verrigt, een enkel persoon (de sekretaris) op den ganschen raed uitoefent. Dikwyls kan de sekretaris alleen, hoe gebrekkig soms ook, fransch schryven; hieruit vloeit voort dat hy aen de te nemene besluiten eene wending kan geven, die met de inzichten van den raed niet overeenkomt. »

Indien genoemde kommissie de voorgaende voorstellen en opmerkingen op Oostvlaenderen toepasselyk denkt, moet zy, alhoewel twee leden uit haren schoot te Gent met der woon gevestigd zyn, zeer onnauwkeurig ingelicht zyn over hetgeen daer in zwang is; door myne antwoorden punt by punt op hare besluitselen ga ik het bewyzen.

A. Al de beambten-opstellers ten provinciëlen besture van Oostvlaenderen schryven de twee talen; en dit is een der bedingen hunner aenvaerding als kommies. De kennis der twee talen wordt mede van de expeditionnarissen gevergd.

B. Onder het nederlandsch Bestuer was het gebruik der vlaemsche tael

Digitized by Google

door de gemeentebesturen der vlaemsche gewesten, verplichtend, en dit was eene der grieven aen dit Staetsbestuer te laste gelegd. Men aenzag alsdan deze verplichting als eene toenadering tot het aennemen der hollandsche spelling, in dit deel van België.

Sinds de verheffing van het belgisch Staetsbestuer, werd den gemeentebesturen heele en volle vryheid in het gebruik der eene en der andere tael verleend; en deze vryheid werd weldra door art. 23 der Grondwet gewettigd.

Echter maekten er weinig gemeentebesturen gebruik van; en behoudens in de steden, in de dry waelsche gemeenten en in eene andere groote gemeente bleven de beraedslagingen der gemeente-raden zoo als voorgaendelyk in het vlaemsch plaets hebben, en zulks geschiedt thans nog. De gemeentelyke budgetten worden zelfs in het vlaemsch opgesteld en afgekondigd, behalve die der steden *Gent* en *Ronsse* en der dry waelsche gemeenten. De registers van den burgerlyken stand worden in al de vlaemsche plattelands-gemeenten in het vlaemsch gehouden. De briefwisseling der burgemeesters en schepenen met de arrondissements-kommissarissen heeft ook byna algemeenlyk in het vlaemsch plaets, terwyl deze laetste, in hunne dagelyksche betrekkingen met de gemeentelyke ambtenaren de tael schryven, welke deze ambtenaren by voorkeur gebruiken.

C. Het *Mémorial administratif* der provincie is in de twee talen opgesteld, alsmede al de andere afkondigingen en onderrigtingen van het provinciëel bestuer uitgaende. Dit bestuer bedient zich bywylen in zyne omzendbrieven van de vlaemsche tael alleenelyk, wanneer het eenen franschen tekst er by niet noodig acht.

Zelfde bestuer gebruikt niet alleenelyk de vlaemsche tael voor zyne beslissingen over vlaemsche verzoekschriften, maer handelt nog eveneens jegens de vragen der gemeente-raden, der godshuizen, der bureelen van weldadigheid en der kerkfabrieken, welke in het vlaemsch toekomen. Nog bezigt hetzelve het vlaemsch wanneer het zich regtstreeks tot het bestuer eener plattelands-gemeente wendt.

D. Voor hetgeen de steden betreft, zie hier het uittreksel der inlichtingen welke ik van dezelve heb erlangd:

Te *Gent* antwoordt men in het vlaemsch op de aenvragen, welke aen het gemeentebestuer in deze tael toekomen. Al de afkondigingen hebben in de twee talen plaets en de akten van den burgerlyken stand worden in het vlaemsch opgesteld.

Te *Aelst*, heeft de briefwisseling met de byzonderen in het fransch plaets, echter antwoordt men in het vlaemsch op de aenvragen in deze tael vervat. De afkondigingen en de akten van den burgerlyken stand worden in het vlaemsch opgesteld.

Te *Audenaerde*, heeft de briefwisseling in het fransch plaets, behalve wanneer het persoonen geldt die deze tael niet spreken. De afkondigingen gebeuren in het vlaemsch, en de akten van den burgerlyken stand worden mede in het vlaemsch opgesteld, wanneer de verschynende partyen niet verzoeken dat zy in het fransch vervaerdigd zyn.

Digitized by Google

Te *Deynze* worden de briefwisseling met de byzonderen, de afkondigingen en de akten van den burgerlyken stand in het vlaemsch opgesteld.

Te *Eecloo* wordt de vlaemsche tael ook uitsluitelyk gebruikt.

Te *Geeraerdsbergen* gebruikt men de eene of de andere tael in de briefwisseling met de byzonderen, volgens de tael der persoonen tot dewelke dezelve gerigt is. De afkondigingen en de akten van den burgerlyken stand zyn in het vlaemsch opgesteld.

Te *Lokeren* worden de briefwisseling met de byzonderen, de afkondigingen en de akten van den burgerlyken stand in het vlaemsch vervaerdigd.

Te *Sint-Nikolaes* heeft de briefwisseling in de eene of in de andere tael plaets, ingevolge dezelve gerigt is tot persoonen die het fransch of het vlaemsch spreken. De afkondigingen en de akten van den burgerlyken stand zyn in het vlaemsch opgesteld.

Te *Ninove* is de briefwisseling met de byzonderen gemeenlyk in het fransch. De afkondigingen hebben nu in het fransch, dan in het vlaemsch, doch meesttyds in het vlaemsch plaets. De akten van den burgerlyken stand zyn in het vlaemsch opgesteld.

Te *Ronsse* is de briefwisseling met de byzonderen in het fransch of in het vlaemsch, ingevolge de tael welke de persoonen tot wie zy gerigt is, spreken. De afkondigingen worden in de twee talen gedaen en de akten van den burgerlyken stand zyn in het fransch vervaerdigd, volgens een oud gebruik; aengezien de stad byna te midden in het waelsche land gelegen is, is er de fransche tael zeer in gebruik.

Te *Dendermonde* heeft de briefwisseling met de byzonderen in de tael plaets, welke zy verondersteld worden het best te verstaen. Men antwoordt steeds in het vlaemsch op de vragen in deze tael gedaen. De afkondigingen zyn gemeenlyk in het vlaemsch opgesteld, behalve degene van een zeker gewigt, welke in de beide talen zyn vervat. De akten van den burgerlyken stand zyn in het vlaemsch opgesteld, uitgenomen de huwelyksakten der persoonen weinig met deze tael bekend. In dit geval gebruikt men het fransch.

E. De provinciële raedsheeren en de leden der gemeente-raden der groote steden hebben de volle vryheid zich in het vlaemsch in hunne vergaderingen uit te drukken; en indien de eerstgenoemde zulks niet doen, is het om dat de vlaemsche uitspraek verschillend zynde volgens de plaetselykheden, zy waerschynelyk denken beter verstaen te worden in het fransch, wanneer zy deze spraek even magtig zyn. Voor hetgeen de gemeentelyke raedsleden der groote steden betreft, aengezien de fransche tael in den omgang gebruikt wordt en zy derhalve in deze tael hunne opvoeding hebben ontvangen, begrypt men dat zy hun meer eigen is en van daer dat zy derzelver gebruik verkiezen.

F. Zoo als ik reeds meldde, *littera B*, bedienen zich de sekretarissen der plattelands-gemeenten van de vlaemsche tael in het opstellen der besluiten van de gemeente-raden en der andere bestuerlyke akten; en de grief welke de kommissie hun te laste legt, is, aengaende Oostvlaenderen, *geheel en al inbeeldig.*

Digitized by Google

Overigens zou men zich een valsch denkbeeld van den staet der zaken geven, indien men geloofde dat de leden der plaetselyke besturen en de gemeentelyke raedsheeren van Oostvlaenderen slechts het vlaemsch spreken en begrypen. Ik heb my, in myne betrekkingen met dezelven, van het tegenovergestelde kunnen overtuigen.

Wy hebben de Vlaenderen, in 1829, verzoekschriften zien indienen, tegen het gebruik der thans in hunnen naem aengeprezene spraek.

De fransche spraek wordt het meest algemeen in België verstaen en gesproken; weshalve dezelve natuerlyk de officiëele tael des lands is. Echter weet elkeen dat onze grond gedeeltelyke bevolkingen heeft, wien andere spraken alleen eigen zyn; hier is 't het vlaemsch, daer is 't het waelsch, verder zelfs het duitsch, gelyk in zekere deelen des lands. Wat natuerlyk en billyk is, is dat men te dier plaetsen in deze zaek de bevolkingen alle gemak verleene.

De Vlamingen hebben hunne klagten ingediend voor hetgeen hun betreft, en zy hadden gelyk; maer de kommissie, welke zich als hunnen tolk aenstelt, heeft het ongelyk gehad geene rekening te houden der genomene opvolgende schikkingen om aen de vlaemschsprekende bevolkingen in de maet hunner regten, volle voldoening te laten wedervaren, en van in hunnen naem onaennemelyke eischen voor te dragen.

Men betwist niet dat de klassische studie der vlaemsche tael onder onze vlaemsche bevolking als een nuttig middel van beschaving aen te moedigen zy; echter zou ik het als een kwaed aenzien, dat deze studie die der fransche tael uitsloot, welke meer toegang biedt tot de wetenschappelyke voortbrengselen, die geroepen zyn om hunnen invloed op den voortgang der menschelyke kennissen uitteoefenen.

In deze provincie is alle gemak zoo ruim aen onze bestuerden bedeeld, dat, wilde men zulks nog uitbreiden, de dienst myner kantooren, reeds aengegroeid door de inwikkelingen, welke het bestuer der zaken in twee verschillende spraken medebrengt, onmogelyk zou worden, met de my er toe verleende hulpmiddelen.

Aenvaerdt, enz.

De Gouverneur,
DE JAEGHER.

BYVOEGSEL *H.*

Verslag van den heer gouverneur der provincie Limburg.

Hasselt, 12 maert 1859.

MYNHEER DE MINISTER,

Ten einde zoo volledig mogelyk de belangryke vragen te kunnen beant-

Digitized by Google

woorden, welke het voorwerp uitmaken van UE. depesche van 10 february lestleden, algemeen bestuer der schoone kunsten, enz., nr 3766-5468, heb ik my zorgvuldig ingelicht over hetgeen in myne provincie in voege is betrekkelyk het gebruik der vlaemsche tael door de verschillige overheden, welke regtstreeks van myn bestuer afhangen.

Ik ga in het kort en volgens rang van opklimming het stelsel opgeven dat de vlaemsche kommissie, door koninglyk besluit van 27 juny 1856 ingesteld, in de dienst der gemeentelyke en provinciale besturen verlangt ingevoerd te zien. Iedere onderverdeeling van het werk zal ik met de daermede in betrekking staende praktische daedzaken vergezellen, en ik zal de eer hebben, Mynheer de Minister, UE. in de zelfde orde, myn opmerkingen en inzichten voor te dragen.

Dienst der onder de bewaekzaemheid der arrondissement-kommissarissen geplaetste gemeenten.

De kommissie wou dat de briefwisseling der vlaemschsprekende gemeenten met den kommissaris van hun arrondissement in het nederduitsch plaets hadde, en dat zy in hunne betrekkingen met de burgers, in de plakbrieven, de aenkondigingen, de verordeningen, de oproepingsbrieven tot de kiezingen, enz., enz., zich van de zelfde tael bedienden.

Uit myne inlichtingen blykt dat er een tamelyk groot getal plattelandsche gemeenten der provincie Limburg zich voor hunne briefwisseling met het arrondissement-kommissariaet van de fransche tael bedienen, dat er menigvuldige zyn, welke uitsluitend de vlaemsche tael gebruiken, en dat er eenige beurtelings de eene en de andere bezigen.

Evenzoo doen de heeren arrondissement-kommissarissen, welke zich volgens de gebruiken der gemeentebestueren van hun gebied schikken.

Ik ben van gevoelen, Mynheer de Minister, dat het goed ware den wensch door de kommissie uitgedrukt in te willigen. Het is welbekend dat het grootste getal der leden van de besturen der vlaemsprekende gemeenten het fransch niet magtig zyn, en dat zy aldus meesttyds genoodzaekt zyn, blindelings, de stukken te teekenen, welke de sekretaris goedvindt in deze tael op te stellen.

De invloed der gemeente-sekretarissen in het algemeen, reeds te groot, vergroot noodzakelykerwyze nog meer wanneer men eene tael gebruikt, welke de meerderheid des raeds en des gemeentelyken bestuers niet verstaet.

De ondervinding leert dat de sekretarissen maer al te dikwyls hun gezag, ten minste zedelyk, boven hetgeen hunner oversten stellen. Telken male er ambtenaren van dit slach verschillige gemeenten bedienen, mag men byna verzekerd zyn overal de zelfde beslessingen in grond en in vorm, hoe vreemd en hoe weinig gegrond zy ook mogten zyn, te ontmoeten.

Diensvolgens zou ik, voor wat my betreft, willen, dat het gebruik van het vlaemsch zich zou uitstrekken tot het opstellen der processen verbael van de zittingen der gemeenteraden, alsmede tot al de akten welke regtstreeks hunne bestuerden betreffen, en waeronder ik, onder anderen, degenen van den burgerlyken stand rangschikke.

Digitized by Google

Een gemengd stelsel aennemen voor het platte land ware tegenstrydig met de rede en zou eene beweenelyke verwarring, oorsprong veler misslagen en misbruiken, te wege brengen. Er behoeft duidelykheid in den opstel der officiëele dokumenten, en deze duidelykheid maken de persoonen wier studiën niet verder dan tot de eerste grondbeginselen liepen, zich alleen door de pratyk eigen. Het schynt my dus nuttig dat de ondergeschikte ambtenaren eene enkele tael gebruiken voor al de gemeentelyke betrekkingen hunner dienst.

Het aennemen van het stelsel, welk ik voordraeg, en dat redematig uit de inzichten der kommissie voortvloeit, zou tot geene ernstige moeijelykheden kunnen aenleiding geven. Reeds al de vlaemschsprekende gemeenten ten platten lande, uitgezonderd *zeventien,* schryven de akten van den burgerlyken stand in de tael der meerderheid der inwooners; allen of byna allen maken er gebruik van in hunne mondelingsche beraedslagingen, alsmede in hunne in het verslag der kommissie aengehaelde regtstreeksche betrekkingen met hunne lastgevers, en slechts het minste getal neemt beslissingen in het fransch.

Er valt dus, eigentlyk gesproken, niets anders te doen dan de uitzonderingen te doen ophouden, en hetgeen thans vry is bestuerlyk verplichtend te maken. Het is redelyk en natuerlyk dat de volmagtgevers de akten hunner gevolmagtigden kunnen nazien en oordeelen tot hoe ver zy hun vertrouwen waerdig zyn. Overigens zal ik er byvoegen, Mynheer de Minister, dat het gebruik van het fransch in vele plaetsen is ingevoerd geworden, niet door wezentlyken en voorbedachten voorkeur, noch door tegenstrevigheid jegens de moedertael, maer wel door eenen geest van terugwerking tegen het voorgaende Staetsbestuer. De groote ontwikkeling, welke de vlaemsche letterkunde gedurende deze laetste jaren genomen heeft en de gunst des volks die haer omringt zyn er een onwederleggelyk bewys van. — Het vaderlandsch gevoel deed voor een oogenblik de vlaemsche tael wyken; het zelfde gevoel bragt haer terug, — 'T is nooit het vraegstuk der stammen welk op het spel is in ons gelukkig vaderland, maer wel hetgene der talen. Deze laetste, ondanks eenige ongelykheid van vorm, als kinderen eenes zelfden huisgezins behandelen, moet der eenheid, die leus en dat zinnebeeld der magt van het belgische volk, kracht en vastheid byzetten.

'T is met dit inzicht dat de bestendige deputatie, in derzelver bestuerlyk vertoog van 1858, ten sterksten aenbevool de twee spraken op eenen voet van volkomene gelykheid in het volksonderwys te behandelen.

Bestuer der steden Hasselt, Maeseyck, Sint-Truiden en Tongeren.

De kommissie denkt, en ik deel in haer gevoelen, dat de steden niet aen het opzicht der arrondissement-kommissarissen onderworpen, meer vryheid in het gebruik der talen dan de plattelands-gemeenten moeten hebben; zy kunnen van deze vryheid gebruik maken telkens dat hun bestuer niet in regtstreeksche aenraking met de inwooners komt. De briefwisseling met de hoogere overheid mag zonder bezwaer in het fransch plaets hebben,

Digitized by Google

vermits deze taal in de steden meer is verspreid, en omdat de leden der regering dezelve in het algemeen in genoegzaem voldoenden graed bezitten.

Even als voor de landelyke gemeenten, zou de spraek der meerderheid van de inwooners der steden verplichtend moeten zyn voor de afkondigingen, bekendmakingen, enz., alsmede voor de antwoorden op vragen in deze taal opgesteld. Indien de budgetten, de rekeningen, de verordeningen, enz., oorspronkelyk in het fransch zyn opgesteld, zouden deze stukken by hunne afkondiging van eene vlaemsche vertaling vergezeld moeten zyn.

Hier nog, Mynheer de Minister, zou het gebruik weinig of niet moeten veranderd worden.

Bedienen zich de steden myner provincie van de fransche tael in hunne betrekkingen met de hoogere overheid, zy gebruiken telken male het vlaemsch, wanneer zy zich regtstreeks tot hunne bestuerden wenden, behalve in het geval dat deze laetste zich van eene andere spraek bedienen.

De akten van den burgerlyken stand zyn in het vlaemsch opgesteld te Hasselt, Maeseyck en Tongeren. Te Sint-Truyden alleen zyn dezelve in het fransch vervaerdigd.

Provinciëel bestuer.

De briefwisseling en de akten van het provinciëel bestuer der provincie Limburg zyn in het algemeen, in de fransche tael opgesteld. Er bestaet slechts uitzondering voor de *regtstreeksche* antwoorden aen de gemeenten en aen de byzonderen, wanneer de aenvragen dezer laetste in het vlaemsch zyn gedaen. Deze gevallen zyn zeldzaem, en ik gewaeg van dezelve alleenelyk om te bestatigen dat men geen uitsluitend stelsel gevolgd heeft.

De kommissie verlangt dat al de beslissingen der provinciële besturen in het vlaemsch geschreven worden, wanneer de gemeenten of de belanghebbenden zich van deze tael bediend hebben. Deze wensch is redelyk en is het noodzakelyk gevolg van hare andere voorstellen. Inderdaed, indien het van belang is dat de meerderheid van eenen gemeente-raed de tael kenne in dewelke hy zyne ontwerpen en zyne vertoogen voordraegt, is het voorzeker van niet minder belang dat zy de genomene beslissing begrype.

Het tot hiertoe in myne provincie gevolgd stelsel zou zelf meer rationneel worden ; thans gebruikt men de twee talen voor het overmaken der onderrichtingen door middel van het *Memorial administratif* — alhoewel men in Limburg slechts een tiental waelsche op twee honderd gemeenten ontmoet ; de budgetten en de gemeentelyke rekeningen, en in het algemeen al de tabelmodellen zyn in de beide talen gedrukt. Waerom zou dus het voornaemste deel, namelyk de beslissingen, die de maetregelen van uitvoering voorschryven, niet in de tael opgesteld zyn, waervan de overheden en de byzonderen gebruik gemaekt hebben?

Alhoewel het meerendeel der bedienden opstellers myns bestuers geene groote zorgen aen de studie der vlaemsche tael besteed hebben, heeft de noodzakelykheid der vertaling van dokumenten, die door hunne uitge-

Digitized by Google

strektheid en hunnen inhoud belangryk zyn, dezelve genoegzaem met deze tael eigen gemaekt, om er zich met nut te kunnen van bedienen.

Aengezien zy allen geboren Vlamingen zyn en zy gewoonelyk hunne moedertael spreken, zou het hun overigens gemakkelyk wezen dezelve weldra met al de gewenschte duidelykheid te schryven.

Verre dan, Mynheer de Minister, dat er ernstige bezwaringen te vreezen zyn, denk ik dat het aennemen der inzichten van de vlaemsche kommissie slechts goed, en noodzakelyk veel goed moet voorbrengen.

Ik besluit my stiptelyk, Mynheer de Minister, in het praktische deel der my toevertrouwde dienst, en ik onthoud my uit te weiden over de zedelyke overwegingen, welke deze vraegstukken werkelyk opwekken. De daedzaken billyken overigens ten volle de inzichten der kommissie, en hare wenschen, voor hetgeen de punten betreft, welke ik te behandelen heb, zyn gematigd en gemakkelyk uitvoerbaer. Gelyk van eenen anderen kant het Staetsbestuer het grootste belang heeft de verlangens der talryke vlaemsche bevolkingen in hetgeen mogelyk is, te bevredigen, laet ik met zooveel te meer vertrouwen de te nemene beslissing aen UE. hooge wysheid over, daer ik de overtuiging heb, dat de beweegredenen en de daedzaken, welke dezelve onderschragen, met al de rypheid van overleg en de onpartydigheid zullen beoordeeld en overwogen worden als het de gewigtigheid eener zaek eischt, die ernstig en sinds lang de openbare denkwyze gaende houdt.

De Gouverneur,

Graef DE T'SERCLAES.

BYVOEGSEL *I.*

Brief van den heer Minister van Justicie aen den heer Minister van het Binnenlandsche.

Brussel, 14 february 1859.

MYNHEER DE MINISTER,

In antwoord op UE. brief van den 8sten dezer maend, algemeene directie der schoone kunsten, der letteren en der wetenschappen nr 3766/5468, heb ik de eer UE. te laten weten dat de besluitredenen van het verslag in name der vlaemsche kommissie gemaekt en myn departement met betrek tot de regterlyke inrichting rakende, door den heer de Decker, 16den maert 1857, aen mynen voorganger medegedeeld, en sinds 21sten der zelfde maend aen de waerdering onderworpen werden van den heer Leclercq, die de kommissie heeft voorgezeten, welke met de herziening der wetten over de regterlyke inrichting is gelast geweest.

Digitized by Google

Deze besluitredenen hebben tot voorwerp verstrekt van een zeer wydloopig verslag van dezen regtsambtenaer. Ik kan my slechts aensluiten by de beweegredenen, welke in dit verslag, aen myn departement den 22 augusty 1857 overgemaekt, zyn ontwikkeld, en ik heb de eer, Mynheer de Minister, UE., met dezen, het overschrift van dit werk te laten geworden.

De Minister van Justicie,

VICTOR TESCH.

Verslag van den heer Procureur generael Leclercq aen den heer Minister van Justicie.

MYNHEER DE MINISTER,

Door depesche van 21sten maert laetstleden, 3e afdeeling, 1ste bureau, litt. L, nº 84, heeft UE. myne denkwyze gevraegd over eene reeks schikkingen, welke eene kommissie, in het Ministerie van Binnenlandsche Zaken ingericht, ten einde het gebruik der fransche en vlaemsche talen te regelen in de betrekkingen der openbare overheden onder elkander en met de byzonderen, voorstelt in de wet van regterlyke inrichting, te lasschen.

Ik heb eenigen tyd gewacht op deze vraeg te antwoorden, dewyl ik dacht, dat, om rypelyk de voorgestelde schikkingen te beoordeelen, er voorafgaendelyk, het ryk door, een onderzoek moest ingesteld worden, dat met nauwkeurigheid en in al deszelfs deelen den staet deed kennen der zaken dien dezelve zouden vervangen; in hoe ver deze staet aen de noodwendigheden der bevolking en der openbare dienst voldoet; hoe dezelve tot stand kwam en indien, op de wyze hoe hy tot stand kwam, men er met niet meer zekerheid en met niet min bezwaernis dan van wege stellige schikkingen de volvoering mag verwachten van hetgeen billyk en goed is, in het belangryk vak voor hetwelk men dusdanige schikkingen vraegt.

Zulkdanig is, inderdaed, de uitslag van dit onderzoek, in hetwelk de officieren van het openbaer ministerie by de geregtshoven en tribunalen, de regters van instruktie en de vrederegters zyn verhoord geworden. Allen zyn eenstemmig en uit hunne verslaggevingen mag men afleiden, dat van den dag af der afkondiging van vryheid der talen door de Grondwet; het gebruik der fransche en vlaemsche talen zich van lieverlede, stil, zonder dwang, zonder wryving, zonder eenige tegenspraek noch moeijelykheid heeft bedeeld in de verschillige plaetsen en onder de bevolking, volgens het de natuerlyke gang der zaken en het goed beheer der justicie vergden, het eenige wat deze bevolking aenbelangt; dat hetgene voorheen gepleegd werd eene waerborg is voor hetgeen in het toekomende zal gedaen worden; dat hetgeen nog ontbreekt onfeilbaer zal ingevoerd worden door den drang

Digitized by Google

der omstandigheden, krachtiger dan alle stipte schikkingen, omdat in hunne natuer zelve besloten, deze drang veel verstandiger, volledіger, onpartydiger en min drukkend tot der gehoorzaemheid is; eindelyk, dat deze voorgewende onderdrukking der vlaemschsprekende bevolkingen, waervan de kommissie gewaegt, slechts het spookbeeld is van mannen, die, ik geloof het geerne, van goede meening zyn, maer wien een slecht begrepene nationale geest verblindt, geest, die, om deze zelfde reden, strydig is met zyn voorwerp, de overmatige liefde tot de moedertael, welke, hoe voortreffelyk deze ook zyn moge, toch slechts de tael is van een klein volk te midden der groote volkeren Europa's verloren, en gevolgentlyk nooit de tael van het onderwys en van de opvoeding, noch de tael der wetenschappen, nog die van het regt, noch die der wetgeving is geweest, het thans niet is, noch in lange zal worden, indien zy het ooit worde, en die eene hinderpael zou zyn voor allen voortgang en alle beschaving voor het volk dat er zich in zou besluiten.

Deze weinige woorden zyn voldoende om de voorstellen, waerover UE. myne denkwyze vraegt, ten aenzien der wet van regterlyke inrichting ter zyde te schuiven en om my te ontlasten dezelve in haerzelven te onderzoeken. Deze schikkingen zyn onnoodig, en zouden zonder eenig wezentlyk voordeel voor iemand of ten minste voor het publiek, een oude orde, door de ondervinding bekrachtigd en uit derzelver natuer volgens de noodwendigheid der justicie vooruitstrevend, vervangen door een andere louter theoretische orde, en die door hare nieuwigheid gevaerlyk wordt voor het toepassen derzelve op zoo veelvuldige betrekkingen, als degene zyn der regthoorige met elkander en met de verschillige regterlyke lichamen, als ook met al hetgeen er van by of van ver aen behoort.

Ik zal my nogthans veroorloven eenige bemerkingen by te brengen, die my de zware hindernissen schynen aen te duiden, waertoe de regtstreeksche tusschenkomst der wet, wanneer geene noodzakelykheid zulks gebiedt, zou aenleiding geven in het regelen van het gebruik der vlaemsche en fransche talen door oppermagtige en dwingende maetregelen, als diegene, welke men voorstelt, en die, hoe men ze ook verzachtenderwyze noemen wille, tegen al de Belgen gericht zyn, die tot den huidigen dage de vryheid genoten hebben zich volgens hunnen wil en hun belang van de fransche tael te bedienen; maetregelen, die daerby strekken om het gebruik der fransche tael te beperken of te verbieden, daer waer hetzelve reeds sinds lang bestaet, en voor doel hebben deze tael uit al de vlaemschsprekende streken en zelfs uit de franschsprekende, voor hetgeen de zaken betreft, die daer van vlaemschsprekende gewesten toekomen, te sluiten.

Overal en ten allen tyde is de regtstreeksche tusschenkomst der wet in het gebruik der talen eene allerhoogst gewigtige zaek geweest, die met de uiterste zorgvuldigheid moest behandeld, en door de volstrekste noodzakelykheid alleen moogt aengeraden worden. Het vrye gebruik der talen behoort tot de innigste en raekbaerste gevoelens van het menschelyk hart; het is verwant aen al de zedelyke en stoffelyke belangen der menschheid, daer hetzelve onafscheidbaer is van al de betrekkingen der menschen met

Digitized by Google

elkander en met gansch de samenleving. De minste inbreuk op de vryheid, nopens dit punt, kan de meest te duchtene driften voor de orde en openbare rust, voor het bestaen zelf eener natie, opwekken. En zoo is byna altoos, gelyk de geschiedenis getuigt, de uitslag eener regtstreeksche tusschenkomst der Staetsbesturen in het gebruik der talen, wanneer zy in plaets gesteld wordt eener door zichzelve verordende en bepaelde vryheid, 't is te zeggen, door den natuerlyken gang der zaken en den dagelykschen samenloop der menschen, die in verschillende talen zich uitdrukken, zich eerbiedig jegens elkander gedragen en, onder geene ydele voorwendselen, de anderen overheerschen willen, met hunne tael op te dringen aen degenen die ze niet verstaen, terwyl zy de tael dezer laetsten verstaen of dat verlichtte bemiddelaers hen vertegenwoordigen en hun tot zekere vertolkers verstrekken.

Een groot volk, dat eene zeer verspreidde tael spreekt, en die ryk is aen talryke letterkundige, wetenschappelyke, historische, wetkundige en godsdienstige meesterstukken, kan wel, zonder gevaer, aen geringe bevolkingen, die in haer midden zich bevinden en eene verschillende tael spreken, stellige regels voorschryven; zyne magt maekt zyne zekerheid uit en verklaert zyne tusschenkomst; het doel dezer maetregelen strekt, door de opslorping der tael van de minderheid in degene der meerderheid, tot het stichten eener grootere nationale eenheid, en dit doel, indien hetzelve niet ganschelyk de tusschenkomst der wet billykt, verontschuldigt dezelve. Maer het kan zoo niet zyn daer, waer gelyk in België, er twee omtrent gelyktallige bevolkingen bestaen, waer de tael der eene, der waelsche bevolking, eene de wereld door verspreidde tael en de algemeene tael is van het onderwys en van de opvoeding, der letteren, der wetenschappen en der wetgeving, eene der vier europeesche talen wier gedenkmalen zich met den vooruitgang der hedendaegsche beschaving vereenigen; waer, in tegendeel, de tael der andere, die der vlaemsche bevolking, al deze hoedanigheden ontbreekt, waer al degenen die, onder deze bevolking, eenig onderwys genoten hebben, de fransche tael spreken en verstaen, waer, om al deze redenen, de vlaemsche tael, behalve voor een gering getal geletterden, immer der waelsche bevolking vreemd zal blyven, wat men ook in het werk stelle.

In deze omstandigheid de wet regtstreeks en met het doel, dat men voor heeft, doen tusschenkomen, ware onfeilbaer, zonder nut, en met nog meer reden zonder noodzakelykheid, in het enkel belang van eenigen en voor de voldoening eeniger meer theorische dan praktische geesten, gansch de bevolking wier moedertael de fransche is, van al de openbare bedieningen en van al de baliën verwyderen in de plaetsen waer de vlaemsche tael gesproken wordt; 't ware zelfs haer van vele plaetsen verwyderen waer de fransche tael gesproken wordt, maer waervan vlaemschsprekende bevolkingen onderhoorig zyn; het ware eene menigte belangen kwetsen, de eigenliefde van talryke persoonen krenken waer zy het ligtst raekbaer zyn; het ware door duidelyk tegen haer gerigtte regels de waelsche bevolking, aldus ten harent geperkt zonder zelfs de vertroosting te hebben de bevolking, die haer buitensluit, op hare beurt buiten te sluiten, verbitteren en

Digitized by Google

vergrammen; het ware gevolgentlyk verdeeldheid in stede van eenheid stichten; het ware het land in twee volken verdeelen door eene splitsing die, eenmael tot stand gebragt, gedurig breeder zou worden, en er weldra twee vyandige volken zou van maken die, door hunnen weerszydigen afkeer, het eene naer Frankryk, het andere naer Holland zouden gedreven worden.

Hetgeen vóór en na 1830 voorviel is ons eene les, die wy niet moeten vergeten. Men wil thans hernieuwen hetgeen het Staetsbestuer van het voormalig koningryk der Nederlanden deed, wanneer hetzelve regelen voorschreef over het gedwongen gebruik, niet van het hollandsch en het fransch, maer van het fransch en van het nederduitsch onder welke laetste benaming hetzelve de hollandsche en de vlaemsche spraken begreep. Men weet dat deze maetregelen de algemeene afkeuring verwierven en de krachtdadigste tegenbetuigingen in de vlaemsche gelyk in de waelsche provinciën opwekten, en dat zy eene der voornaemste oorzaken werden der omwenteling van 1830. Door dezen uitslag kan men oordeelen tot welk eenen de voorgestelde maetregelen zouden leiden, en welke gevaren zy der belgische nationaliteit zouden berokkenen.

De gevolgen van art. 23 der Grondwet bevestigen deze vooruitzichten; dit artikel schryft de tusschenkomst der wet in het gebruik der talen geenszins voor, het bepaelt zich haer hetzelve voor te behouden en er de palen van te vestigen, maer in grondbeginsel en als algemeenen regel roept hetzelve de vryheid uit, werpt het tegenstrydig grondbeginsel der tusschenkomst omver, en werkt terug op een verleden dat men, onder zekere opzichten, zelfs strenger zou willen hernieuwen, indien de voorstellen der kommissie van het Binnenlandsche aengenomen wierden.

Na de afkondiging der Grondwet, wanneer de natie het vrye beschik van haerzelven had hernomen, zag men van het stelsel door het Staetsbestuer der Nederlanden gevolgd, in eens af; de waelsche en vlaemsche bevolkingen begrepen dat zy een enkel volk uitmaekten, dat zy de banden, die hen vereenigden, nog nauwer moesten strengelen; dat de tael eene groote plaets onder de wezentlyke elementen hunner vereeniging moest nemen; dat, by aldien men in elk der twee deelen des lands eene volstrekt verschillende tael wilde hebben, dit tegen deze vereeniging werken, twee volken in stede van een enkel en dus de vernietiging der belgische nationaliteit willen was. Zy hebben begrepen dat aen eene der twee talen in gebruik, aen die, welke het meest geschikt was om dezelve te samen te brengen, het grootste deel moest gegeven worden, dat deze rol natuerlyk toekwam aen degene der beide, die steeds de eenige tael der inwooners van het eene deel des lands zou zyn, die gekend was door al de eenigszins geleerde Belgen van het andere deel, en die overal de tael van het onderwys, van de letteren, van de wetenschappen en van de wetten was. Zy hebben begrepen dat het terugstooten der fransche tael van de streek waer men het vlaemsch spreekt, het terugstooten der Walen van dezelve medebragt, en een krachtig werktuig van eenheid, van magt en van nationaliteit verbreken was, welks verlies al de andere nutteloos zou maken. Deze

Digitized by Google

gedachten en deze gevoelens, zoo waerdig van een door zyn gezond oordeel bekend volk, werden onmiddelyk in werking gebragt, en, zonder van de vlaemsche tael af te zien, dezelve zelfs met de liefde der moedertael verschuldigd bewarende, hebben de vlaemsche bevolkingen de tael hunner waelsche broeders aenvaerd, volgens het de wezentlykheid der noodwendigheden vereischte en het de natuerlyke gang der zaken elken dag aenduidt.

Ik kan niet gelooven dat het Staetsbestuer ooit denke dit werk van wysheid te verbreken; my dunkt dat de voorstellen der kommissie dienen afgewezen te worden, en dat men zich op de voorzichtigheid der goede burgers en der magistraten moet berusten om te verbeteren wat te verbeteren moogt zyn in hetgeen een gebruik van een vierde eeuws heeft bevestigd; een dergelyk gebruik, ontstaen en ontwikkeld in een vry land, betoont beter den waren wensch der bevolkingen dan het de vertoogen eeniger onbedachte voortstanders van het uitsluitelyk vlaemsch stelsel kunnen doen.

Overigens zal UE., Mynheer de Minister, het behoorlyke en geradige van een dadelyk besluit beseffen; welligt zal het voorzichtig zyn te wachten, voor men iets beslisse, dat de vlaemsche kommissie de taek die zy ondernomen heeft gansch afgedaen, en zich ontbonden hebbe. Alsdan zal men beter kunnen oordeelen over het geheele van haer werk, waervan al de deelen derhalve zich samen houden om reden der noodzakelyke betrekkingen tusschen al de klassen van openbare ambten, der gevaren en der bezwaernissen, welke deszelfs uitvoering zou medebrengen.

Aenvaerdt, enz.

De Procureur generael,

M. V. J. Leclercq.

BYGEVOEGDE NOTA.

Het art. 23 der Grondwet wettigt het vrye gebruik der in België heerschende talen; zelfde artikel bepaelt mede dat dit gebruik slechts door de wet kan geregeld worden en dit alleenelyk voor de akten der openbare overheid en voor de regterlyke zaken.

Sinds 1830 leven wy onder de beheersching van dezen regel des vryen gebruiks der talen, en zoowel in *regte* als met der *daed* is het grondbeginsel geëerbiedigd gebleven. Behalve by het Hof van appel en by de Regtbank van Brussel, die in hun gebied vlaemsche en waelsche bevolkingen tellen, en wier persooneel uit deze twee elementen gevormd wordt, zou het, gelooven wy, onmogelyk zyn in de vlaemsche gewesten eenen enkelen magistraetspersoon aen te treffen, die niet de twee talen spreekt. Indien dus al de zaken niet in het vlaemsch onderzocht noch bepleten worden, is zulks niet de schuld der wet noch des Staetsbestuers, hetwelk, door deszelfs

Digitized by Google

ambtelyke benoemingen, de zaek onmogelyk zou gemaekt hebben; het is der bevolkingen zelven toe te wyten, die, aengezien zy weten dat tot hier toe de vlaemsche tael geenszins de tael van den regtsgeleerde is geweest, hunne belangen in het fransch verkiezen verdedigd te zien worden.

Thans, onder voorwendsel van opregte vryheid, wil men van het stelsel van vryheid in talen, tot datgene van verplichting overgaen. Zouden schikkingen in den aerd der besluitredenen der vlaemsche kommissie wel nuttig, billyk, uitvoerbaer wezen?

Wy komen te zeggen dat de vlaemsche bevolkingen, in het algemeen, de vryheid verzuimd hebben, welke zy hadden om zich, voor hunne regtbetwistbare zaken, van de vlaemsche tael te bedienen; 't is dus dat zy er geen nut in vonden; en de verplichting, welke men hun moogt opleggen zou ter zelfder tyd eene inbreuk op hunne vryheid en hunne belangen zyn.

Welligt zal men opwerpen dat de wet de tael niet zou bepalen waervan gebruik zou gemaekt worden, dat dit zou afhangen van de inleidende dagvaerding van regtsvervolg, van de ondervraging des aengeklaegden of der beschuldigden, van het verlangen door dezen uitgedrukt; maer de uitslag zou nog erger zyn. Meent men het ernstig wanneer men voorstelt aen den eischer het regt te geven de tael, die hy spreekt, den verdediger op te leggen? Meent men het ernstig wanneer men vragen durft, dat in het geval er verscheidene aengeklaegden te regte staen, het genoegzaem zal zyn dat er één enkele onder hen het verlangen te kennen geve zich in het nederduitsch uit te drukken, om deze tael in gansch den regtshandel gedurende al de bepleitingen te zien gevolgd worden?

Ten allen tyde, werd de toestand des verdedigers aenzien als het meest weerdig zynde begunstigd te worden; de kommissie verandert dit. 'T is de eischer, die den verdediger de tael zal opleggen in welke deze den aenval tegen hem gerigt zal moeten afweren! Men levert aldus aen den eischer het middel om eenen gewigtigen invloed op de verdediging van zyne tegenparty uit te oefenen; men geeft hem, om zoo te zeggen, den keus van het werktuig, dat tot deze verdediging dienen moet. De keus van den pleitbezorger, de keus van den advokaet, de mogelykheid voor den verdediger van de verdediging ten zynen voordeele voorgedragen, te kunnen beseffen, gaen van den wil des eischers afhangen!

Men had ook altyd gedacht dat de verdediging van eenen verdachte of van eenen beschuldigde zoodanig eene persoonelyke en geheiligde zaek was, dat zy gansch onafhankelyk moest blyven van den wil des mede verdachten of medebeschuldigden. Op dit punt wykt de kommissie ook van alle grondstelsels af. « In geval van verscheidene verdachten of beschuldigden, zegt zy, en wanneer by het eerste verhoor slechts een verkiest zich in het nederduitsch uit te drukken, dan zal het nederduitsch gebruikt worden. » — Aldus zal een enkele verdachte, zelfs dan wanneer hy het vlaemsch en het fransch magtig is, en in het geval van met andere betichten die slechts het fransch kennen, vervolgd te worden, aen deze eene regts inspanning en bepleitingen kunnen opleggen in eene tael, die zy niet verstaen. De belangen der verdediging van éénen betichten zullen opwegen tegen de

Digitized by Google

regten der verdediging zyner medebetichten. Een dusdanig stelsel krenkt openlyk al de regels der rede en der rechtvaerdigheid.

De voorstellen der kommissie behelzen derhalve niets wat uitvoerbaer zy. Het is onmogelyk de zaken, als de regtinspanning, de regterlyke bepleitingen, van de wetenschap en de studie van het regt af te zonderen. Wat men ook in het werk stelle, ten zy men in België de afschuwelykste dwingelandy vestigde, zal men steeds voor de regtbanken de tael der wetenschap, de tael van het regt spreken, in een woord, de tael bezigen, die tot deszelfs studie diende.

De wetenschap in zichzelve biedt zoo vele moeijelykheden aen dat niemand dezelve nog vrywillig met de moeijelykheden der tael zal bezwaren.

Men zou dan moeten beginnen met leerstoelen te stichten, waer het regt in het vlaemsch zou onderwezen worden; welligt voor dezer stichting, zou men de vlaemsch regterlyke spreekwyze moeten inrichten; echter zyn wy wel overtuigd dat eens deze taek vervuld, men in de vlaemschsprekende streken geen enkel leerling zou aentreffen, die het regt in het vlaemsch zou willen leeren. De tael is een werktuig, een wapen; een verstandig mensch kiest immer datgene, welk het verst draegt.

De voorstellen der vlaemsche kommissie zyn nog onaennemelyk onder een ander opzicht. Het gebied der Hoven van appel van Brussel en van Luik bestaet uit waelsche en vlaemsche bevolkingen. Het gebied van het Hof van appel van Luik is zelfs uit waelsche, vlaemsche en duitsche bevolkingen samengesteld. Gelyk wy het reeds zegden, wordt het persooneel dezer hoven uit de verschillige provinciën van het gebied getrokken, en noodzakelyk behelst hetzelve magistraetspersoonen die het vlaemsch niet kennen. In de veronderstelling dat men er de verplichtende tael van make, zou men hen in de onmogelykheid stellen hunne ambten te vervullen, en, voor de toekomst, de regterlyke bedieningen ontzeggen aen al degenen, die deze spraek niet kennen, ten zy men geheel en al onze regterlyke instellingen veranderde. Zonder twyfel is zulks de uitslag niet, welken men bereiken wil, wy willen het wel aennemen; echter is het er niet te min duidelyk om dat men tot daer komen zou, indien men den weg insloeg, dien de vlaemsche kommissie aenwyst.

Wy kunnen dus de voorstellen dezer kommissie niet goedkeuren, en wy zyn overtuigd dat zy door niet één regterlyk lichaem, door niet ééne balie des lands zouden goedgekeurd worden.

Overigens, hebben de overheden steeds medegewerkt aen hetgeen uitvoerbaer en redelyk was; zie hier een uittreksel eens verslags van den heer procureur generael van het Hof van appel te Gent, welk het betoont :

« Voor wat aengaet het in het gebied van Gent gevolgde gebruik, nopens de tael in welke de dagingen en de bekendmakingen aen de betichten en aen de getuigen zyn vervat, bedient men er zich in het algemeen van de tael der voor het Hof van appel, voor de assisen Hoven, voor de regtbanken van correktionneele en enkel policie gedagvaerde persoonen; het gebruik der vlaemsche tael is de regel. Het parket is voorzien van in het vlaemsch

Digitized by Google

opgestelde voorschriften voor alle slach van cedels en verwittigingen. Zelfs heb ik in het vlaemsch de uittreksels der lyst der gezworenen doen drukken, welke, te voren, steeds in het fransch vervat waren.

» Daerenboven bemerk ik, door het overzicht der ter griffie van het Hof berustende dossiers, dat men by eenige regtbanken in het gebruik der vlaemsche tael voor de dagvaerding, enz., gedaen aen lieden die het fransch niet kennen, eenigszins begint te verslappen. Te dier oorzake stuer ik onderrichtingen aen de heeren procureurs des konings, opdat zy uitsluitelyk het vlaemsch bezigen in de dagvaerdingen, beteekeningen, waerschuwingen, en in de te beteekene stukken, wanneer de betichten of getuigen slechts deze tael verstaen. De billykheid vergt dat deze regel stipt nagekomen worde. »

Byvoegsel. *J.*

Wy denken hier eenen brief te moeten laten volgen door den heer baron de Vrière, alsdan gouverneur van Westvlaenderen, gerigt aen den heer Voorzitter der maetschappy, *de Leeuw van Vlaenderen*, die hem in naem dezer vereeniging, den titel van Eere-Voorzitter had aengeboden.

De heer Voorzitter der maetschappy *de Leeuw van Vlaenderen*, in het onlangs overmaken van dezen brief aen den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, heeft dezen hoogen ambtenaer zyn toetreding aen de inzichten er in vermeld doen kennen :

Brussel, 9 february 1855.

Mynheer de Voorzitter,

Ik heb den uiterst vleyenden brief ontvangen, dien UE. my de eer deed te schryven en door welken UE. my wel hebt willen berigten dat UEr maetschappy zich gewaerdigd heeft my, by toejuiching, den titel van eere-onder-voorzitter toe te wyzen.

Ik voel my zeer vereerd, Mynheer de Voorzitter, door eene onderscheiding die ter zelfder tyd voor my eene kostbare betuigenis is van eerbied, *en eene billyke waerdering van het hartelyk belang, welk ik dit puik der werkzame jeugd toedraeg, die na den dag met nut aen den arbeid besteed te hebben, zyne rusturen aen de ontwikkeling zyner geestvermogens toewydt.* Ik aenvaerd dan met erkentelykheid den vereerenden titel, welken UE. maetschappy my de eer deed te verleenen; echter ben ik der regtzinnigheid, die UE. van my verwacht, verschuldigd, UE. gansch myn gedacht te ontvouwen over de werking, welke, volgens my, eene vlaemsche maetschappy in een land als het onze ingericht, te vervullen heeft.

Het is voor ons Vlaenderen hoogst nuttig dat het zyn historiesch karakter behoude. Ver van eenige overlevering af te zien, moeten wy ongeschonden bewaren al de grondbeginselen van volksdommelykheid, die ons eigen

Digitized by Google

zyn en bygebragt hebben om ons eene zelfstandigheid onder de volkeren te geven. De vlaemsche tael is een dier grondbeginselen. Beoefenen wy dezelve dus als een magtige band, die ons aen het verleden hecht, en als een werktuig van beschaving voor onze werkende klassen; maer nemen wy in acht dat eene te uitsluitelyke voorliefde jegens onze moedertael, in stede eener versterkende vereeniging voor onze nationaliteit te zyn, voor ons geene oorzaek worde van afzondering, en voor het belgisch huisgezin, waervan wy deel maken, geene bron van verdeeldheid en ontbinding.

Ver van eene tegenwryving tusschen de twee talen des lands daer te stellen, moeten wy onze vlaemsche jeugd aenmoedigen tot het aenleeren der fransche tael te gelyk met de hare. Dit is niet alleen noodzakelyk onder het letterkundig en wetenschappelyk oogpunt, maer dit wordt nog aengewezen door de geographische, industriële en kommerciële aengelegenheden, waerin wy ons bevinden. Het verschil der spraken, dat altoos eene hinderpael voor zekere betrekkingen van volk tot volk is, belet soms by ons een werkzaem man voordeel te trekken uit de middelen, welke zyn eigen vaderland aenbiedt.

De afzondering is steed den volken, gelyk den enkelen persoonen, noodlottig geweest; in alle tyden hebben diegenen alleen voorspoed gehad, die hunnen gezichteinder hebben kunnen uitbreiden, en zich alle beschavingen hebben weten eigen te maken. Vergeten wy niet, wy Vlamingen, dat wy een volk uitmaken sterk door den nyverheidsgeest, door de kracht des arbeids, edoch tot de palen van eenen engen grond beperkt.

Blyven wy vlamingen door onze gedachten, door de opregte aenkleving onzer volksoverleveringen, door de vurigheid onzer vaderlandsliefde, maer verheffen wy geen Chineesche muer rond de geestvermogens en de belangen onzer bevolkingen.

Deze overwegingen, Mynheer de Voorzitter, zyn my ingegeven door de uitsluitende strekkingen, welke eenige vlaemsche bladen in deze laetste tyden hebben laten blyken, strekkingen, welke onze geschiedkundige overleveringen logenstraffen, en welke al ernstig man moet verstooten.

Ik heb de innige overtuiging dat UE. maetschappy, door eenen zoo verlichten geest als degene van UE. bestuerd, en onder de hoogstachtbare bescherming van eenen zoon des konings geplaetst, immer de klip zal kunnen vermyden, welke ik aen haer oordeel en aen hare vaderlandsliefde heb gedacht te moeten aenwyzen.

Gelieft, Mynheer de Voorzitter, de tolk myner gevoelens van dankbaerheid by UE. heeren medeleden te wezen, en de verzekering myner hooge achting te ontvangen.

Baron de Vrière.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

I. (59886).